

● **Svojevrsten rekord**

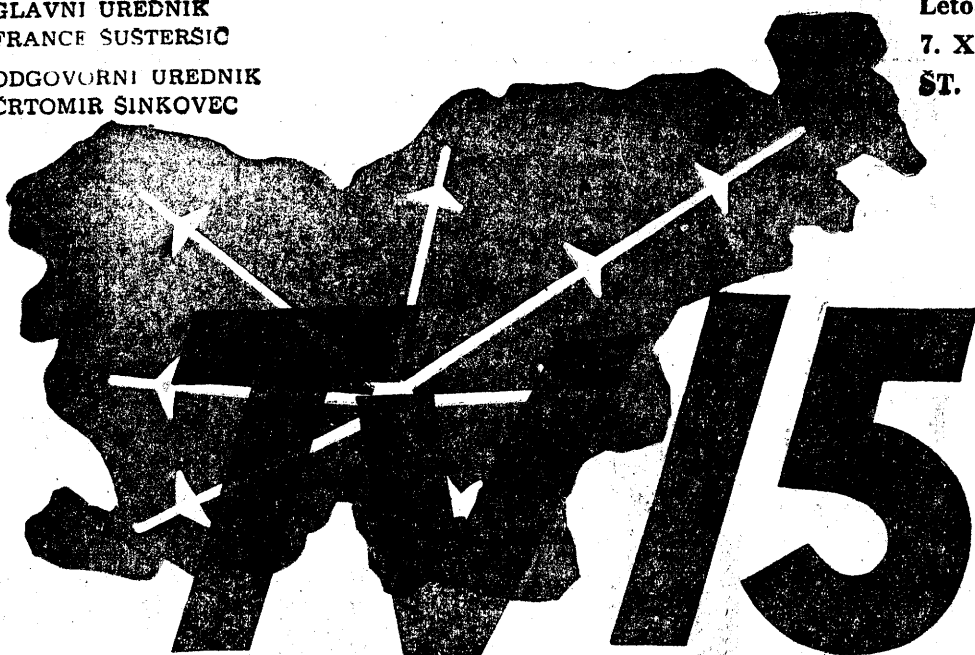
Tekstilnemu centru v Kranju je po večmesečnem iskanju s težavo uspelo ugotoviti število srednjih tekstilnih šol v Jugoslaviji. Ni čudno, saj so jih »odkrili« kar 26. Kot pa pravijo, še danes nimajo povsem točnega pregleda nad šolskim omrežjem v tekstilni stroki. V tem ima Jugoslavija brzokone neuradni svetovni rekord. ZN Nemčija ima na primer 4 srednje tekstilne šole, CSSR pa le 2. Delo, 29. X. 1967.

● **Novosti v pokojninski zakonodaji**

Pokojninski zakon bo doživel ponevne spremembe, morda že pred koncem leta. To so javili uradno. Iko Miković, predsednik Socialno zdravstvenega sveta Zvezne skupščine je to še natančneje povedal, ko je rekel: »Od tega je v veliki meri odvisen tudi način financiranja socialnega zavarovanja v prihodnjem letu«. Takrat je tudi približno označil, kaj lahko pričakujemo. Poleg politike zaposlovanja upokojevcem je dal prioriteto pokojninski osnovi. Politika, 29. X. 1967.

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

Leto V
7. XI. 1967
Št. 44

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

VLADIMIR ILJIČ LENIN JE BIL NEUTRUDNI POBUDNIK IN ORGANIZATOR REVOLUCIJE. GOVORI, REFERATI, CLANKI, KNJIGE — VSE TO JE BIL NJEGOVO DELO, DA BI DOKAZAL UPRAVIČENOST REVOLUCIJE, DA BI POJASNIL, KAKO JO JE TREBA IZVESTI.

Plamen Oktobra

Ugašali so ga z intervencijami in blokadami, s topovi, bajoneti in vislicami, s pridigami in slovesnimi masami — a ugasili ga niso nikoli.

Plamen Oktobra, prve zmagovite socialistične revolucije! Plamen, ki je neugasljiv, kakor je neugasljiva človekova misel na lepši jutrišnji dan.

Plamen Oktobra — plamen svetovnega proletariata. Po oktobrski revoluciji, zlasti po premirju med Nemčijo, Avstro-Ogrsko in Sovjetsko zvezo, so se stresli temelji starega sveta vse Evrope.

Izbruhnili je revolucija na Finskem.

Stene ječe narodov, avstro-ogrskih monarhije, so se začele rušiti. V tovarnah je vrelo, začela so se stavke; uprli so se mornarji v Boki Kotorski, spuntali so se slovenski vojaki, bivši vojni ujetniki, ki so se vrnili iz Rusije in so jih hoteli poslati znova na fronto...

Vzdignil se je tudi proletariati v Nemčiji: po uporih mornarjev v Kielu in Hamburgu ter po splošni stavki v Berlinu so nemški delavci strmoglavili cesarja, Nemčija je postala republika.

Dogodki so se vrstili z mrzlično naglico, ves svet so prešinjale revolucionarne iskre. Skoraj v vseh vojskojočih se državah je prišlo do stavk in uporov.

Leta 1919 so se v Odesi, Nikolajevu, Sevastopolu in Arhangelsku uprli mornarji, ki so jih poslali v boj proti mladi sovjetski državi Anglija, Francija in ZDA.

Madžarsko ljudstvo je obračunalo z žandariji, fevdalci in veleposestniki ter proglasilo socialistično republiko.

Socialistična republika je postala tudi Bavarska.

V Italiji je prišlo do upora mornarjev, uprli so se ardit, delavci so vse križem stavkali; nazadnje je ljudstvo prisililo vlado, da je umaknila čete iz Valone, kjer je buržoazija nameravala vzpostaviti pomorsko bazo za Balkan. Umakniti so se morale tudi italijanske čete iz Murmansk in Sibirije, kamor so jih bili poslali v boj proti Sovjetski zvezi...

V mladi jugoslovanski državi — takrat se je imenovala »kraljestvo SHS« — je vrelo med delavci in revnimi kmeti, ki jim je nova država kot monarhija pomenila nov jarem. Vojaki, ki so se vračali iz Rusije, so podžigali revolucionarno razpoloženje, ljudstvo je obračunavalo z žandarsko oblastjo...

Proletariat teh dežel sicer ni zmagal, ni prišel trajno na oblast kakor proletariati Sovjetske zveze — buržoazija ga je namreč s svojimi pripravami prehitela, pri čemer ji je bila v oporo socialna demokracija, ki ga je bila izdala že na začetku vojne in pomagala pošiljati moške v klavnico za koristi imperializma — vendar so bili upori in stavke ogromnega pomena zato, ker so pomagali ljudstvu mlade Sovjetske zveze, da se je lažje otepalo imperialističnim posegom.

Plamen Oktobra je utrdil solidarnost proletarcev vseh dežel. »Kakor hitro zamahne mednarodna buržoazija po nas, jo zgrabijo za roke njeni lastni delavci,« je dejal Lenin.

Plamen Oktobra so tu in tam zasenčili oblaki nasilja — v Italiji in Nemčiji se je razbohotil fašizem, v Španiji je v neenakem duoboju med reakcijo in demokracijo zmagala reakcija — zato pa je tem močnejše buhnil na dan kje drugje, v kaki drugi deželi. In ko je na zapoved Hitlerja in Mussolinija preplavila Evropo fašistična sla razdejanja, ko je celim etničnim skupinam — med njimi je bil tudi naš narod — grozil pogin, je plamen Oktobra vlnal moč zaslužnim množicam, da so vztrajale in kljubovale, se dvigale v upor, jemale okupatorskim vojskam orožje iz rok in zmagovale nad neprimerno močnejšim sovražnikom.

V plamenu Oktobra razpadajo okostenele dogme, se rušijo miti nezmotljivosti diktatorjev in jezuitov birokratizma, izginja kult osebnosti, zgoreva osat in plevel, brez katerega ni nobena njiva na svetu. Prav tako pa ni njive brez zdravih klic bodočnosti: po vsem svetu, v vseh deželah sveta rastejo in se razvijajo socialistični elementi (primerjajmo sedanjo socialno zakonodajo ter družbene odnose s tistimi pred 50 leti!), tako da postaja socializem svetovni sistem. Med njim in drugim svetovnim sistemom, imperializmom, se bije nenehen boj na vseh kontinentih, ki ga ne more zaveziti nobena železna zavesa. Čim enotnejši bo proletariati, tem hitreje bo zavzel položaje in zmagoval v tem boju.

Plamen Oktobra, iz katerega govori genij Vladimira Iljiča Lenina, je memento socialističnega internacionalizma.

Nova Jugoslavija, ki je dosledno upoštevala ta memento, je konec minulega desetletja — ob prelomu z informbirojem — utrla pot novi vsebini socialističnega internacionalizma.

FRANCE SUSTERSIČ

SIMPOZIJI OB 50-LETNICI OKTOBRKE REVOLUCIJE IN 30-LETNICI USTANOVNEGA KONGRESA KPS

V Sloveniji je bilo ob 50-letnici oktobrke revolucije in 30-letnici ustanovnega kongresa KPS mnogo prireditev in sestankov. Najpomembnejši med njimi pa je prav gotovo simpozij, ki je bil od 2. do 4. novembra v Ljubljani, v dvorani Instituta za zgodovino delavskega gibanja. Pripravili so ga — na pobudo pripravljalnega odbora za proslavo obletnice oktobrke revolucije in ustanovnega kongresa KPS — Institut za zgodovino delavskega gibanja, univerza v Ljubljani, Visoka šola za politične vede v Ljubljani in Zgodovinsko društvo za Slovenijo

POSNETEK S SIMPOZIJA — MED RAZPRAVO

V štirih dneh se je izvršilo na simpoziju 36 referatov oziroma njihovih povzetkov, kajti referate so dobili udeleženci že predhodno, da bi jih lahko preučili doma in potem lažje spremljali koreferate ter posegali v razpravo. Naj navedemo samo najvažnejše:

Na prvem mestu programa je bil referat BORISA ZIHERLA ob dveh že omenjenih obletnicah, ki ga je referent razpletel v logično primerjavo oktobrke revolucije v Rusiji z revolucijo v Jugoslaviji, do katere je prišlo v novih zgodovinskih okoliščinah.

FRANCE KLOPČIČ je pripravil referat pod naslovom »Slovinci med revolucijo in državljansko vojno v Rusiji 1917 — 1921. Dr. DUŠAN KERMAVNER je prispeval obdelavo teme Oktobrke revolucije in Slovinci. VLADO VODOPIVEC je sistematično obdelal odmeve Oktobra med slovenskimi vojniki v avstro-ogrski armadi, FRANČEK SAJE je prispeval tehten in zanimiv referat »Revolucionarna gibanja kmečkega ljudstva v Sloveniji 1917 — 1919«, dr. JANKO PLETESKI — Na-

cionalno vprašanje v Jugoslaviji v teoriji in politiki KPJ — KPS, ALENKA NEDOG — O nastanku izjave treh komunističnih strank o slovenskem narodnem vprašanju, IVAN JELIČ — Komunistična partija Hrvatske in nacionalno vprašanje, ERNA MUSER — Socialisti in komunisti ter boj Slovinci za enakopravnost, dr. VEKO-

no, da je bil spektrum simpozija precej širok in da pomeni važen prispevek k razumevanju dobe in dogajanj, v katerih se je odigrala oktobrka revolucija, ta velika prelomnica, ki je pomenila začetek revolucionarnih vrenj tudi v drugih deželah. Začetek revolucionarne preobrazbe sveta.

Simpozij so počastili s svojo udeležbo najvišji predstavniki političnega življenja v Sloveniji: MIHA MARINKO, ALBERT JAKOPIČ, FRANCO POPIT, MITJA RIBIČIČ, JANEZ VIPOPTNIK, dr. JOŽE BRILEJ, dr. FRANCE HOČEVAR in drugi.

Dobra priprava in organizacija simpozija zasluži pohvalo.

Temu kratkemu poročilu velja priključiti še zapisnik o hkratni razstavi v počastitev omenjenih dveh obletnic, ki so jo uredili prav tako v prostorih Instituta za zgodovino delavskega gibanja, tako da so si jo lahko ogledali vsi udeleženci simpozija. Razstava se začne z udeležbo in delovanjem Slovinci v oktobrski revoluciji. Tu si obiskovalci lahko ogleda faksimile resolucije o ustanovni konferenci jugoslovanske sekcije v Moskvi (16. 5. 1918), seznam njenih članov, dokumente o njeni publicistični dejavnosti, ki je bila izredno pestra in bogata. Sledijo dokumenti pod naslovom »Vlada je budno pazila na povratnike iz Sovjetske zveze«, nadalje se lahko seznanite z dokumenti o vojaških uporih v avstro-ogrski armadi, takoj nato pa z dokumenti o revolucionarnem vrenju v letih 1918 — 1920. Ki je bilo odmev oktobrke revolucije. Prikaz tega obdobja je precej obširen, tako da zbudi obiskovalcu celotno predstavo o revolucionarnem vrenju v Sloveniji oziroma njenih posameznih pokrajinah in mestih. Obiskovalca razstave preseneča praznina — ta je sicer sprito naslova razstave razumljiva — med navedenim obdobjem in zgodovinskim dogajanjem. V naslednjem desetletju, ko je prišlo do ustanovnega kongresa KPS, ki je dokumentarno spet lepo prikazan. Razstava se konča s prikazom faksimila Speransovega (Kardeljvega) dela »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«. Razen tega vsi obiskovalci lahko ogleda korespondenco pokojnega Ivana Regenta s pomembnimi domačimi in tujimi revolucionarnimi osebnostmi.

DELEGACIJA ZZB NOVJ V MOSKVI

V ponedeljek 30. oktobra je na povabilo sovjetskega odbora vojnih veteranov odpotovala iz Beograda v Moskvo delegacija ZZB NOV Jugoslavije. V delegaciji, ki se bo udeležila proslave 50-letnice velike oktobrke socialistične revolucije, so Djuro Pucar, predstavnik zveznega odbora ZZB NOV, Franc Leskošek, podpredsednik zveznega odbora ZZB NOV ter Peko Dapčević, član sveta federacije.

SLAV KREMENSEK — Za enotno in demokratično studentovsko fronto. Pomemben prispevek so bili tudi koreferati, kot npr. koreferat dr. METODA MIKUŽA pod naslovom Najnovejša znanstvena dognanja v svetu o oktobrski revoluciji, dr. FRANCETA ZADRAVCA — Pogledi slovenskih marksistov na književnost (1919 — 1941). MIŠKA KRANJCA Revolucionarno Prekmurje, IVANA KREFTA Informacija o gibanju Slovincih narodnih revolucionarjev, TONETA FAJFARJA Nekaj dejstev o razvoju krščansko-socialističnega gibanja na Slovenskem. Ze iz navedenega je razvid-

nem vrenju v Sloveniji oziroma njenih posameznih pokrajinah in mestih. Obiskovalca razstave preseneča praznina — ta je sicer sprito naslova razstave razumljiva — med navedenim obdobjem in zgodovinskim dogajanjem. V naslednjem desetletju, ko je prišlo do ustanovnega kongresa KPS, ki je dokumentarno spet lepo prikazan. Razstava se konča s prikazom faksimila Speransovega (Kardeljvega) dela »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«. Razen tega vsi obiskovalci lahko ogleda korespondenco pokojnega Ivana Regenta s pomembnimi domačimi in tujimi revolucionarnimi osebnostmi.

rašica

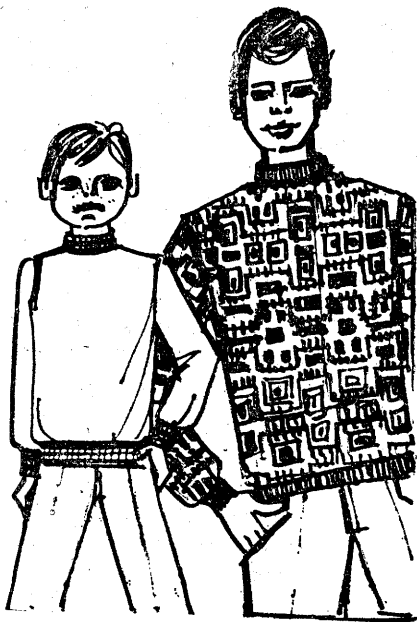
rašica

rašica

rašica

Veličastne proslave Oktobra. — Osrednjih proslav oktobrskih revolucije v Sovjetski zvezi se je udeležil tudi predsednik SFRJ Josip Broz Tito. V veliki kremeljski kongresni palači je bilo slavnostno zasedanje Centralnega komiteja KP ZSSR, Vrhovnega sovjeta SZ in sovjeta ruske federacije, na katerem je govoril tudi tovariš Tito in poudaril potrebo po sodelovanju vseh naprednih sil sveta. Potem so se slovesnosti preselile v Leningrad. Danes je v Moskvi vojaška parada s povorko prebivalstva.

Združenje sovjetskih medplanetarnih ladij. — Sovjetski umetni satelit »Kozmos-186« se je v vesolju spojil s »Kozmosom-188« in je nato po opravljenih 65 krogih okrog Zemlje rahlo pristal na njej. Sporočilo o rahlem pristanku »Kozmosa-186« na Zemlji potrjuje, da je šlo pravzaprav za vesoljsko ladijo, v kateri so namesto vesoljcev bile avtomatične naprave. Gre za načelno nove poskuse v vesoljski znanosti.

Priprave na VI. kongres sindikatov. — Na seji centralnega sveta Zveze sindikatov Jugoslavije so sklenili, da bo VI. kongres junija 1968. Posamezne skupine bodo kmalu pričele pripravljati resolucije, ki jih bodo v pričetku prihodnjega leta obravnavali v vseh sindikalnih organizacijah in šele potem, izpolnjene, dali v roke delegatom. Delegati naj bodo izvoljeni do 15. maja — na vsakih tri tisoč članov po eden.

Kazen za nacistična zločina. — Bivši oficir esesovskih čet Anton Streitwieser je bil obsojen na dosmrtno ječo, bivši šef političnega oddelka taborišča v Mauthausnu Karl Schulze pa na 15 let zapor, ker sta sodelovala pri ubijanju zapornikov v nacističnem koncentracijskem taborišču Mauthausen. Med drugo svetovno vojno so v Mauthausnu ubili več kot sto tisoč zapornikov.

Aretacije v Grčiji se nadaljujejo. — Pred atensko sodišče so postavili vodjo parlamentarne skupine EDA Iliasa Iliju, obtoženega, da je v nekem govoru leta 1966 napadel kralja. Ilias je v zaporu že od prvega dne udara. Aretirali so še osem ljudi, obtoženih, da so delovali zoper vojaški režim. Položaj v grški vladi se je v zadnjem času zaostril, ko je odstopil unanji minister Guras in še 4 drugi ministri.

V žarišču dogodkov

Johnsonov odposlanec v Kairu. — Posebni Johnsonov odposlanec Robert Anderson je po štiridnevih pogovorih z egipčanskimi voditelji odpotoval iz Kaira. Imel je dva sestanka z Naserjem. To so bili prvi ameriško-egiptovski stiki na višjem nivoju, odkar je izbruhnila izraelsko-arabska vojna. Naser je Andersonu razložil stališče ZAR glede krize na Srednjem vzhodu.

ZDA v Vietnamu ne bodo odnehale. — Predsednik ZDA Johnson je na tiskovni konferenci izjavil, da je zaradi »komunistične agresije« prav in upravičeno, da bombardirajo Severni Vietnam. Ponovno je zatrdil, da bi ustavili bombardiranja, če bi Severni Vietnam privolil v pogajanja, ne da bi izkoristil opustitev bombardiranja za svojo vojaško krepitev. Doslej so Američani v Vietnamu izgubili 14.266 ljudi.

V Hongkongu je še vroče. — Hongkonška policija je z bombami, napolnjenimi s solznilnim plinom, preprečila skupini Kitajcev, da bi vdrlj z ozemlja LR Kitajske na ozemlje Hongkonga. Kakih 30 Kitajcev se je zbralo na kitajski strani mostu, ki povezuje Hongkong s kitajskim ozemljem in poskušalo odstraniti bodočo žico na meji celo z granatami. Žrtev ni bilo ne na kitajski ne na hongkonški strani.

Russellov sekretar izgnan iz Bolivije. — Sekretarja britanskega filozofa Bertrand Russella Ralfa Schönmanna, so kot predstavnika Russellove fundacije za mir izgnali iz Bolivije. Schönmann se je namreč kot opazovalec udeležil obravnave proti francoskemu publicistu Debray, obtoženemu sodelovanja z bolivijsko gverilo. Namen obravnave je bil uprizoriti politični proces proti bolivijski gverili.

Kosigin je proti cepitvi Nigerije. — Sovjetski premier Kosigin je poslal šefu zvezne nigerijske vojaške vlade Gowonu pismo, v kateri je zapisal, da je poskus račepitvi Nigerijo v nasprotju z nacionalnimi koristmi te afriške države, zlasti zdaj, ko so imperialistične in kolonialne sile aktivne v Afriki. Dodal je, da si bo Sovjetska zveza še naprej prizadevala za razvoj sovjetsko-nigerijskega prijateljstva.

Indonezijska valbi tuj kapital. — Indonezijski zunanji minister Malik je v Zenevi povabil vodilne poslovne ljudi z vsega sveta, naj obiščejo Indonezijo, kjer so, kot je dejal, izgledi za politično stabilnost in ponovno vzpostavljane zakonitosti boljši kot kdajkoli doslej. Dejal je, da Indonezija potrebuje tehnike in kapital, ki ga bo mogoče svobodno uvoziti. Indonezijski intelektualci zahtevajo od Suharta, naj angažira več strokovnjakov.

V Kongo so vrle tute čete. — Tute čete so iz portugalske kolonije Angole vdrle na kongoško ozemlje. Gre za odred belih najemnikov pod poveljstvom polkovnika Denarda, ki hoče skupaj s Schrammom prisiliti na režim generala Mobutuja. Najemniki prodirajo proti glavnemu mestu Katanga Lumumbasi. Kongovska vlada je poslala v Katango padalce, da bi jih zadržali.

Državni udar v Jemenu. — Jemenske oborožene sile so v zvezi z nekaterimi republikanskimi politiki izvedle državni udar in odvzele predsedniku Salalu vse funkcije. Udar so opravili s težnjo po ohranitvi pridobitve revolucije iz leta 1962, ki pa so jih nekateri izkoriščali v nepravne namene. Ustanovili so nov predsedniški svet republike s predsednikom Rahmanom Iriani-jem na čelu. Predsednik vlade je Mohsen Elmi.

Na Cipru se je zaostrilo. — Položaj na Cipru kaže na poslabšanje ciprsko-turških odnosov, ko so aretirali enega od voditeljev ciprskih Turkov Raufa Denktasa in dva njegova prijatelja. Turčija bo zahtevala od generalnega sekretarja OZN U Tanta, naj posreduje za izpustitev aretirancev. Informacije iz Grčije navajajo, da je Denktas prispel na Ciper zato, da bi se ciprski Turki ponovno uprli.

Arabske države so pripravljene priznati Izrael. — Tako je potrdil jordanjski kralj Husein. Ta pripravljenost tvori del prizadevanja arabskih držav za mirno ureditev spora. Arabske države ne bodo sprejele neposrednih pogajanj z Izraelom, dokler se njegove čete ne bodo umaknile z okupiranih ozemelj. Po mnenju jordanjskega kralja je za ureditev krize odgovorna samo Organizacija združenih narodov.

ZIVLJENJE IN DELO NAŠIH ORGANIZACIJ

Zanimive oblike dela—in uspeh

Ni naključje, da ima organizacija rezervnih oficirjev in podoficirjev v goriški občini večje uspehe kot marsikje drugje. Tamkajšnja komisija za rezervne oficirje in podoficirje namreč zelo pazi na to, da bi bile akcije, ki jih organizira, po obliki in vsebini za udeležence čimbolj zanimive. Kot primer za to naj navedemo patrolni pohod, ki so ga izvedli 17. septembra na območju Nove Gorice, Kromberka in Sv. Gabrijele.

Udeleženci pohoda so se na strelišču »Panovec« najprej pomerili v streljanju z malokaliberskimi puškami na petdeset metrov oddaljene tarče. Ko so prišli na Pristavo, so začeli reševati topografske naloge (iskanje stalne točke, orientiranje, merjenje azimuta in razdalj do posameznih zemljišnih objektov itd.).

Nato so tekmovalci zavili mimo Goriškega muzeja v Kromberku proti Ravnici. Preden so prispeli v naselje, so se ustavili, kajti čakalo jih je reševanje prve taktične naloge. V vlogi komandirja teritorialne čete naj bi na Sv. Gabrijele onemogočili »sovražnikovo« divverzantsko skupino.

Naslednjo taktično nalogo so reševali še onstran Ravnice, na starem vojaškem pokopališču. Tokrat so tekmovalci nastopali v vlogi komandirja partizanske čete z nalogo, da »sovražnikovo« oklopniakom, ki patrolirajo med Gorico in Trnovim,

postavijo zasedo.

Naposled so udeleženci pohoda na cesti med Sedovcem in Prevalom reševali še zadnjo nalogo z mobilizacijskega področja. Ko je bilo tudi to za njimi, so se ustavili na zadnji delovni točki, v gostišču »Odihi«. Tam so jih čakale diplome, pokali in odlikovanja, ki so jih v prisotnosti republiškega poslanca Jožka Štruklja razdelili med zmagovalce in druge

rezervne oficirje in podoficirje. Čakal pa jih je tudi srbski pripadnik, ki ga je pripravila bližnja vojaška enota.

Kakšna pa je bila končna razvrstitev? Na trinaestkilometrskem patrolnem pohodu je bila najboljša ekipa TNZ iz Nove Gorice, sledijo pa ji ekipe iz Deske, Dobrovega, Sežane, Kanala, Šempasa in Ajdovščine.

S. P.

Pionirji so razstavili gradivo iz NOB

Konec oktobra so v novomeškem muzeju odprli razstavo gradiva iz NOB, ki so ga v okviru jugoslovanskih pionirskih iger zbrali pionirski odredi novomeške občine. S svojim gradivom in izdelki so se zelo izkazali pionirji iz Žužemberka, Preval, Vavte vasi, Dola, Toplice, Šmihela, Novega mesta, Mirne peči in Otočca.

Novomeški pionirji so pričeli zbirati gradivo iz NOB v pričetku lanskega šolskega leta. Ob zaključku prvega polletja so na nekaterih šolah že priredili razstave tega gradiva, obiskovalci pa so ga dopolnjevali. Pionirjem je pomagala tudi ZB. Zbrano gradivo, ki bo zelo koristilo piscem kronik in predavateljem zgodovine NOB v šolah, obsega fotografije, predmete in zapise o raznih vojnih dogodkih ter imena padlih in umrlih revolucionarjev.

M. T.

Solkanski invalidi na izletu

Združenje borcev NOV Solkan je za svoje člane priredilo izlet v partizanske kraje Čepovan, Lokve in Trnovo. 40 vojaških vojnih invalidov in sorodnikov padlih borcev je bilo z izletom zelo zadovoljnih, saj so se zopet srečali s kraji in ljudmi, koder so se nekdaj borili oziroma o partizanih iz obiskanih krajev marsikaj izvedeli. Izletniki so se ZB zelo zahvalili in si že zaželeli podobnih izletov (I. G.)

Odmev na »Šentjernejsko noč«

»ŠENTJERNEJSKA NOČ« — članek, priobčen v TV 15, v katerem so prvič po usodni noči opisani zločini skupine domobrancev postojanke v Dolnjem Logatcu, je zbudil med domačini živahne komentare in obudil grozljive spomine na dramo, ki ji v Logatcu in njegovi bližnji okolici ni bilo primere. Ob vsem tem zverinskem početju je nemogoče mimo številnih umorov pred tem. Domačini še niso pozabili na uboj Jakoba Trčka, na uboj Pirnata in zverinski umor Rekarjeve. Vsi ti so zadnje ure svojega življenja preživljali v zloglasnem domobranskem zaporu — nekdajni klavnici.

Prebivalci Logatca zato z odporom in gnusom zavračajo vsakršni poskus rehabilitacije tako tistih, ki so umore organizirali, kot tistih, ki so jih dopuščali. Presveči so spomini aktivistov NOV, ki so preživljali grozote njihovega početja, presveči, da bi odšli v pozabo in prehudi, da bi že po 22 letih svobodnega gibanja v tujini sprejeli medse nekaznovane zločince. Take poskuse bodo člani Zveze zdru-

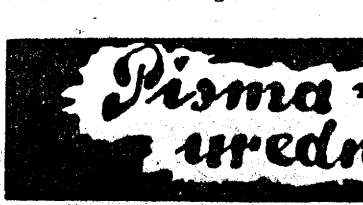
ženj borcev NOV občine Logatec odločno obojevali in se vedno postavljali v obrambo pridobitev revolucije, v obrambo našega socialističnega družbenega sistema, proti kateremu so se že v njegovem porajanju upirali tudi organizatorji domobranstva in bele garde v Logatcu.

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV je zato članek Jošta Potokarja »Šentjernejska noč v Logatcu« ugodno ocenil, bil pa je mnenja, da je vloga komandanta logaške domobranske postojanke Vinka Fortuna — nekdajnega žandarmerijskega kapetana premalo opisana. Zavzel je tudi svoje stališče do političnih emigrantov, ki so se po zmagi revolucije zbalj ljudske sodbje, pobegnili in iskali varstvo onkraj meja naše osvobojene domovine.

Član Zveze združenj borcev NOV menijo, da »odprte meje« ta izredno demokratična pridobitev socialističnega družbenega sistema, še ne zagotavljajo svobodnega gibanja tistim, ki so si obremenili vest z zločini,

pa čeprav je od tega preteklo že več kot 20 let.

Zveza združenj borcev NOV občine Logatec

Zakaj ne krediti za nakup zasebnih stanovanj?

»Milan Majcen — Hinko Smrekar« že dvajset let. Med najbolj pereča vprašanja našega članstva štejejo stanovanjsko vprašanje. Imamo še 47 nerešenih prešenj, ne vemo pa, za koliko se bo njihovo število še dvignilo z ozirom na to, da borci odhajajo v pokoj in gospodarske organizacije nehalo skrbeti zanje, kar zadeva stanovanja.

V zvezi s stanovanjskimi vprašanji smo že naleteli na primere, ko borci prosijo za dolgoročni kredit za nakup stanovanj, ki so zasebna last. V teh stanovanjih žive borci s svojimi družinami. Lastniki so stanovanja pričeli prodajati. Ker

imajo uživalci stanovanjske pravice — borci — predkupno pravico, lastniki ponujajo stanovanja za razmeroma nizke cene. Kupovanje stanovanj od zasebnikov bi pomenilo nedvomno cenejši način urejanja stanovanjskega vprašanja borcev. O tem vprašanju smo že razpravljali na občnem zboru in na zborih volivcev, pa se zadeva ni premaknila z mrtve točke. Zakaj ne kupiti ceneje kot dražje? Poleg tega borci večna vprašanja, kdaj bodo morali zapustiti stanovanje, zdravstveno izčrpanje.

Marija Humar, Lj., Kavškova ul. 17.

Grob sredi njive

Pred nekaj dnevi sem obiskala vas Podveža, ki leži pol ure hoda nad Lučami. Mimogrede sem se pogovarjala tudi s kmetom iz Podveže, čigar hiša nosi številko 10. Povedal mi je, da lučaj od hiše s številko 9 leži grobišče devetih padlih partizanov. Obiskali smo ta kraj in bili nemočno presenečeni. Grob leži na njivi, ki je obdelana. Nobeno znamenje ne označuje, da se tod pokopani partizani. Slučajno smo imeli s seboj nekaj cvetja, da smo ga lahko položili na grob, smo morali prepoditi več krav, ki so verjetno takoj po našem odhodu cvetje pojedle.

Po pripovedovanju kmeta, ki je sodeloval pri pokopu padlih jeseni 1944, je semkaj prišlo že več svojcev padlih, ki so želeli svoje drage prepeljati v domači kraj, pa to ni bilo mogoče zaradi razpadanja trupel; poleg tega niso mogli več ugotoviti identitete umrlih.

Vprašujem, zakaj pristojni organi niso mogli priskrbeti vsaj toliko denarnih sredstev, da bi padle tovariše pokopali na bližnjem pokopališču?

Ivanka Smrdelj,

Prekorje 16, p. Škofja vas

Bivšim borcem jurišnega bataljona 15. divizije

Prosim, da mi pošljete anketne liste, čitljivo izpolnjene. Zadnji rok je 15. XI. t. l. Če kateri izmed borcev jurišnega bataljona 15. divizije ni prejel anketnega lista (po pomoti ali ker nismo vedeli za njegov naslov), naj do navedenega roka napiše vanj tele podatke: ime, očetovo ime in priimek, rojstni kraj, sedanjí naslov, datum vstopa v partizane, enota, funkcija; kdaj je vstopil v jurišni bataljon, čin in funkcija v jurišnem bataljonu, kdo je bil njegov starešina (komandant, komisar, komandir, vodnik, desetar), katerih tovarišev se spominja, ki so padli v jurišnem bataljonu, naslovi njihovih svojcev; kakšna odlikovanja ima, ali ima spomenico, koliko odstoten invalid je, kakšno je njegovo zdravstveno stanje, ali ima stanovanje in kakšno, kolikšni so njegovi mesečni dohodki, težkoče pri šolanju otrok in pri zaposlitvi.

Podatke pošljite na naslov: Rudi Pušenjak-Uragan, Maribor, Smetanova 90.

Ob tabornem ognju

Cetudi ti trije upori niso povsem uspeli, so imeli vendarle za poznejši razvoj pomembne politične posledice. Prav v trenutku, ko je bil judenburški upor slovenskih fantov že skoraj zatrt, so se v številnih tovarnah od Judenburga do Leobna za-

čele stavke delavstva, ki so jim sledile protivojne demonstracije civilnega prebivalstva, tako da je bilo celotno dogajanje očiten znak popolne, globoke socialne in nacionalne krize avstro-ogrske monarhije.

Res je sicer, da so se nemiri med vojaštvom in prebivalstvom porajali kot posledica nezadovoljstva zaradi skrajno slabe prehrane, vendar pa so ti upori očitno pokazali hotenje po koncu vojne in po nacionalni osvoboditvi. Med vročke za izbruh uporov moremo šteti prihajanje vojnih ujetnikov iz Rusije po oktobrski revoluciji. Revolucija je namreč med vojnimi ujetniki

zbudila simpatije zaradi svoje socialne vsebine, politike miru in protimperialistične usmerjenosti. Oktobrska revolucija je vojne ujetnike osvobodila ter jih izenčila z državljani Rusije. Tako je bila socialistična revolucija v Rusiji za vojne ujetnike pojem, ki je vseboval uresničenje zahtev po koncu vojne, po svobodi in vrnitvi na domove. Zaradi tega je dobil vseruski kongres vojnih ujetnikov tako množično podporo ujetnikov. In ko so se po brest-litovskem miru vračali v svoje države, so pričakovali, da se bodo vrnili na domove in da je zanje vojna končana. Namesto doma pa so se znašli ob povratku spet v taboriščih in nadomestnih bataljonih, sredi utrujenih in sestradanih mož, ki se jim je obetala ponovna premostitev na fronto. V takšnih razmerah pa so povratniki s svojimi izkušnjami in spoznanji, pridobljenimi v oktobrski socialistični revoluciji, širili uporno razpoloženje, dvigali vojakom samozavest in jim odpirali perspektivo v uporih, ki naj bi jim izsilili vrnitev iz vojne v domovino.

V vseh treh uporih, tako v Judenburgu, Murauu in Radgoni so bili povratniki iz Rusije na čelu uporniških gibanj. Od teh zgodovinskih dogodkov je minilo skoraj 50 let...

Iz govora na žalni svečanosti 1. novembra letos na Žalah, ki jo je organizirala Zveza prostovoljcev borcev za severno mejo 1918-19

Obudimo danes še spomin na tiste majske dni pred skoraj pol stoletja, ko so se na vseh frontah pokali topovi in se je avstro-ogrska monarhija že tresla v svojih temeljih.

Takrat so v razdobju 10 dni v maju 1918 izbruhnili na Gornjem Štajerskem v treh garnizijah oboroženi upori slovenskih vojakov. Prvi je izbruhnil 12. maja v Judenburgu, drugi 14. maja v Murauu in tretji 23. maja v Gornji Radgoni. Vsi trije

SPOMNIMO SE TUDI NANJE...

upori so bili slabo pripravljeni, zato niso uspeli. Tujerodne čete pod poveljstvom generala Kösla so upornike po kratkem boju razorožile. Vojaško sodišče je obsodilo na smrt vodje upora nadomestnega bataljona 17. pešpolka v Judenburgu: Hafnerja, Možina, Davtoviča, Stefaniča, Roglja in Hrahoviča, vodjo upora čete nadomestnega bataljona 17. pešpolka v Murauu Boštjana Olipa in vodje upora v nadomestnem bataljonu 97. tržaškega polka v Radgoni: Melihna, Svaba, Ukoviča, Fraja, Liberata, Hvala, Freba in Maniaca, vse doma s Primorskega in okolice Trsta.

SEJA KOORDINACIJSKEGA ODBORA občinskih ZZB NOV v Trbovljah

Na zadnji seji koordinacijskega odbora občinskih ZZB NOV iz Zasavja, ki so se je udeležili člani odbora iz Trbovelj, Hrastnika in Zagorja ob Savi, so obravnavali prihodnje naloge organizacij ZZB NOV v revirjih. O teh so razpravljali tudi že na sestanku predsednikov občinskih ZZB NOV. Ugotovili so, da je treba zagotoviti sodelovanje tudi med organizacijami ZZB NOV iz revirskih občin Trbovlje, Hrastnik in Zagorje ob Savi. Na sestanku predsednikov občinskih ZZB NOV so obravnavali dosedanje delo koordinacijskega odbora, probleme in okvirni program nadaljnjega dela ter predlog o postopni združitvi organizacij ZZB NOV v revirjih. Na seji odbora je bilo slišati več mnenj o tem, kako zagotoviti v prihodnje tesnejše in učinkovitejše sodelovanje med organizacijami ZZB NOV v revirjih. Slišati je bilo predloge, da naj bi se naprej obdržali koordinacijski odbor in da bi občinski odbori ZZB NOV ostali. Posamezniki so namreč menili, da še ni pogoj, da bi v prihodnje delovala v revirjih enotna organizacija ZZB NOV, da pa bi bilo mogoče v prvem obdobju zagotoviti združevanje sredstev za skupno urejanje problemov udeležencev NOV v revirjih. Drugi so menili, da bo prej ko slej prišlo do združitve organizacij ZZB NOV iz občin Trbovlje, Hrastnik in Zagorje ob Savi. Zato naj bi po tem mnenju na bliž-

njih konferencah ZB in občinskih ZZB NOV razpravljali o nadaljnjem sodelovanju organizacij ZZB NOV in o predlogu za postopno združitve.

Dejstvo je, da v posameznih občinah v revirjih ni na voljo enako sredstev za razreševanje posameznih nalog oziroma problemov in da v vsaki občini drugače rešujejo naloge glede pomoči članstvu. Zato bi bila potrebna enotnejša politika in tudi enotnejše urejanje problemov.

Omeniti je treba, da je začel koordinacijski odbor občinskih odborov ZZB NOV delati že pred več leti. Najprej so začeli sodelovati Trboveljčani in Zagorjani; tem so se pozneje pridružili še Hrastničani in Zalcani in končno še Litijani. Delo koordinacijskega odbora so organizirali tako, da so seje odbora sklicevali vsakič v drugi občini, največkrat pa so dali pobudo za sklic seji Trboveljčani. Koordinacijski odbor je že doslej reševal vsa vprašanja, ki naj bi jih tudi v prihodnje združena organizacija ZZB NOV v revirjih. Ker imajo revirske občine skupne probleme in skupne interese, je tudi razumljivo, da so bili lahko v delu koordinacijskega odbora doseženi precejšnji uspehi. Skupne akcije koordinacijskega odbora ZZB NOV so bile gradnje Doma revirskih in savinskih borcev NOV na Vrheh nad Trbovljami, gradnja Počitniškega do-

ma na Velem Lošnju ter druge akcije.

Osnovna in verjetno največja slabost v dosedanjem delu koordinacijskega odbora ZZB NOV je bila v tem, da odbor ni mogel odločiti o posameznih vprašanjih oziroma skupnih nalogah, pač pa je lahko samo predlagal, predloge pa so potem pristojni organi reševali dokaj različno in vsak po svoje. Iz tega dejanskega nedvomno izhaja potreba po enotnem nastopu organizacije ZZB NOV.

V razpravi na seji koordinacijskega odbora je bilo večkrat slišati mnenje, da je nesprejemljivo zapiranje v občinske meje, posebej še, ker so v občinah Trbovlje, Hrastnik in Zagorje ob Savi pred in med revolucijo skupaj urejali vsa vprašanja in da je treba krepiti sodelovanje in povezovanje na vseh ravneh, in ne samo v organizacijah ZZB NOV. Združeno organizacijo ZZB NOV v revirjih je treba postaviti v prihodnje v tak položaj, da bo lahko ob vsaki priložnosti in na vseh področjih enotno nastopala. Ta združena organizacija ZZB NOV bi morala imeti enak vpliv — med drugim — tudi na vse tri občinske skupščine in na vse delovne organizacije.

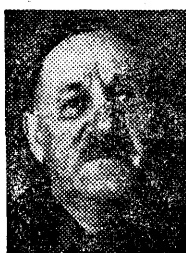
Kljub temu, da je bilo v razpravi na seji koordinacijskega odbora večkrat poudarjeno, da je potreben skupen organ organizacij ZZB NOV za področje občin Trbovlje, Hrastnik in Zagorje ob Savi, je bilo ven-

darle sprejeto stališče, naj bi to nalogo opravljal organ, ki bi usklajeval delo in načrte vseh treh občinskih odborov ZZB NOV v revirjih.

Koordinacijski odbor je torej na zadnji seji v Trbovljah evidentno ugotavljal potrebo po enotnem reševanju problemov in nalog v okviru organizacije ZZB NOV v revirjih. Vendar so, kot kaže, prevladali nekateri osebni interesi, zaradi česar tudi ni bil sprejet predlog, da bi začeli razprave o postopni združitvi organizacij ZZB NOV v revirjih. Vendar pa ob tem ni mogoče prezreti dejstva, da se na področju celotne Slovenije kaže potreba, da bi pereča vprašanja urejali na enaki ravni. Vsa dejstva govore v prid predlogu, da naj bi bila v revirjih enotna organizacija ZZB NOV.

Imeli smo ljudi...

STEFAN GAŠPAR

V Ljubljani je umrl Stefan GAŠPAR, doma iz Gornjega Senika v Porabju. Gašpar je bil eden številnih, ki so tudi v tem kočku slovenske zemlje s simpatijami gledali na boj slovenskega ljudstva za svobodo, in med prvimi porabskimi Slovenci, ki se je

aprila 1945 — po prihodu delegacije SNOŠ — priključil NOB. Mlajši iz Porabja so se prostovoljno javljali v našo JLA, stariši pa so ostali na terenu kot politični delavci. Eden najaktivnejših med njimi je bil Stefan Gašpar.

Nemara kaže ob smrti tega po vsem Porabju in Prekmurju znanega aktivista, zapisati kaj več o nacionalnih težnjah okrog 10.000 ljudi. Ključno stališče tuj nadvladi do danes ohranili svoj jezik. Porabje je že v začetku narodnoosvobodilne borbe dalo prve aktiviste. Slovenske vasi v Porabju so se pred koncem vojne obrale denarni sredstva za slovenski tisk. V političnem delovanju, Purabcevi pa sta zlasti opazna dva nastopa: 29. IV. 1945, ko je zastopnik porabskih Slovencev na velikem zborovanju v Bogojmju imel govor, v katerem je zahteval priključitev Porabja k Sloveniji ter veliko zborovanje porabskih Slovencev in Slovencev z Gorikoga, ki so ga le-ti organizirali 3. VI. 1945 v obmejni vasi Martinje. Na tem mitingu — na njem so sodelovali tudi zastopniki Rdeče armade — so Porabci manifestirali za politiko maršala Tita in proti parolam za povratek Habsburžanov, ki so se takrat pojavljale na terenu. Kasneje pa je bilo tudi sodelovanje med porabskimi in prekmurjskimi aktivisti onemogočeno. Pred resolucijo informbroja je bilo več porabskih aktivistov poslanih na učiteljski tečaj v Pečuh. Zanimljivo je, da so se tam pojavljali tudi slojanci, kar so jih začele stalniščne sile preganjati in so mnoge izmed njih celo izselile.

Iz teh razlogov se Stefan Gašpar ni mogel vrniti v Porabje. Zaposlil se je naprej v Murski Soboti, zatem pa je našel zaposlitev v slovenski prešolnici, kot je čestokrat imel. Ze pred leti je zbolel, tako da ni mogel ponovno obiskati svojega rodnega Porabja, ki nani ni nehal misliti in ki bi si ga bilo sprito spreminjenih političnih razmer spet lahko ogledal.

Pogreb, na katerem mu je v slovo spregovoril prof. Janko Liška, pa je pokazal, da Stefan Gašpar ni bil priključen samo med Porabci in prekmurjskimi aktivisti, temveč tudi med člani kolektiva Mestnega vodstva v Ljubljani, kjer je našel svojo zadnjo zaposlitev in zadovoljstvo.

hvali za res topel in prisrčen sprejem in izredno gostoljubnost italijanskih tovarišev.

Delegacija je obiskala tudi prijetno in simpatično mesto Mogliano Veneto, kjer so jo sprejeli župan z občinskim odborom in člani ANPI.

Pred sprejemom v občini Treviso je delegacija položila venec na spomenik občanom mesta, v padlim partizanom mesta. V starodavni mestni hiši, kjer je bil sprejem, je delegacija pozdravil župan mesta Mortoni. V svojem govoru je naglasil vrednost takih srečanj, ki naj se razširjajo tudi na področja kulture, športa in turizma. Za pozdrave se je v imenu mesta Ljubljane zahvalil predsednik občinske skupščine Vič. Župan je izročil plaketo ilegalca in knjigo zgodovine mesta Ljubljane. Delegacija je sprejela spominski medaljo mesta Trevisa. Predstavnik ZB se je zahvalil za res krasen sprejem, ki ga je mesto prizideilo delegaciji. Po sprejemu je župan mesta priredil delegaciji večerjo, na kateri je bil tudi predsednik province Treviso.

Tretji dan je delegacija prek Benetk odpotovala domov v Ljubljano.

Italijanski tovariši iz A. N. P. I. so bili tri dni neumorni gostitelji in organizatorji potovanja, ki je bilo polno novih spoznanj, predvsem pa spoznanja, da samo tovariško in bratsko razumevanje med ljudmi in narodi res lahko pripomore do resničnega in trajnega miru. Tovarišem Dall Pozziju, Carpieri Renatu in predvsem neumornemu sekretarju Casagrande Luigiju pa še posebno zahvala za ves njihov trud.

MILE PAVLIN:

Po zaraslih partizanskih stezah na Koroškem

Kar 23 glav živine redijo, sin je ostal doma in se oženil, hči pa je letos končala učiteljsko.

Sadolsšek se pišejo pri hiši, po domače pa se pravi pri Mihiju. Njej je ime Ivanka, po partizansko pa ji pravijo Zala.

Tudi tod mimo je hodil Kranjčev bataljon. Borci so bili tako žejni, da so spili celo golido mleka kar na dušek. Potem so začeli prihajati čedaje bolj pogosto. Marca 1943 je bil tu ustanovljen tričlanski odbor AFZ, prvi na Koroškem, in ona je bila članica. Mož je bil že pred vojno član avstrijske komunistične partije; februarja 1942 je moral k vojakom.

Konec oktobra jih je nekdo izdal. Mož je bil pravkar doma, prišel je na kratek dopust. Oba so zaprli in ju odgnali v Železno Kaplo, doma pa pustili zasedo. Vanjo je zašel partizan Mirko iz Solčave in pačel, nacisti pa so požgali gospodarsko poslopje.

IVANKA SADOLSEK-ZALA

Mož se je zagovarjal, da je pač pri vojaki in da ne ve, kaj počne medtem žena doma. Zato so ga poslali v njegovo enoto, od koder pa je kmalu ušel in postal partizan.

MALOKJE JE IMELO PARTIZANSTVO BOLJ INTERNACIONALNO VSEBINO KOT NA SVINJI, KJER SO SE V BATALJONU DRUŽNO BOJEVALI PROTI FAŠIZMU PRIPADNIKI RAZNIH NARODOV. SPOMENIKI PADLIM SO NEME PRICE BRATSTVA NAPREDNIH LJUDI NE GLEDE NA NARODNOST. TUDI SPOMINSKA PLOŠČA NA POKOPALIŠČU PRI CERKVI V GOLOVICI JE TEMU DOKAZ: V SKUPNEM GROBU SO POKOPANI JUGOSLOVANSKI SLOVENEK, AVSTRISKA KOROSKA SLOVENKA, RUSINJA IN NEZNANI POLJAK

Ivanko pa so v Železni Kapli nepretrgoma zasliševali. Mor-da so pri padlem partizanu Janku našli njen naslov ali pa je ranjenec pred smrtjo kaj blebel o bunkerju, za katerega naj bi vedela. Zato so jo ponoči gnali proti Lepeni, da bi jim bunker pokazala. Spotoma se jim je iztrgala in skočila pod pot v gozd. Streljali so za njo in metali rakete, jo zasledovali, toda zaman. Bežala je in bežala, počivala v grmovju do jutra, nato pa na letela na tri drvarje, ki so ji pomagali, jo umili in nahranili. Vrnila se je v domače kraje in čez tri dni postala partizanka. Ob koncu vojne je bila predsednica AFZ za Koroško, kot taka pa tudi članica pokrajinskega odbora OF.

Moje potovanje, nadaljevanje tistega izpred dveh let, je bilo tako pri kraju. Se nekaj razgovorov z ljudmi, med drugim z nekdanjim partizanom na Svinji, Otonom Pavličem ter njegovo ženo, ki je bila tudi tam partizanka, pa majhen partizanski miting s petjem partizanskih pesmi, obisk pri Riplu pod Peco, pri Peršmanu in konec.

Po vsem tem sem spoznal, da zaslužijo koroški ljudje od naš večjo pozornost. Koliko jih je tamkaj, ki so doživeli med vojno, prej in tudi kasneje, hude reči.

Pa bataljon na Svinji? Kdaj bomo dobili o njem daljše pričevanje, literarno ali zgodovinsko, ki bo vsekakor pretresljiva epopeja, kakršnih je bilo malo tudi v naši NOB.

KONEC

Obisk udeležencev odporniškega gibanja iz NDR

Na povabilo zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije je 30. oktobra letos prispela v Beograd študijska delegacija komiteja antifašističnih udeležencev odporniškega gibanja v Nemški demokratični republiki. V delegaciji sta bila Hermann Gartmann in Ernst Melis.

V času svojega bivanja v Jugoslaviji je delegacija obiskala poleg Beograda tudi Skopje, Kragujevac in Ljubljano. V Beogradu so se pogovarjali na zveznem odboru ZZB NOV o dosedanjem in prihodnjem medsebojnem sodelovanju. Delegacijo je sprejel tudi generalni sekretar Zveze.

V Ljubljano sta člana delegacije prispela 2. novembra zvečer. Na republiškem odboru ZZB so oba gosta iz Vzhodne Nemčije sprejeli 3. novembra podpredsednik Franc Kresc, sekretar Stane Bizjak, pomočnik republiškega sekretarja za zdravstvo in socialno varstvo Just Miklavc in tajnik socialno zdravstvene komisije pri republiškem odboru ZZB Slavko Kovačič.

Na sprejemu so se pogovarjali o ustroju in delu obeh organizacij in pa tudi o aktiv-

nosti ZZB NOV v svetovni federaciji bivših borcev, FMAC.

V Ljubljani sta si gosta ogledala še Zavod za rehabilitacijo in Muzej revolucije. O delu občinskega odbora ZZB pa

sta se pogovorila na ljubljanski občini Center.

Iz Ljubljane sta odpotovala 4. a Jugoslavijo sta zapustila 7. novembra.

V. M.

Borci mesta Ljubljane so obiskali partizane pokrajine Treviso

V mesecu avgustu je skupina 70 članov italijanskega partizanskega združenja A. N. P. I. iz pokrajine Treviso obiskala Ljubljano, Urh in nekatere kraje na Gorenjskem. Na povabilo te organizacije pa je prejšnji teden obiskala pokrajino Treviso in vrnila obisk članom A. N. P. I. delegacija 21 članov ZZB iz vseh občinskih organizacij Ljubljane, ki jo je vodil predsednik mestnega odbora ZZB Franc Taurer. Delegaciji se je pridružil tudi predstavnik mestnega sveta Ljubljane, predsednik občinske skupščine Vič-Radnik inž. Korbar.

Pokrajina Treviso, ki šteje nekako 600.000 prebivalcev, je med vojno veliko prispevala k osvoboditvi Italije. V partizanih je bilo 11.250 borcev, 600 pa jih je bilo v partizanskih enotah v Jugoslaviji, Franciji in Grčiji. Padlo je 1125 partizanov, v nacistična taborišča je bilo deportiranih 10.850 ljudi in jih je tam umrlo 1175. Za zasluge, ki jih je dala pokrajina v italijanskem odporniškem gibanju, sta bili odlikovani z zlato medaljo mesti Treviso in Vittorio Veneto.

Ljubljansko delegacijo so v mestu Sacle sprejeli predstavniki organizacije A. N. P. I. na čelu s članom odbora Dall Pozzajem, ki je španski borec, in našim starim prijateljem sekretarjem A. N. P. I. Ca-

sagrandejem, ki je bil jugoslovanski partizan. Člani odbora so tri dni spremljali ljubljansko delegacijo in izkazovali vsestransko gostoljubnost Ljubljancem. Prvi sprejem je bil pred mestno hišo v mestu Vittorio Veneto, kjer je delegacijo sprejel župan mesta prof. Toffoli z občinskimi svetovalci in člani odporniškega gibanja. Delegacija je položila venec na spomenik padlim. Župan je izročil delegaciji umetniško izvezeno zastavico z grbom mesta Vittorio Veneto. Predstavnik ljubljanskega mestnega sveta pa mu je izročil medaljo ilegalca in knjigo o zgodovini Ljubljane. Delegacija je obiskala tudi hrbovsko občino Rovino Lago, kjer je bil center odpora. V mestu Pieve di Soligo je delegacija skupno z županom in člani odporniškega gibanja odšla na pokopališče in položila venec in šopke na spomenik padlim in umrlim v taboriščih.

V mestu Treviso si je ogledala športni in rekreacijski center železničarjev, stalno razstavo dokumentov odporniškega gibanja pokrajine in delavnico — atelje znanega italijanskega kiparja Benettona Fonija, ki dela vsa svoja dela v železu. Temu je sledil ogled retrospektivne razstave enega največjih kiparjev sodobne Italije, umrlega Artura Martinija. Po ogledu tovarne polistva, ki je ena najmodernejših in ki jo vodi pet tovarišev ANPI, je bil sprejem v prostorih A. N. P. I. Delegacija je pozdravil španski borec in član odporniškega gibanja Dall Pozzo. V prisrčnih, toplih besedah se je spomnil obiska v Ljubljani, evociral spomine slovenskega in jugoslovanskega odporniškega gibanja in zaželel, da bi taka srečanja bila bolj pogosta in naj bi služila miru in bratstvu med narodi.

Po izročitvi in izmenjavi spominskih daril se je v imenu ljubljanske delegacije Franc Taurer za-

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priložnost.

Radenska zdravilišče za ŽIVČNE BOLEZNI

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Ameriški vojaki v klobukih

Ameriški vojaki, ki se vojskujejo v Južnem Vietnamu, bodo nosili posebne tropanske klobuke namesto dosedanjih »baseball

kap». Klobuk je nepremičljiv, nanj pa lahko pritrjimo mrežice proti mehkotim. Skratka, klobuk bo vojake varoval pred dežjem in soncem.

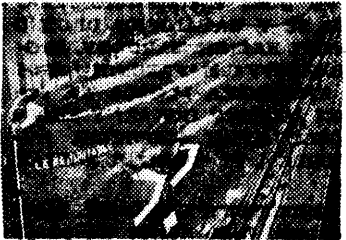
Vojaška veda in tehnika

Avstrijske teritorialne enote

Avstrijsko obrambno ministrstvo je ustanovilo prve tri teritorialne enote izmed sto štiridesetih, katerih jih nameravajo imeti. Enote bodo v primeru vojne uporabljali na varovanje teritorija in učinkovito izvajanje mobilizacije. Nove teritorialne enote »Sicherungskompanien« so skupno a obmejnimi enotami »Grenzschutztruppen« oblika avstrijske delne vojske »Landwehr«, ki jo v primeru potrebe skličejo skupaj.

Francoska jedrska podmornica »Redoutable«

»Redoutable« so pred kratkim potisnili v morje v Cherbourg. To je prva francoska jedrska podmornica. Druga ji bo sledila 1972. leta, tretja pa še tri leta kasneje. Podmornica je dolga približno 140

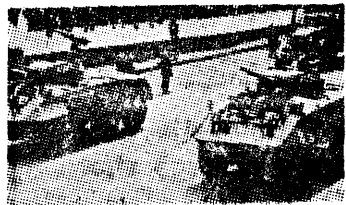
metrov, težka pa 9.000 ton. Ima dve posadki, v vsaki je 135 moških. Podmornica »Redoutable« lahko pod vodo pluje nepretrgoma tri mesece, potopi pa se lahko kakih 230 metrov globoko.

Nova podmornica je oborožena s šestnajstimi raketami, katerih bojna glava ima jedrsko polnitve z močjo 500 kiloton. Doseg teh raket znaša skoraj 4.000 kilometrov. Izstrele pa jih lahko tudi v primeru, če je podmornica pod morsko gladino. Razen raket pa ima »Redoutable« tudi štiri torpedne cevi.

Niso pa podmornice edino atomsko sredstvo, ki ga ima ali pripravlja Francija. Tu je še 61 letal »mirage IV«. Na vsako izmed njih lahko pritrjijo za 70 kiloton atomskega orožja. Naposled je treba omeniti še strateške rakete »zemlja-zemlja«. Teh je petdeset in so spravljene v podzemnih skladiščih. Vsaka ima jedrsko glavo z močjo sto kiloton.

Jugoslovanski oklopni avtomobil

Na sliki, objavljeni v ameriški vojaški reviji »Military Review«, vidimo trilosno oklepno vozilo jugoslovanske proizvodnje.

»Conex« transporter

V komaj 110 dneh sta ameriška vojska in neko civilno podjetje izdelala 16-tonsko vozilo, ki lahko samo naklada ali razklada tudi velike zaboje. Tri velike zaboje je mogoče naložiti v komaj dvanajstih minutah.

To traktorsko vozilo lahko na dobrih cestah doseže hitrost skoraj 60 kilometrov na uro. Njegov motor pa je dovolj močan, da transporter lahko vozi tudi po grobem terenu in preko potokov.

Italijansko vojno letalstvo

Oborožene sile našega jugozahodnega soseda Italije štejejo kakih 480.000 moških. Izmed njih jih je 270.000 v kopenski vojski, 64.000 pa v vojnem letalstvu. Italijansko vojno letalstvo uradno imenujejo »Aeronautica Militare Italiana« — skrajšano AMI.

Vojno letalstvo, ki mu v zadnjih časih posvečajo čedalje večjo pozornost, ima več kot petsto bojnih, kakih osemdeset transportnih in približno sto osemdeset šolskih letal, razen tega pa še kakih sto šestdeset helikopterjev. V kopenski vojski je približno dvesto helikopterjev. Pod poveljstvo letalstva sodijo tudi vodilni raketni izstrelki »zemlja-zrak«, pod poveljstvo kopenske vojske pa izstrelki »zemlja-zemlja«.

Največja enota italijanskega letalstva je brigada, ki je sestavljena iz dveh ali treh skupin. Te imajo čim polka. Vsaka skupina praviloma operira z ene same letalske baze. V grupi sta dve ali tri eskadrilje, v eskadrilji pa po šestnajst letal.

Prva italijanska zračna brigada ima dve skupini, ki sta oboroženi z vodljivimi izstrelki za prestrežalne naloge. To so raketni izstrelki »zemlja-zrak« tipa »nike-alex« in »nike-hercules«. »Nike-alex« je dolg 10,6 metra, v višino doseže kakih 18 kilometrov, v daljavo pa približno 40 km. »Nike-hercules« je dolg 12,65 m, lahko pa ga izstrele do 22.850 m visoko in 160 kilometrov daleč.

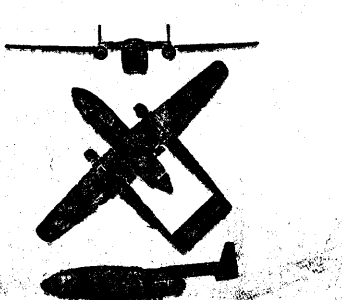
Druga italijanska zračna brigada ima prav tako dve skupini. Njena naloga je taktična izvidniška dejavnost, oboroženi pa sta s podzvočnimi turboreakcijskimi izvidniškimi letali FR-84F »thunderflash«. To so ameriška letala, ki jih sedaj že nič več ne izdelujejo. Razvili so se bili iz znanega lovca-bombnika F-84 »thunderjeta«. Najpomembnejša zunanja razlika med tema vrstama je v sesalni odprtini za zrak. Pri lovcu-bombniku je ta v sprednjem delu trupa, pri izvidniškem letalu pa tam, kjer se krila spajajo s trupom. To pa zato, da bi »thunderflash« imel v sprednjem delu trupa več prostora za aerofotokamere. Največja hitrost, ki jo to letalo lahko doseže, znaša 1040 kilometrov na uro. Italijani imajo trenutno do petdeset letal te vrste.

V italijanskem vojnem letalstvu pa so še tri brigade, ki jih

sestavljajo letala z lovsko-prestrezalskimi in lovsko-bombniškimi nalogami ter ena brigada z izvidniškimi nadzvočnimi letali. Razen teh šestih zračnih brigad je še tako imenovana »Stormo CTRL«, enota z dvema skupinama lovcov-bombnikov domače proizvodnje.

Najhitrejša letala italijanskega vojnega letalstva je

PROPELERSKO TRANSPORTNO
LETALO C-119G
FIATOV VOJNO LETALO G-91R
PODZVOČNO OGLEDNIŠKO
LETALO RF-84F
»THUNDERFLASH«

F-104G »superstarfighter«. To je nadzvočni lovec ameriške konstrukcije, toda italijanske proizvodnje. Doslej so v Italiji izdelali 125 letal te vrste; enajdeset jih je namenjenih za prestrežalne naloge, štirinajdeset je lovcov-bombnikov, dvajset pa izvidniških letal. Ta letala najhitreje lete na višini od 10.500 do 16.000 metrov, in sicer 2,2 do 2,3 maha (približno 2600 kilometrov na uro). Vzpenja se s hitrostjo 200 metrov na sekundo. Enaka letala imajo še Zahodna Nemčija, Holandija, Belgija in Grčija.

Svoje čase je Italija dobila iz ZDA kot pomoč tudi znani lovec za prestrežalne namene ponoči in v vsakem vremenu F-86K »sabre«. Sedaj tega letala, ki hitro zastareva, nič več ne izdelujejo. Inačica K je zelo podobna inačici D. Od drugih inačic letala tipa F-86 »sabre« se razlikujeta po daljšem »nosu«. Medtem ko je inačica D oborožena le z raketami, ima inačica K tudi štiri avtomatske topove

20 mm. Letalo tipa F-86K »sabre« lahko doseže hitrost 1100 kilometrov na uro.

Poglavitna letala za podporo in sodelovanje s kopenskimi enotami so v italijanski — kakor tudi v grški — vojski lovci-bombniki tipa F-84F »thunderstreak«. Italija jih je dobila sto petdeset. To so enomotorna turboreakcijska letala ameriške proizvodnje. Lete s hitrostjo do 1040 kilometrov na uro, običajno pa 900 kilometrov na uro. Njihov taktični doseg znaša kakih 1500 kilometrov. Oborožena so s 6 mitraljezi in 24 raketami 127 mm oziroma s štirimi bombami po 500 kg.

V italijanskem vojnem letalstvu uporabljajo za lovsko-

uro. Dvigne se lahko 12.200 m visoko. Italija ima kakih 125 letal te vrste.

Letala tipa G-91, vendar dvo-sedežnika, uporabljajo tudi za šolske namene. Teh letal ima Italija štirinajdeset. Kot šolsko letalo za urjenje v pilotiranju reakcijskih letal uporabljajo tudi letalo tipa MB-326, ki je italijanske proizvodnje. To je eno izmed najboljših šolskih reakcijskih letal na svetu in z njim lahko tekmuje le naš »galeb«. Teh letal ima Italija kakih sto.

Poglavitno italijansko transportno letalo je C-119G, ki je znano tudi po nazivu »packit«. Je ameriško in ga nič več ne izdelujejo. Dolga leta je bilo

običajna hitrost znaša 320 kilometrov, največja pa do 420 kilometrov na uro. Nepretrgoma lahko leti 3500 kilometrov daleč. Ima pa 1400 kilometrov taktičnega dosega.

Vojno letalstvo je v Italiji postalo še pomembnejše v zvezi z novo politiko »večjega vpliva« Italije na Sredozemskem morju. Pri tem poudarjajo, da je tudi Jadransko morje del Sredozemlja. Nekateri italijanski krogi menijo, da je letalstvo za Italijo trenutno pomembnejše od kopenske vojske. Za letalstvo trošijo čedalje večje zneske. To je videti tudi po naročilu 165 novih nadzvočnih letal. Gre za izboljšano inačico F-104S »starfighter«. Naročilo izvira iz 1965. leta. Letala so še v delu in jih še niso vključili v vojno letalstvo, čeprav se bo to kaj kmalu zgodilo. Ko bo to storjeno, bodo iz letalstva odstranili nekatera starejša podzvočna letala.

STEVAN KORDA

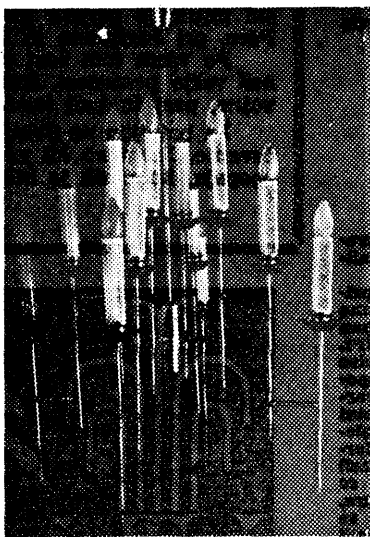

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priložnost.

Fotografija z vprašajem

V uredništvu nas je obiskal tovariš Julij Sočan iz Ljubljane, Valvazorjeva 5, avtor mnogih fotografij, objavljenih v tej rubriki. Pojasnil nam je fotografijo iz 24. in 41. številke »TV 15«. Prva je nastala leta 1944 pri Rožancu v Beli krajini in predstavlja tovariše od tretjega z leve proti desni: tovariša iz Trbovelj, Zlata (Aleksandra Završnika?), tovariša iz Primorske, Boža iz Sevnice (namestnik šefa obveščevalne službe), podporočnika Staneta in Julija Sočana (šefa obveščevalne službe). — Fotografija iz 41. številke »TV 15« je nastala septembra 1943 ob železniški progi med Rakekom in Postojno. Takrat so partizani bili hude boje z Nemci, ki so pritisnili s tanki in topovi. Prvi z leve je Jur — Štefan Pavšič. — Bralce prosimo za pojasnilo tudi današnje fotografije. O njej nimamo pravih nobenih podatkov.

V novo stanovanje edino
EMI
lestenci
iz Poljčan

Kakšno varstvo uživajo spomeniki NOB?

Nad sestavkom pod naslovom »Prekop padlega borca« iz 43. številke »TV 15«, stran 3, se je zamislil marsikateri naš bralec. V tem sestavku smo namreč priobčili vest, da je župnik iz Smihela pri Mozirju dal prestaviti spomenik padlemu partizanu Danileu Burkeljcu. Do tega je prišlo — po župnikovih izjavah — zaradi urejanja okolice cerkve. Potem ko je povzdignila glas organizacija borcev, so spomenik partizanu Burkeljcu postavili na staro mesto in ponovno uredili grob.

Vprašanja, ki so nam jih poslali naši bralci, moremo združiti v en glas: mar niso spomeniki NOB z zakonom zaščiteni v taki meri, da so nedotakljivi brez intervencije organizacije borcev?

Poglejmo si, kaj o spomenikih NOB govori zakon.

Zakon o varstvu kulturnih spomenikov (Uradni list LR Slovenije, leto 1961, št. 26, stran 385; no-

vela Uradni list SR Slovenije, 11/65) šteje spomenike NOB med kulturne spomenike, ki so pod družbenim varstvom. Za kulturne spomenike po tem zakonu se štejejo »predmeti ter skupine predmetov, ki so zaradi svoje arheološke, zgodovinske, sociološke, etnografske, umetniške, urbanistične in druge znanstvene in kulturne vrednosti pomembni za družbeno skupnost. Spomeniki NOB po svojih značilnostih torej ustrezajo domača vsem kriterijem za priznanje kulturnega spomenika. Le za varovanje in vzdrževanje spomenika, čigar imetnik ni znan, mora začasno skrbeti pristojni zavod za spomeniško varstvo, dokler se ne ugotovi njegov imetnik. Pri varstvu kulturnih spomenikov pa zavodi za spomeniško varstvo sodelujejo z imetniki

spomenikov. Zanje morajo skrbeti pristojni zavodi za spomeniško varstvo. Zakon določa, da je varstvo spomenikov »družbena služba, ki jo opravljajo zavodi za spomeniško varstvo«. Tako je določena splošna dolžnost varovanja kulturnih in z njimi tudi spomenikov NOB. Posebna dolžnost varovanja in vzdrževanja kulturnega spomenika pa zadeva imetnika spomenika; imetniki spomenikov so: organi, zavodi, društva, organizacije in druge pravne osebe, ki so lastnik, uporabnik spomenika. Le za varovanje in vzdrževanje spomenika, čigar imetnik ni znan, mora začasno skrbeti pristojni zavod za spomeniško varstvo, dokler se ne ugotovi njegov imetnik. Pri varstvu kulturnih spomenikov pa zavodi za spomeniško varstvo sodelujejo z imetniki

spomenikov pri njihovem vzdrževanju. Zakon nalaga imetniku spomenika obsežne dolžnosti, predvsem pa: skrbno varovanje, pravilno vzdrževanje in popravila, izvršitev vseh predpisanih tehničnih varstvenih in drugih ukrepov; imetnik tudi trpi stroške za omenjeno dejavnost. Izredno visokih stroškov imetnik ni dolžan trpeti. Ker pa vsaki dolžnosti stoji nasproti tudi pravica, zakon priznava imetniku spomenika več pravic, med njimi tudi to, da je »za kakršenkoli poseg, ki utegne povzročiti spremembo na kulturnem spomeniku, potrebno vneprejšnje posebno dovoljenje zavoda za spomeniško varstvo«. Za take posege pa se šteje tudi prezidavanje, porušitev in premetavanje spomenika.

Zakon torej prepoveduje vsakršen poseg v bistvo spomenika brez

poprejšnjega dovoljenja pristojnega zavoda za spomeniško varstvo. Če pa kdo povzroči spomeniku škodo, jo mora povrniti imetniku spomenika. Toda kako povrniti moralno škodo, ki morebiti nastane s premetavanjem spomenika NOB ali na kakšen drug način? Spomeniki NOB morajo poleg varstva pred zunanjimi poškodbami uživati tudi varstvo pred posegom v njihovo etično bistvo; so torej posebna kategorija kulturnih spomenikov, ki mora uživati poleg splošnih pravic kulturnih spomenikov še določene posebne, ki izvirajo iz namena spomenika NOB: predstavljanje in pooblašitev revolucije in njenih idealov. Kršitev varstva spomenikov NOB obenem pomeni tudi kršitev globoko v človekovi zavesti zakoreninjenih etičnih norm.

- 26 -

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Rdeče zastave so naznanile revolucijo

Jakob Vidic z Sela pri Žirovnici je vozil v kočiji Vorošilova

Pot udeležencev oktobrske revolucije, vsaj tistih iz bivše Avstro-Ogrske, si je v nečem podobna. Vsi (razen redkih izjem) so startali z istega mesta, v enakih uniformah v isto smer. Lahko bi dejal takole: od

doma v kasarne, od tam pa v avstrijskih vojaških uniformah na rusko fronto.

Jakob Vidic s Sela pri Žirovnici je bil septembra 1914. leta poklican v vojsko. Služil je v 17. nato pa 27. pešpolku v Ljubljani. Spomladi 1915. leta je bil s sedmim bataljonom 27. pešpolka poslan na rusko fronto v Karpate. Bataljon se ni boril kot vojna enota, temveč so vojake razdelili po drugih polkih, ki so se tod že dlje borili. Prišli so, da bi zamenjali mrtve in ranjene vojake. Že prvi dan zvečer jih je več kot polovica padla. Na bojnem polju so ležali mrtvi vojaki v novih uniformah; nove uniforme pa so imeli samo novinci na fronti.

Čez mesec dni so Rusi pri kraju Przemisl v Karpatih začeli več tisoč avstrijskih vojakov, med njimi je bil tudi Jakob. Sestnajst dni so nato marširali do Lenberga. Če jih je spremljal kozak na konju, so morali ujetniki marširati 50 km na dan, če pa jih je spremljal ruski pešak, so marširali dnevno od 20 do 30 km. Hrano so

jim delili samo enkrat na dan, in sicer zvečer.

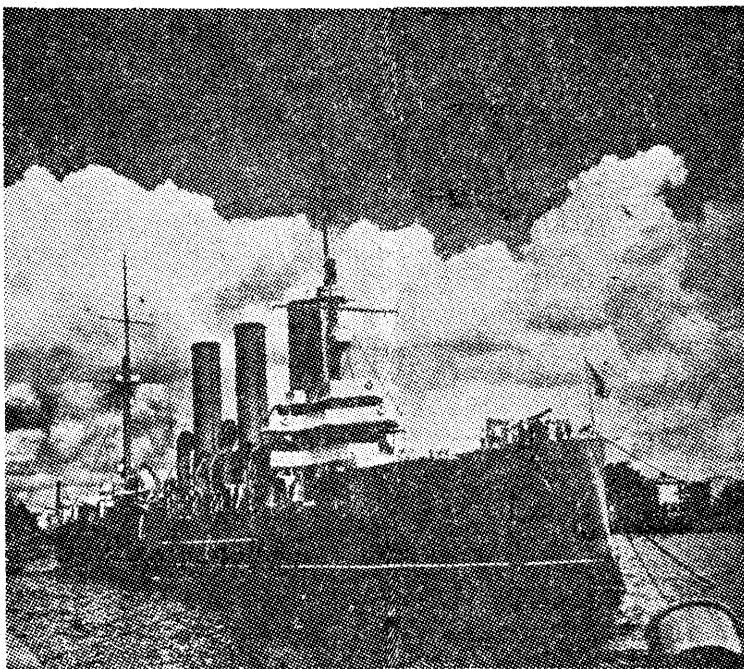
Od Lenberga do Kijeva so potovali z vlakom. Tam so ujetnike pregledali in jim odvzeli vse, kar so imeli pri sebi. Sledilo je zopet mučno potovanje z vlakom.

V vasi Abašova v Tambovski guberniji je Jakob delal pri nekem grofu, ki je imel tovarno alkoholnih pijač. Kasneje so ga poslali v mesto Naročat v Penzanski guberniji, ki je jugovzhodno od Moskve. Grof, pri katerem je delal Jakob in drugi ujetniki, je imel dve graščini, ki sta bili oddaljeni druga od druge 25 km. Vsa zemlja na tem območju je bila njegova last. Imel je čin majorja carske vojske in je poveljeval kozakom, ki so pretepali ujetnike.

Nekega jesenskega dne 1917. leta, ko so se začeli mrzli dnevi, je grof poslal Jakoba s konjem v Naročat po državnega žrebca. Še preden je Jakob prišel do mesta, je slišal vpitje in videl vihrati rdeče zastave. Konja je privezal za neko drevo ter se napotil peš v mesto gledat, kaj se dogaja.

»Živele revolucija!« »Živele delovno ljudstvo!« »Živel Lenin!« je vzklikala množica, vmes pa so vihrale rdeče zastave, številni transparenti so oznanjali zmago socialistične revolucije.

Jakob je bil priča temu dogodku. V Naročatu tega dne ni bilo nobene žrtve, ker so sovražniki revolucije že prej pobegnili neznano kam. Ko je po manifestacijah Jakob vprašal za žrebca, so mu dejali: »Recl baronu, da so vse boljševiki zabrali! (zaplenili)!«.

»Aurora« je danes šolska ladja sovjetske vojne mornarice

nji reki razbijati pol metra debel led in polniti sode z vodo. To pa ni dolgo trajalo. Komandant mesta ga je kmalu dodelil v mestno tiskarno. V mestu ni bilo električne energije, zato so ujetniki in delavci poganjali tiskarske stroje ročno. V tiskarni so tiskali časopise, letake, brošure ipd. V mestu ni bilo vojaške enote, ampak samo delavska milica in politični organi. Glavni politični komisar ali komandant je bil Vorošilov, ki pa je kmalu odšel na novo službeno mesto. Pri odhodu je Jakob s konji v kočiji peljal Vo-

je rdeča milica ujela, se jim ni dobro godilo. Obešenci po mestnih ulicah ali parku niso bili nobena redkost. Bila je to pač revolucija, ki je zahtevala svoje žrtve. V nekaterih krajih več, v drugih manj.

Novembra 1918. leta se je Jakob Vidic vrnil domov. Htel je proti domu, da bi materi in očetu povedal, kaj vse je videl v Rusiji in drugod po svetu.

Toda prišel je prepozno. Dan pred prihodom je mati umrla in videl jo je le mrtvo na mrtvaškem odru v domači hiši...

Jože Vidic

P. Sokolov-Skolja: »Osvajanje zimskega dvorca« v nekdanjem Petrogradu

Jakob se je vrnil brez konja in poročal baronu o vsem, kar je videl v Naročatu. »Hitro vpreži dva konja,« je ukazal baron.

Od takrat naprej ujetniki niso več videli grofa in njegovih kozakov. Na posestvu je ostala njegova mati, ki ni razumela, kaj se dogaja. To plemkinjo so boljševiki odpeljali v Naročat, ji dali v roke metlo in jo prisilili, da je čistila mestne ulice. Nekdanja baronica je postala cestarica...

Ko je revolucija zmagala, so bili ujetniki prosti. Razporedili so jih na nova delovna mesta. Jakob je vozil s konjem v sodu vodo za bolnišnico. Voda je zmrznila, zato je moral na bliž-

rošilova na železniško postajo Samojefka. Menda je takrat Vorošilov odhajal na neki kongres ali partijsko posvetovanje.

V bližini mesta so se večkrat bili ogorčeni boji, toda belogardistom nikdar ni uspelo priti v Naročat. V mesto so sicer pošiljali vohune in ubijalce, ki so ponoči morili po mestu. Tako so nekemu mesarju pobili otroke in ženo. Če pa jih

Orla
najboljša ta hip!

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priložnost.

JANEZ KOŠIR

V Taškentu med revolucijo in državljansko vojno

2

Na zborovanju je za Slovence govoril Anton Koršič iz Vipave, za Hrvate dr. Božo Mušvin in za Srbe Niko Kovjanic.

Poziv zborovanja, pomagati sovjetom, je konkretno pomenil vstopati v Rdečo armado, sodelovati s sovjetsko upravo, izdelovati opremo rdeči vojski.

Jugoslavlani so se domala stoodstotno odzvali temu pozivu. V internacionalnem odredu jih je bilo okoli 300. Med prvimi sem vstopil jaz in ostal v vrstah Rdeče armade do konca leta 1920, ko sem odpotoval v domovino, nadalje rojaki Novak, Trošt, Zupanek, Opašič, Barbiš, Kalin.

V delavnici, ki je izdelovala strelivo, so bili povečini bivši vojni ujetniki, med njimi Jugoslavlani. Popravljali so tudi orožje. Vloga delavnice je bila izredno velika, saj so bile železniške zveze s centralno Rusijo in njeno industrijo pretrgane ter je bila Turkestanska sovjetska republika navezana na lastne sile.

Naj tu navedem najpožrtvovalnejše organizatorje bivših vojnih ujetnikov: Anton Koršič, učitelj iz Vipave, Ljudomil Kalin, študent iz Trsta, Rudolf Zupanek, učitelj iz Celja, Franjo Novak, uslužbenec iz Bele krajine, Peter Uzar, čevljarški delavec iz Tržiča, Franc Fon, kovač iz Bovca, Emil Tomažič, Božo Mušvin, pravnik iz Delnice, Josip Polak, kovinar, Šaj, pravnik iz Zagreba, Ivan Gneč, delavec, Kokotovič iz Like in drugi.

To naše jugoslovansko jedro je kasneje tudi ustanovilo jugoslovansko sekcijo Komunistične partije Turkestana v Taškentu. Predsednik je bil Anton Koršič, ki je kmalu umrl, podpredsednik dr. Božo Mušvin, člani odbora pa Šaj, Košir, Novak, Gneč, Kovjanic, Kokotovič, Ružič, Fon, Jamnik, Kalin, Uzar.

Ko sem junija 1918 vstopil v Rdečo armado, so me zaposlili v štabu načelnika garnizije in komandanta trdnjave mesta Taškent. Prvi načelnik garnizije je bil Jukimenko. Septembra 1918 je bil imenovan za načelnika Ivan Panfiljevič Bjelov.

V tem času so se politične, vojaške in prehrabene razmere zelo poslabšale. Turkestanski kraj je prideloval v glavnem sadje, bombaž, zelenjavo; žitarice so kmetje gojili le bolj za lastno potrebo. Tako je nastalo veliko pomanjkanje moke, pšenice, sladkorja in koruze, kar so prej dovažali iz Orenburga, Sibirije in evropske Rusije. Orenburški kozaki pa niso dopustili nobenega prevoza v Turkestan, a tudi nosilci kontrarevolucije so ovirali vsak promet. Sovražna fronta se je pojavila tudi na zahodu Turkestana pri Ašhabadu, kjer so imeli Angleži prste vmes. Zato je protirevolucija dvignila glavo.

Pod parolo »Revolucija je v nevarnosti« je tedanji vojni komisar Rdeče armade Osipov, ki se je zahrbtno povezal z belimi, sklical sestanek taškentskih voditeljev in je ob tej priložnosti 19. I. 1919, s pomočjo svojega polka uprizoril pravčato »šentjernejsko noč«, v kateri je dal pobiti večino vidnih funkcionarjev.

Bil sem dežurni na upravi načelnika garnizije, ko me je okoli sedme ure zvečer obvestil namestnik komandanta artilerije Pronin, da v mestu ni nekaj v redu, da se neke vojaške enote sumljivo vedejo. Po telefonu sem o tem obvestil komandanta Bjelova in ga prosil, naj pride čimprej v trdnjavo. Sam pa sem odredil strogo pripravljenost in zasedbo položajev. Po prihodu Bjelova nismo dolgo čakali. Kontrarevolucionarne čete so nameravale skozi šolo praporščakov prodrati v trdnjavo, ki je bila za Taškent ključnega pomena. Ta poizkus se je ob naši budnosti izjalovil. Toda boji so vzplameli po vsem Taškentu.

Kontrarevolucionarji so pri ponovnih napadih na trdnjavo izkoristili dva oklopna avtomobila. Pa ni zaleglo. Delavstvo, posebno železničarji in delavci železniških delavnic pod vodstvom Koluzaeva, je skupno z moštvo trdnjave v treh dneh razbilo bele oddelke, ki so se umaknili iz Taškenta. Zasedlovale so jih čete pod vodstvom Zelendinova.

V upravi načelnika garnizije sem služil do konca leta 1920. Še trikrat so se menjali moji načelniki: septembra 1919 je prišel Kostuk, zatem Kulčanko in na koncu Drujan.

Gospodarske razmere so se polagoma boljšale. Kmetje so začeli gojiti pšenico, tako da je tudi na tem področju bil viden napredek. Vojaški položaj pa se je v drugi polovici 1920. leta zelo poslabšal zaradi nastopa gverilcev posebno v Ferganski pokrajini. Rusi so gverilce imenovali »basmači«, to je premikače, ker so se nenadoma zdaj tu zdaj tam pojavili in prizadejali tako ruskim kmetom kakor tudi vojaškim enotam hude preglavice. Centralna oblast je zato poslala v Turkestan vojskovodjo Frunzeja, da bi očistil pokrajino tamkajšnjih četnikov.

Organizacija Jugoslovancev v Taškentu je štela največ 100 do 150 članov in je obvladala položaj pred vsemi inozemskimi sekcijami. Oblasti so jo priznavale kot najbolj agilno in jo stavljale večkrat kot vzor tudi domači ruski organizaciji.

Delo, ki ga je razvijala sekcija, je bilo v glavnem naslednje:

1. Vzbuditi in razvijati politično zavest članov in Jugoslovancev sploh s političnimi predavanji.
2. Kulturno-prosvetno delo s predavanji in ustanovitve študijskih krožkov.
3. Pripraviti Jugoslovane za vrnitev in vzgojiti jih za revolucijo.

Sekcija je imela za člane mesečno najmanj en sestanek, na katerem so obravnavali notranje- in zunanjepolitični položaj in je bil vsakokrat za naslednji sestanek določen tudi referent. Za nečlane pa so bili sestanki tudi enkrat mesečno.

Kulturno-prosvetna sekcija je organizirala pevski zbor s približno 50 pevci. Vodil ga je slovenski skladatelj Emil Adamič. Zbor je nastopil na vseh jugoslovanskih prireditvah, manjkalo pa tudi ni skoraj na nobeni večji prireditvi v mestu. Ta kakovostni zbor je bil zelo priljubljen, saj je pod vodstvom priljubljenega pevovodje in skladatelja Emila Adamiča nastopil s originalnimi kompozicijami in to po pesmih v »Turkestanskih Vjedomostih« Purpurnoe znamja, Brosivši cepi svoboden narod.

Ko je nemška sekcija slovesno razvila zastavo, je na tekst, ki ga je napisal Nemec, naš rojak skomponiral pesem »Hoch die Fahne, Brüder« in ob neki drugi slovesnosti še spev:

»Im Osten, wo der Sonne Pracht
Am Himmel purpurrot erwacht,
Erkämpfte sich mit starker Hand
Das Volk ein neues Vaterland.

Seveda ni manjkalo naših pesmi in hrvatske »V boj, v boj«. Izmed ruskih pa je bila posebno pogosto na vrsti pesem »Pylnoj dorogoj telega nesjotsja« (Voz drdra po prašni cesti).

(NADALJEVANJE)

NAGRADNA
PRODAJARUSKIH RIB
IN KOMPOTOV609 LEPIH
NAGRAD

PREHRANA

ZANIMIVA NOVOST — IZREDNA UGODNOST

Veleblagovnica
s poslovalnicami:

nama LJUBLJANA

- TRGOVSKA HIŠA, Tomšičeva ulica 2
- BLAGOVNICA S STANOVANJSKO OPREMO, Wolfova ulica 1
- KONFEKCIJA ELITA, Čopova ulica 7

ODOBRAVA POTROŠNIŠKA POSOJILA

odslej za vse vrste blaga (razen prehrabnih artiklov in tobaka) tudi brez porokov in po drugih zelo ugodnih pogojih.

V čigavo korist?

Zadnje črte se italijanski tisk ni značilno samo objavljane stripa o oktoobrski revoluciji (o čemer smo pred kratkim brali v *Dolu*), marveč tudi drugačno pisanje. V eni izmed zadnjih števil milanske ilustrirane revije »L'Europeo«, ki jo plačuje bogati založnik Rizzoli, je izšel članek Renza Trionfera »Italija ne plača — Trst je pobesnel« z značilnim podnaslovom: »V času nesoglasij z Jugoslavijo je Italija »kupila« Trst. Toda naša vlada ga je plačala z denarjem, ki naj bi bil razdeljen med begunce. Po toliko letih pa ljudje, ki so zapustili Istro, da bi se naprej bili Italijani, niso videli niti lire od tistega, kar jim je bilo obljubljeno.«

Bržkone ni Slovenca, ki ne bi vedel za usodo Trsta: od tistega dne, ko je avstroogrsko pristanišče postalo italijansko mesto, do tistega dne, ko so partizanske enote vkorakale v Trst, pa do časov STO in navsezadnje do 26. oktobra 1954, ko je Trst na podlagi londonskega sporazuma prišel k Italiji. Znano je razpoloženje jugoslovanske in predvsem slovenske javnosti v tistih dneh, znano pa je tudi, da je miroljubna politika Jugoslavije premagala hudo bolečino samo zato, da na svetu ne bi bilo vojne.

Odnosi med Italijo in Jugoslavijo so se iz leta v leto zboljševali in danes lahko trdimo, da je na svetu le malo tako odprtih meja, kot so jugoslovanske, zlasti se meja z Italijo. Italijanski in še posebej tržaški gospodarstveniki sami priznavajo, kolikšno korist imajo od takšnih meja. Zato je še bolj nerazumljivo, da se še smerom najdejo elementi, ki začno širiti laži ter tako grebsti po stari rani.

Člankar najprej opozarja bralce, da bo Trst prihodnje leto slavil »petdesetletnico tistega, kar je spet postal mesto Italije... Pol stoletja je minilo od dne, ko bersaljerji prvič v naši zgodovini razvili trobojnico na gradu San Giusto.« Italijanske oblasti naj bi zato »nagradile to zvestobo Italiji, ki je Tržačane veljala solze, kri in denar.«

Člankar nato govori o vsem, kar bi Trst utegnil zahtevati od Italije, o težavnem gospodarskem položaju, ki je nastal predvsem zaradi propadanja tržaškega pristanišča in ladjedelnic.

Razgledi s 16. vzporednika

Toda pri tem je njegovo pero blagohotno ostro, medtem ko ga takoj pomeže v strup, ko spregovori o tistih, ki so zapustili svoje premoženje in se izselili v Italijo:

»To so deloma ljudje, ki so v grenkih letih, ki so jih preživeli takoj po vojni v Julijski krajini in Benečiji, ušli velikim titolističnim čistkam, grobovom, nepisnim pregonom, ki jih je Italija prehitro pozabila.«

»V devetih letih, ki so minila od konca vojne 1945 (ki žal za Julijce in Tržačane ni bila končana) do vrnitve Trsta Italiji 1954, je okoli 350.000 beguncev našlo zatočišče onstran »časanih« vzhodnih meja. V tej množici ljudi, med katerimi večina ni imela s seboj drugega kot nekaj obleke, so tudi posestniki, o katerih govorimo. Tudi ti so pobegnili in samo v redkih primerih so prinesli s seboj dokumente o tistem, kar so pustili v jugoslovanskih rokah (in kar so vojaki ali komunistične formacije zaplenili ali pa preprosto »okupirali«) ...«

»V primeru Italija—Jugoslavija je pogodba najprej določila začasno linijo neverjetno krivične meje, potem dodelila Jugoslaviji že italijanska ozemlja, navsezadnje pa dala pravico do odškodnine nekdanjim lastnikom. Begunci, ki so zapustili zemljo ali industrijska in trgovska podjetja, so vsaj teoretično ostali lastniki tistega, kar so izgubili. Toda Jugoslaviji ni nikdar prišlo na misel, da bi izplačala odškodnino. Praktično je bilo tako, da Titova vlada ni dala niti lire odškodnine za zasežena premoženja, marveč naj bi Italija razdelila med upravičence 125 milijonov dolarjev. Ta številka ustreza le polovici vrednosti zapuščene premoženja.«

In še naprej. Vsega so krivi Jugoslovani — in zavezniki: »Dokler je bil Trst pod zavezniško vojaško upravo, je italijanska vlada skrbela samo za takojšnjo pomoč beguncem, v slovitih »zbirnih taboriščih«, kjer je vsak ubežnik dobil na dan osemindvajset lir. Jeseni 1954 — tudi zaradi pritiska Američanov, ki so se povezali s Titom in ki jim je bilo do tega, da bi prišlo do pomiritve na naši vzhodni meji — je prišlo do londonskega sporazuma, na podlagi katerega je bil Trst dokončno vrnjen Italiji. Jugoslovanska vlada, ki je tedaj držala nož za ročaj, je zahtevala poleg koncesij v coni B tudi petdeset milijonov dolarjev. Dvajset milijonov so plačali Američani, trideset pa jih je obležalo na plečih Italije.«

Toda vsega še ni konec. Renzo Trionfera ugotavlja, da so tistih trideset milijonov dolarjev dodali k sto petindvajsetim, nato pa so spet vso škodo na novo precenili in ugotovili, da je samo za 72 milijonov dolarjev.

»Deset let po tistem, ko so bila posestva zapuščena, se je njihova vrednost zelo znižala. Toda merala bi biti dvakrat večja. V trgovskem žargonu je torej Italija plačala Trst. Z denarjem beguncem.«

Potem se je Renzo Trionfera le nekoliko spravil nad italijansko vlado. Toda ni kriva, saj je morala plačevati namesto Jugoslavije, pravi. Kajti italijanski diplomati so leta 1954 sprejeli krivično ocenitev posestev in premoženja, ker so bili prisiljeni, niso pa bili pooblašteni. Konec koncev vse samo zato, da bi se normaliziral položaj na italijanski vzhodni meji.

Vse drugo pa je pozabljeno. Renzo Trionfera se ravna po neznanih izdelovalcih silno bistrega »quiza« v škatlicah z žvečilnim gumijem. V škatlici dobijo sliko maršala Tita, spodaj pa je vprašanje, katere dežele voditelj je. Na drugi strani je odgovor: To je Jugoslavija, ki ima toliko in toliko prebivalcev in toliko narodov, kjer govorijo toliko jezikov... Deželo so med drugo svetovno vojno zasedli Nemci in Bolgari. Tako piše. Da bi pa kakšen Italijan med drugo svetovno vojno stopil na jugoslovansko tla — niti besedice.

Morda so Renu Trionferu še zmerom pri srcu zemljevidi Italije, kjer je italijanska vsa »izgubljena in razvrednotena« Istro. Takšne stilizirane zemljevide lahko dobite kot nekakšno zaščitno znamko pri raznih italijanskih izdelkih... Toda mi smo potrpežljivi in prijateljski in tega ne obešamo na veliki zvon, sploh smo veseli, da se s sosedi lepo razumemo.

Poglejmo še drugo plat medalje. Pred kratkim je tržaški dopisnik »Dela« pisal o tem, koliko je uradno Slovencev na Tržaškem. Podatke je povzel po uradnem glasilu »Vita italiana« — documenti ed informazioni. Uradno da je Slovencev zelo malo, toda tej malenkosti se silno dobro godi, ker italijanska vlada zelo lepo skrbi zanje, odkar je »prevzela upravo tržaške pokrajine« ...

Ko so leta 1961 šteli v Italiji prebivalstvo, so takole ugotavljali narodnost: človeka so vprašali, kakšen je njegov pogovorni jezik. Tako so potem našli na Tržaškem 25.528 Slovencev, se pravi 8,6 odstotka vsega prebivalstva na tem področju. Ko bi tako na primer ugotavljali narodnost v Ameriki, bi bili vsi Angleži, ker se pogovarjajo večinoma v angleščini. Spraševalci niso hoteli postavljati vprašanj o narodnosti naravnost.

Toda list pobija svojo logiko. Togo se drži nekaj odstavkov in tako pride do sklepa, da se je število Slovencev v šestnajstih letih zmanjšalo za več kot polovico: kot da se medtem ni rodil niti en Slovenec...

V čem je »zasluga«? V nepoštovanju določb o polni pravici do uporabe svojega jezika in o dvojezičnosti nasploh, v nepoštovanju pravice do pravičnega zastopstva slovenske manjšine v upravi in uporabi jezika v javnih ustanovah.

V čigavo korist je torej takšno pisanje? Prav gotovo ne v korist boljših odnosov med sosednjima državama.

STANE IVANČ

KNJIGA O PRVI IN DRUGI PREKOMORSKI BRIGADI

Prav te dni je izšla v zbirki »Knjižnica NOV in POS« knjiga »Prva in druga prekomorska brigada«, ki sta jo napisala Srečko Vilhar in Albert Klun. Kot že sam naslov govori, se delo, precej obsežno, nanaša na ustanovitev in bojno pot prvih dveh brigad naše vojske, ki sta nastali v Italiji iz nekdanjih jetnikov, internirancev, vojnih ujetnikov ter pripadnikov posebnih kazenskih enot italijanske vojske ter mobiliziranih slovenskih ter hrvaških fantov.

Precej obširen je prvi del, zamišljen kot nekak uvod, v katerem avtorja opisujeta razmere med Slovenci in Hrvati med obema vojnama pod Italijo, njihovo politično življenje in odporniško gibanje. Vsekakor je to koristna pobuda, najbrž še doslej nikjer ni bilo to napisano v tako strnjeni obliki in s tega vidika, čeprav bi morda lahko zamerili, da avtorja nista upoštevala nekaterih najnovejših ugotovitev zlasti glede označevanja profašistične miselnosti in diktatorskih težajev bivših jugoslovanskih oblastnikov.

Vojna je razpršila Slovence po vseh celinah in obilo truda jih je veljalo, če so se hoteli prebiti v domovino, posebno še, če sta jih pri tem ovirali vojaška disciplina in služba v zavezniški armadi. Ta pogosto ni gledala preveč navdušeno na ljudi, ki so hoteli v domovino, da bi se tam bojevali proti skupnemu sovražniku, saj je za vsem upravičeno slutila in tudi čutila, kako ji polzi oblast iz rok. Prehajanje množice voja-

kov v vrste NOV je pomenilo tudi plebiscit za socializem, kar vsekakor ni moglo biti všeč monarhistom in zagovornikom kapitalizma. Če ni šlo drugače, so si ravno primorski in istrski fantje pomagali s silo, končno pa so skoraj vedno zmagali. Temu razdobju je posvečen drugi del knjige, v katerem spet lahko preberemo vrsto zanimivih, doslej večinoma Slovencev neznanih podatkov.

V tretjem delu nas pisca seznanjata z ustanovitvijo prekomorskih brigad in s težavami, ki so jih morali premagati ustanovitelji, nato pa z bojno potjo obeh brigad. Zvemo tudi za poraz na Korčuli, ki je stal mnogo človeških življenj in povzročil umik NOV z vseh otokov razen z Visa. 1. in 2. bri-

gada sta se združili in skupno odšli v začetku 1944 v Drvar, kjer so jih razdelili med druge enote. Prekomorci namreč niso imeli izkušenj v vojaškem pomenu besede, posebno pa ne v partizanskem bojevanju. Po drugi strani pa so bili med njimi pripadniki raznih jugoslovanskih narodov in je zato brigada pomenila živ zgled jugoslovanske solidarnosti. Črnogorci so odšli v 1. proletarsko, Slovenci pa v 13. proletarsko brigado, nekaj pa v 6. liško divizijo in v druge enote.

Zaradi razmeroma kratkotrajnega razdobja, ko sta obe brigadi delovali in ker so ju združili, je tudi o njunem delu v bojih za svobodo napisana skupna knjiga.

MP

KAJ MISLIJO MLADI O FILMU »JUTRO«?

Zgodilo se je, da so po projekciji najnovejšega filma Puršiča Djordjevića »Jutro«, ki so ga v Ljubljani ocenili kot najboljšega, nekateri gledalci javno vprašali: — Kdo je ta Puršič, ki si dovoli, da na tak način in s takim jezikom govori o naši narodnoosvobodilni borbi?

Rade Aleksić, bralec »Borbe«, je pisal: ... naslikal je oficirje NOV kot ljudi brez pozitivnih moralnih principov, egoistične, to je seksualno in karistično pretrano usmerjene ...

Uredništvo »Film-novosti« je še pred festivalom v Pulj organiziralo v naseju mladinskih delovnih brigad na Adi Ciganliji predvajanje filma »Jutro« in neposredno po tem razgovor z brigadniki.

Nekaj najbolj znanih misli mladih, ki revolucije niso doživljali in je niti ne pomnijo, objavljamo: RADMILO BRANKOVIĆ, sedemnajstletna učenka iz mladinske de-

lovne brigade »Dragan Mauzer«: — Osnovna vrednost »Jutra« je zame v tem, ker je mnogo resničnejše in verodostojnejše kot drugi filmi na temo narodnoosvobodilne borbe spregovorili o prvih dneh vojne in prvih dneh mira. Do sedaj smo največkrat gledali filme, v katerih se hrabro borijo in umirajo in tiste iz prvih dni po osvoboditvi, v katerih se samo dela. Režiserji so pozabili, da naši očete niso bili niti vojni stroji niti stroji-delavci, temveč ljudje z vrlinami in napakami, željami in strastmi ...

V filmu ni sebičnosti, čeprav se ti morda na prvi mah tako zazdi. Ko reče glavni junak Smoki za tovaršice, ki so padli v vojni, oni so mrtvi, jaz sem živ, srečen in želim živeti — to ni sebičnost. To je normalna želja človeka, ki je štiri leta iz dneva v dan gledal smrti v očeh in je srečen, da lahko pozabi na prestano gorje, na vojno, na kri ...

GRADIMIR DJORDJEVIĆ, brigada »Dragan Mauzer«: — To, kar se dogaja v filmu, je situacija, o kateri se more človek izraziti edine s psovko. Pa če je tako, zakaj ne bi psovali tudi v filmu. Tudi jaz bi psoval, če bi bil na mestu Smokija.

SVETA MIJIN, brigada »Zage Malivuk«:

— Prvi dnevi mira so mi bili vse do danes, ko sem gledal »Jutro«, daleč in tako tuji. Film mi jih je približal. Videli sem ljudi (in ne samo heroje), ki se bojujejo in delajo, a tudi grešijo. Hodijo v javne hiše, iščejo »isto stvar«, preklekajo, se ljubijo. Videli sem prave ljudi.

R. U.

ZAHVALA

Združenje borcev NOV Kodeljevo v Ljubljani se zahvaljuje vsem, ki so se 30. X. 1967 udeležili komemoracije ob spomeniku padlih na Kodeljevem.

Posebno se zahvaljujemo upravama osnovne šole Kette-Murn in glasbene šole Moste-Polje za izvajanje programa. AMD Moste, Krajevni skupnosti, SZDL in pionirskemu odredu osnovne šole Kette-Murn, ki so s položnimi venceli počastili spomin na padle junake za našo svobodo.

ODBOR

Cankarjevi dramatski spisi

Trajalo je več kot dvajset let, da je izdalja Cankarjeva zbrana dela dozorila in da smo dobili na knjižni trg v izdaji Državne založbe Slovenije prvo knjigo Cankarjevega zbranega dela. Res je, da smo po osvoboditvi dobili deset knjig Cankarja, da smo precej Cankarjevih del dobili tudi v raznih drugih izdajah. Toda kompletnega Cankarja doslej nismo imeli. Pred vojno je sicer izšlo Cankarjevo zbrano delo v dvajsetih knjigah, ki se jim je po osvoboditvi pridružil še enajdvajseta. Toda že okoli leta, da bomo izdalja obsegala trideset knjig, kaže na obseg in popolnost nove izdaje, ki bo prinesla tudi Cankarjevo politične pisne, pisma, kritike in polemiko, na koncu pa še bibliografijo. Šele tako bomo privrati dobili kompletno izdajo, ki bo predstavila tega velikega slovenskega pisatelja v vsej popolnosti.

Prva knjiga te velike izdaje, ki bo nastajala ob sodelovanju vrste slovenskih literarnih strokovnjakov mlajše generacije pod vodstvom glavnega urednika profesorja Anto-

na Ocvirka, je izšla pred meseci. Prav v dneh, ko smo proslavljali 100-letnico slovenskega gledališča z uprizoritvijo Cankarjevih Hlapcev v ljubljanskem dramskem gledališču, je izšla tudi druga knjiga te velike zbirke, knjiga Cankarjevih dramatskih spisov. Sicer bodo Cankarjevo odsko delo prinesle tri knjige, sedanja je torej šele prva.

Knjiga prinaša troje Cankarjevih dramatskih tekstov, in sicer mladostno romantično dušo, prvo namenjeno Cankarjevo dramo Jakob Ruda in komedijo Za narodov blagor. Teksti sami v tej izdaji ne predstavljajo nič novega, saj gre za dela, ki jih več ali manj poznamo. Morda preseneča, da prinaša prva knjiga samo troje tekstov, je pa kljub temu zelo obširna, saj obsega več kot štiristo strani. Vzrok je v tem, da je urednik Dušan Moravec, ki bo uredil vse Cankarjeve dramatske spise, uvrstil že v prvo knjigo Cankarjeve dramatike toliko opomb, da bi z njimi lahko napolnil eno samo knjigo. Prav v teh opombah pa je posebna zanimivost te knjige in sploh te izdaje. Ne gre namreč samo za kakšne opombe k besedilu, kakor bi morda kdo utegnil sklepati po sami besedi. Gre za obsežne študije o posameznih, v tej knjigi objavljenih dramah, ki kažejo na dela od njih zasnove, njih nastanka, knjižne izdaje, odsko uprizoritve do odmevov nanje. Gre torej za svojevrstno, a izredno uspe-

poskus prikaza nastanka in usode Cankarjevih del, odnosa pisatelja do okolja in okolja do njega. Seveda ostaja pri tem avtor opomb in urednik Dušan Moravec vsekakor dokumentaren in samo niza dejstva, ne da bi se spuščal v podrobnaja razglabljanja in ocene. To utegne biti stvar monografije o Cankarjevi dramatik. Toda dejstvo je, da je urednik v svojih opombah docela drugače pristopil k Cankarjevemu delu, da je do njih zavzel docela drugačen odnos in jih prikazal v docela novi luči. Pri tem pa so ta dodatna uredniška izvajanja izredno zanimiva, saj predstavljajo košček naše kulturne in deloma tudi politične zgodovine. Blistveno pa je, da vstaja pred nami Cankar v odnosu do slovenske družbe in v odnosu družbe do njega pred nami v docela novi podobi, ki je doslej nismo poznali. Zato so opombe prav tako pomembne kot pa Cankarjevi teksti. Če bo vsa Cankarjeva izdaja tako in če bodo tako komentirani tudi drugi Cankarjevi spisi, potem bomo lahko docela drugače spoznavali Cankarja, kot smo ga doslej.

Ni torej pomembno samo to, da bomo s tridesetimi knjigami dobili vsega Cankarja, vse, kar je napisal. In tudi njegovo korespondenco. Pomembno je vsekakor, da bomo z izdajo Cankarjevega zbranega dela dobili ta dela tudi v novostilistični z novimi kritičnimi opombami. R.

ora
najboljša ta hip!

Partizanska ljudska pesem

JOZE REPINC, DELAVEC
ŠPANSKI BOREC
IZ BOHINSKE BISTRICE*

SVOBODE DIH

Prvi zakrpakali, s puško v roki, svobodi ste nasproti.
Val fašizma kakor v skalne čeri v vas je butal,
toda nihče ni obupal.
V stihiji pobesneli
brez izhoda ste trpeli.
Svobodi naproti pot vaša je vodila,
toda hladna zemlja vas je prej zakrila.
Brez izmene na straži večni zdaj stojite,
le dih svobode vam nad rušo veje
in rahlja prstene vam odeje.

DOLG SVOBODI

Nihče nam svobode podaril ni,
iz naše stekla je krvi.
Svoboda, v srcih borcev se rodila si,
simbol junaških borb bila si.
Svoboda zlata,
mladini naši dedovina boš bogata.
Naj le na prsi trka se kdo,
ki pod roko,
za tisoč sto
bi bil prodal priborjeno zemljo.
Dolg, podarjen svobodi, plačaj ti!
Dolg svobodi tebe zdaj teži.
Nepriznani nemir bo
rezal dušo in telo,
do groba zvest ti bo.

Objavljamo dve pesmi pred dnevi umrlega španskega borca Jožeta Repinca, ki je bil tudi ljudski pesnik. Pesmi sta prečiščene izraz pesnika — proletarca.

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

Razstava o velikem Oktobru v muzeju revolucije v Celju

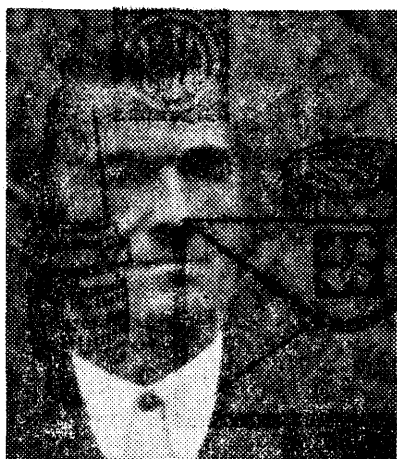
V razstavnih prostorih muzeja revolucije v Celju je od 25. oktobra do 8. novembra odprta razstava VELIKI OKTOBER, ki si jo je ogledalo tudi mnogo mladine. Razstava je značilna po tem, da prikazuje delež naših ljudi v revoluciji, predvsem pa pomen in vpliv oktobrskih dogodkov 1917. leta na revolucionarno gibanja pri nas in drugod po Evropi. Celotno gradivo je razdeljeno na posamezna obdobja. Posebno mesto ima pri tem delež jugoslovanskih inih ujetnikov v oktobrski revoluciji — več kot 35 tisoč jih je bilo, mnogi med njimi pa se niso odlikovali samo v bojih, ampak tudi pri političnem delu.

Iz gradiva je razvidno, kako so oktobrski dogodki odjeknili po vsej Evropi in spodbudili napredne sile k revolucionarnim gibanjem. Dalje prikazuje razstava revolucionarno vrenje na jugoslovanskih tleh tedanje Avstro-Ogrske v letih 1918—1920, vpliv oktobrskih revolucije na dogodke v Judenburgu in Radgoni, med vojak 17. pešpolka, na doberšen del avstro-ogrske flote v Pulji in drugih jadranskih pristaniščih, potem delo KP do narodnoosvobodilne vojne. Posebno mesto je posvečeno ustanovitvi KP Slovenije (Smičiglova zidnica, Jožtov mlini, Okonina pri Pesjem), boju proti fašizmu in enotni akcijski fronti naprednih sil, ki so pripomogle k ustanovitvi Osvobodilne fronte. Zelo bogato je slikovno gradivo, iz naše revolucije in v povojnega časa, ko si je naša država ustvarila ugled v svetu s svojo notranjo graditvijo — in miroljubno zunanjepolitično usmeritvijo.

Organizatorji razstave so še enkrat pokazali velik smisel in sposobnost pravičnega, smotrnega urejevanja razstav. Dosegli so zaželeni cilji: na primernejši način so približali občanom celjske komunne, zlasti še mladini, mogočen vpliv oktobrskih revolucije, ki je preobrazila milijonske množice sveta ter utrla pot pravici in napredku, mednarodnemu sodelovanju na enakopravni podlagi. Razstava pomeni tudi dobrodošlo pripomoček šolam ob prirejanju proslav.

Kdor zdravje ljubi,
ne pije veliko.
Če pa pije,
pije Hermeliko!

Janez Vidovič, mali kmet z Gorice pri Krškem, je bil med organizatorji oboroženega upora na Krškem polju

Proučevanje arhivskih virov, ki so bili v zadnjih letih dostopni v Arhivu SR Slovenije, je dalo nove dragocene ugotovitve o širini in intenzivnosti revolucionarnega vrenja na slovenskem podeželju, ki se je začelo že med prvo svetovno vojno in se silovito razmahnilo po prevratu konec oktobra 1918.

V tem pregledu bom prikazal razvoj spontanega revolucionarnega gibanja na ozemlju med Gorjanci in Savo, to je v takratnem brežiškem in krškem okraju.

To področje je bilo izrazito kmečko. Delavstva je bilo malo in še to je bilo omejeno na severni del krškega okraja. V Sevnici je bila tovarna kopalnica, v Brestanici in Krmelju rudniška premoaga, ob progi Zidani most—Dobova pa so bili raztreseni železničarji.

Jugoslovanska socialnodemokratska stranka je prvi shod na tem ozemlju med vojno sklicala šele 21. aprila 1918 v Krmelju. Na njem je Josip Petejan govoril o delavskem in splošnem političnem položaju. Po shodu je nekaj rudarjev pristopilo k rudarski strokovni organizaciji, precej pa se jih je naročilo na socialistični dnevnik »Naprejek«.

Naslednji teden, 28. aprila, je JSDS priredila prvomajске shode v Radečah, Vrhovem in Brestanici, kjer so tedaj ustanovili krajevno politično organizacijo, in v Brežicah. Tam so želeli, naj bi bil v kratkem zopet tak shod, na katerega »bi prišli tudi kmetje in drugi slojari«. Prvega maja so šentjanski rudarji prvič slavili delavski praznik. Delo je počivalo. Na shodu se je razen delavcev zbralo tudi »nešteto kmetov«.

Deklaracijsko gibanje v podporo majniški deklaraciji, ki so ga jeseni 1917 sprožile meščanske stranke, se je pod vplivom idej oktobrske revolucije hitro radikaliziralo in razširilo v široko revolucionarno narodnoosvobodilno gibanje, ki je zahtevalo samostojno jugoslovansko državo in mir.

S tem gibanjem se je povezovalo delavsko gibanje, ki ga je začelo delavstvo na velikih mirovnih shodih decembra 1917 v podporo oktobrski socialistični revoluciji in njenim zahtevam po takojšnjem miru in samoodločbi narodov.

Tako so se na shodu JSDS v Brestanici razen delavcev zbrali tudi drugi. Na njem je Petejan govoril o vojni in vojni grozotah ter po poročilu v »Naprejeku« o pomenu majniške manifestacije za splošen mir, svobodo in delavske pravice. Poročevalec je žel za izvajanja burno odobravanje vseh navzočih, »tudi tistih, ki so nam pred leti hoteli shode razbijati«. Nato je govoril »gospod dr. Šmirmaul, ki se je govorniku zahvalil v svojem imenu in v imenu domačinov...« Zborovalci so želeli, naj bi bili taki shodi še večkrat.

Dolenjsko ljudstvo se je 20. maja 1918 zbralo na velikem shodu na Rakovniku pri Mokronogu. »Slovenec« je poročal, da je Dolenjska »pokazala, da stoji kakor en mož v boju za našo staro pravdo. Do 10.000 vrlih Dolenjcev brez razlike stanu, brez razlike spola, brez razlike strank se je zbralo v krasni šentrupterski dolini, v Rakovniku, da tam prisežejo, da bodo do zadnjega diha vztrajali v boju proti tlačanstvu in suženstvu, v boju za svojo svobodo. «Prost hoče biti naš narod, na svoji zemlji svoj gospodar!« Ta misel je prešinjala srca tisočih množic.

Korošec je v svojem govoru naglasil, da si vsak Jugoslovanci želi »mir, kruh, svobodo«. Za njim so govorili zastopnik Primorcev in zastopnik koroških Slovencev, pisatelj Finžgar in Strgar, ki je nagovoril zborovalce v imenu šentjanskih rudarjev.

Med zborovalci pa le ni bilo več popolne enotnosti. Maloštevilnim je bila še vedno cilj jugoslovanska država pod žezlom katoliške habsburške dinastije, večina pa si je želela popolno nacionalno osvoboditev in republiko. Mnogi pa so po ruskem zgledu pričakovali tudi konec kapitalizma, razdelitev veleposestev in sploh, da bi bilo tako, kot je v Rusiji, kot so začeli govoriti.

Spomladi 1917 so se iz Sovjetske Rusije vrtnili številni vojni ujetniki, ki so tam doživeli oktobrsko revolucijo, nekateri pa so se navdušili za boljševike. Po krajšem dopustu so se morali vrniti v avstrijsko vojsko.

Ti povratniki so maja 1918 bili pobudniki in voditelji številnih voja-

FRANČEK SAJE:

REVOLUCIONARNI VAL MED SAVO IN GORJANCI V LETIH 1918-1919

skih uporov, do katerih je prišlo pod vplivom boljševiških idej in narodnoosvobodilnega gibanja. Slovenski vojniki, med katerimi je bilo tudi več Dolenjcev, so se uprli v Judenburgu, Murauu in Radgoni.

Vse več vojakov je svoj odpor proti vojni kazalo s tem, da se z dopustov niso več vračali, temveč so se skrivali. Precej vojnih ubežnikov je bilo okoli Kostanjevice in na Krškem polju. Od 23. do 25. avgusta 1918 je proti njim pod vodstvom orožnikov izvedlo pogon 400 vojakov z 10 oficirji.

Dezerterstvo je širok obseg zavze lo proti koncu vojne. Zavoljo tega so avstrijske oblasti sredi oktobra 1918 izdale posebno okrožnico županstvom. V njej so ugotavljale, da se je »zadnji čas splošno opazilo, da trpi varnost imetje in življenje posebno po brez dela se okrog potikajočih vojakov, ki se samovoljno odstranjujejo od svojega krdela ali pa ki prekorajajo jim dovoljeni dopust«. Županstva so opozarjale, da se bo »vsaka posredna ali neposredna potuha najstrožje kaznovala«.

Ob prevratu konec oktobra 1918 ni prišlo niti do nacionalne revolucije, ker je meščanska narodna vlada v strahu pred revolucionarnim ljudstvom in revolucijo namesto na narodnoosvobodilno krajevno narodno sveto in narodno strano svoje oblasti oporla na stari avstrijski upravno-politični aparat, na osvetožene avstrijske orožnike, župane in okrajna glavarstva.

Zato je ljudstvo v nekaterih krajih kar samo uveljavljalo svojo revolucionarno demokratično voljo. Odkrlelo je poslušnost meščanski oblasti in se ji tudi odkrito upiralo.

V Cerkljah na Krškem polju se je 1. novembra 1918 zbralo okoli 30 delno oboroženih vojnih ubežnikov in kmetov. Najprej so v gostini odčitali trem orožnikom, kako so jih preganjali in da imajo še vedno nemški napis na postaji in avstrijske oznake na kapah. Nato so šli k orožniški postaji, sneli napis in ga nosili po vasi. Zatem so se vrnili k postaji, vdrli vanjo in orožnikom pobrali orožje. Skupina je krenila proti Catežu, med potjo pretepla nekakega orožnika in zvečer

Moskva v luči ognjemeta v dneh praznovanja Oktobra

napadla še orožnike v Catežu pri Brežicah. Pri Kostanjevici pa sta dva oborožena kmeta 4. novembra skušala razorožiti nekake orožnike.

Narodni svet v Krškem je 5. novembra sporočil Narodnemu svetu v Ljubljani, da je »nujno potrebno poslati nekoliko vojakov pod Gorjance«, ker »pri nevarnosti glede postanka »zelenega karda«. Odbor narodnega sveta v Kostanjevici pa je 6. novembra poročal v Ljubljano, da so »kakor strela z jasnega neba prišli odloki narodne vlade, s katerimi se potrjuje stari režim, zakašno z edino spremembo, da se nekoliko z jugoslovanskimi barvami preveče«. Nekateri »razsodniši denegirali s stvarnim štejejo na prste dni, ko bo prišlo do revolucije, če »se kmalu še bolj ne omili stari režim«.

Na seji narodnega sveta v Kozjem 3. novembra je župan iz Velikega Kamna pri Senovem poročal, da se je v tej občini bati nevarnih elementov. »Ker je v bližnjem Reštaju mnogo nezadovoljnih delavcev-rudarjev, v hribih pa precej dezertirjev«.

Ze naslednji dan so se revolucionarni delavci in kmetje iz okolice novega zbrali in preganjali nemške orožnike iz rudniške uprave, 5. novembra pa je okoli 50 delno oboroženih delavcev in kmetov odhitelo v Brestanico. Tam so razpostavili straže in po kratkem spopadu preganjali orožnike. Zatem so šli nad trgovce, ki so skrivali blago, da bi jih prisilili prodati blago po starih, nižjih cenah. Ker osvojeni župan Preskar ni hotel odpreti svoje trgovine, je množica nasilno vdrla vanjo in pobrala blago. Tretji dan je 11 oboroženih upornikov šlo v grajski gozd na lov.

Okrajno sodišče v Kostanjevici je 9. novembra poročalo, da ljudje celo pred sodiščem odkreka oblast narodni vladi in izjavljajo, »da nima sodnja nobene bede več«.

Iz Brežic so 18. novembra javljali, da pod Svetimi gorami na veliko ropajo. Zato so v soglasju z Narodnim večem iz Zagreba razglasili naglo sodišče. Toda ni majo voljašča, da bi ga uveljavili.

V Sentjerneju je šel geometer Miha Levč 29. novembra v župnišče. Od osvetožene župnika Leslaka je zahteval pojasnila glede hranilniškega denarja in pred župnikom s pištolo dvakrat ustrelil v tla.

Šentjanski rudarji so na shodu 24. novembra izvolili delavski odbor za kontrolo nad razdeljevanjem žit. Med njimi je porasla samozavest in revolucionarnost. To je zaskrbelo meščanski narodni odbor v Mokronogu, ki je na seji 12. decembra menil, da v Mirenski dolini vladajo boljševiške razmere. Posebno okoli Krmelja fantje razburjajo ljudi s boljševiškim nazori in napadi. Zato je narodni odbor zaprosil narodno vlado, naj ustanovi nove orožniške postaje.

Socialnodemokratska stranka je 8. decembra sklicala shod v Brežicah, na katerega je po »Naprejeku« prišlo »veliko številno ljudstvo«. Na shodu je govoril »Slovenec«. Toda po shodu se JSDS ni dosti zmenila za revolucionarne kmete, med katerimi so povratniki iz Sovjetske Rusije,

uporniki iz Judenburga in od drugod, vojni begunci in drugi, ki so se večinoma imeli za boljševike, širili revolucionarno kmečko gibanje.

V občini Cerklje se je po napadu na orožnike nadaljevalo uporniško razpoloženje. Tako so 13. decembra poročali, da v občini vlada veliko nezadovoljstvo. Ljudje nočejo oddati orožja in živeza ter govore, da se bodo uprli reviziji.

Klerikalna stranka je 21. decembra sklicala shod v Sentjerneju, na katerega je po oceni orožnikov prišlo 800 ljudi. Povrjenik za narodno obrambo dr. Lovro Pogačnik je v spremstvu župnika Leslaka, kaplana Kapsa in dveh drugih duhovnikov stopil na oder. Ko je kaplan hotel pozdraviti dr. Pogačnika, »začne cela množica obenem kričati: «Samo črni nima, jo tukaj pravice govoriti, dol z njimi, proč z njimi, dol s farji, narod naj govori!«

Pogačnik je hotel spregovoriti le nekaj besed. Tedaj pa njega in druge »gospode« v eno pristo vržejo odzroma izidneje, kot so poročali orožniki. Zunanjo ljudje Pogačnika obkolijo in nani kričijo. Pričakovati je bilo dejanskega napada. Zlasti je ljudi razburilo, ko je Pogačnik potegnil iz žepa samokres. Pod orožnik zaščito je šel Pogačnik z duhovniki na orožniško postajo.

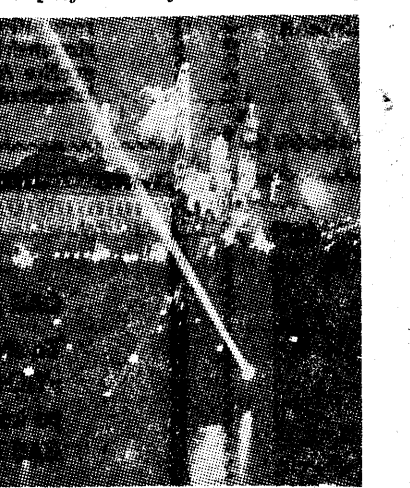
Kasneje je šel Pogačnik z duhovniki k množici na trg. Maksa Valeta je vprašal, zakaj so shod razbili. Tedaj je množica zopet navallala nanje in podrla Pogačnika na tla. Orožniki so ga pobrali, naka je z urnimi koraki zbežal v župnišče. Množica je še nekaj časa stala pred župniščem, nato pa se je mirno razšla.

V Kostanjevico so 3. januarja 1919 poslali vod srbskih vojakov, da bi zadušili »boljševiške polave«.

V Laskovcu in Krškem so 2. januarja, 7. januarja v Boštanju in Radečah ter ponovno v Krškem in Leskovcu demonstrirali proti verlikom. Demonstranti so prišli iz okolice. Bili so večinoma bivši vojniki, spremljale pa so jih ženske. Nasilno so preskali trgovine, vendar niso nikjer plenili. Ko so ljudje odhajali, so izjavljali, da bodo še prišli.

Zaradi tega so dobili orožniki v Krškem 10 srbskih vojakov za okrepitev. Za Radeče in Radno pri Boštanju pa je krški okrajni glavar zaprosil pomoč 50 orožnikov.

Do še večjih nemirov je 10. januarja prišlo v Sevnici. Ko so ljudje 9. januarja zvedeli, da stoji na postaji vagon z moko, namenjen za izvoz v Avstrijo, so ga odpeljali na stranski tir in ga zažestrali. Naslednje jutro so prišli z vozovi, moko odpeljali in jo začeli razdeljevati

ljudem. Nato so preiskali trgovine. Čeprav so našli skrito blago, niso ničesar vzeli. Naslednji dan so delili moko še drugim, 40 vreč pa je je ostalo. Ko so orožniki dobili okrepitve, so začeli divjati. Najprej so aretirali kmeta Kolmana iz Šmarja, ki je bil pobudnik te akcije. Ko so ljudje za to zvedeli, so ga 12. januarja osvobodili iz zapore. Zvečer je prišlo iz Zagreba 60 srbskih vojakov. Z njihovo pomočjo so orožniki v naslednjih dneh aretirali okoli 50 ljudi.

Narodna vlada je januarja 1919 vpoklicala pot letnikov za koroško fronto. Iz sevniske občine se jih je prav malo odzvalo, drugi pa so pozivnice kar vrnili. V Kapeli pri Brežicah so aretirali kovača Janeza Ureka, ki je bil že ubežnik iz avstrijske vojske in se tudi sedaj ni hotel odzvati pozivu. Da ne bi še druge hujšale, ker je bil »popolnoma boljševiškega duha«, so ga zapirli in odvleli v celjske zapore.

Nepokorščina do meščanske oblasti je v brežiški okolici zavzela že tak obseg in postala tako vsestranska, da je močno zaskrbelo brežiškega okrajnega glavarja. Zato je 24. marca prosil vojaško poveljstvo v Zagrebu za najmanj 30 srbskih vojakov. Hkrati je poročal, da se v vasi Veliki Obrež, Sela, Gaberje, Mostec, Miholovec, Loče in Ligonce blizu Dobove »v neposredni bližini Brežic pojavljajo v zadnjem času izgredli, ki imajo izrečno boljševiški značaj. Ljudstvo se ne zmeni več za uradne ukrepe in dela samovoljno na lastno pest. Ne išče si več pravice pri kompetentnih oblasteh, splošno vlada samopomoč«.

Podobno razpoloženje je vladalo tudi na Krškem polju, v okolici Podbočja in Kostanjevice. O tem je orožniška postaja v Kostanjevici 3. maja z naslednjim dopisom opozorila orožniško poveljstvo v Ljubljani:

»Kakor povsod, tako je tudi pri nas ljudstvo z nekakšnim nezadovoljnim duhom prepojeno, katerega so največ z Ruskega vračajoči se vojaki prinesli.

Povod k vsemu temu so jim pa tudi različne sedanje razmere v notranjosti, in sicer: pomanjkanje različnih stvari in vedno naraščajoča dražinja... »

Razen vsega tega pa je menda ono na teh različnih shodih nahajskano, ker vespovsod se sliši sedaj glas, da dohodninskega davka se sploh ne plača.

Kakor se pa povzame, je kmet skupno pripravil v slučaju izterjatve s silo dohodninskega davka tudi s skupno dejansko se silo temu upreti.

V nevarnost pridejo seveda v konkretnih slučajih okrajna glavarstva, davčni uradi in slednjič tista oborožena sila, ki je poklicana za vzdrževanje javnega reda in miru, če bi bila nezadostna...

Seveda se stvar ne more s pričami dognati, ker somišljeniki tega ne izpovedo, nasprotnikom pa zadeva natanko znana ni.

Stvar je danes resna in postane tudi lahko nevarna. Ljudstvo rabi namreč izraze, da pojde najprvo na glavarstvo in potem na davkarje in pomoče vse ven...

Izvrševanje orožniške službe je zelo oteženo in sicer ravno pri pogonu vojaških obvezancev k vojakom, ko posameznim orožnikom oditajo, ali ne hodite nič k shodom, tam so že naznanili, da kmetiči fantje naj doma delajo, k vojakom pa naj gredo drugi, kdor je srbskega kraja izvolil, naj ga pa tudi služi«.

Okrajno orožniško poveljstvo v Krškem je 4. maja 1919 pod to poročilo dostavilo, da je res »ljudstvo občine Sv. Križ in Kostanjevice najbolj nestopno in nezadovoljno celega političnega okraja Krškega in sicer takoj od začetka državnega preobrata«. Menilo pa je, da v splošnem ne bo prišlo do upora, »seve posamezni primeri niso izključeni«.

Poročnik Tomšič na oddelnem orožniškem poveljstvu v Novem mestu je 8. maja 1919 na to poročilo napisal pripombo, da so vojaški vpoklici in davki vzrok nezadovolstva in da »po mnenju podpisane niso zaenkrat vojaški produkti potrebni«.

Delno mobilizacija za koroško fronto v začetku maja 1919 je naletela na splošen odpor, ki je v okolici Dobove, Kostanjevice in na Krškem polju prerasel do pravih kmečkih uporov.

Orožniška postaja v Dobovi je 9. maja poročala, da se ne bo nobeden zgasil na pozive k orožniški vajam. »Ljudje govorijo, da imajo sedaj preveč dela na polju in da so z rabo orožja itak že dobro izurjeni«.

V Dobovi so klenkali 9. maja »v« shod, da bi pomirili ljudi in jih pripravili k poslušnosti. Odvetnik Gajšek, brežiški šolski upravitelj Ferne in župnik iz Dobove so govorili patriotično. Razlagali so pomen nove države in narodne vojske. Na koncu pa se je javil k besedi kmet Andrej Zupančič iz Lovč in »javno hujškal proti državi kakor: ne bodite neumni in ne hodite k vojakom, zakaj se pa hočete vojskovati«.

V Velikem Obrežu pri Dobovi so 9. maja zvečer postavili maj in na vrh obesili rdečo zastavo. Na maj so nabili »roko pisan poziv na ljudstvo, da se kmet in delavec morata združiti v internacionalnem demokratiizmu«.

Vojni begunci so oboroženi stražniki maj in bodili po vaseh, da si orožniki sploh niso upali hoditi na to področje. Ko so enkrat je prišli in aretirali nekake uporneže, so ga morali na zahtevo kmetov takoj izpustiti.

Na seji občinskega odbora v Kostanjevici 25. maja se je v razpravi o dohodninskem davku začel nemir. Kmetiči oborniki so kričali, da ne bodo plačevali nikakih novih davkov in da ne priznavajo srbskega kraja, ki ga ni nihče izvolil, ter sneli sliko regenta Aleksandra.

Cez dva dni je šest orožnikov ponovi zaslačilo med spanjem pet vojnih beguncev z Ošterca in jih odvlelo proti Kostanjevici. Ko so to ljudje opazili, so na orožnike metali kamenje.

Popoldan se je zbralo z Ošterca in drugih vasi okoli Kostanjevice kakih 50 kmetov, ki so oboroženi krenili proti Kostanjevici. Najprej so se ustavili pred sodiščem, ker so mislili, da so aretiranci že tam. Ko so zvedeli, da jih imajo še na orožniški postaji, so se obrnili proti mestu in napadli orožniško postajo. Po krajšem streljanju so se morali uporniki umakniti.

V Kostanjevico je iz vseh strani začela prihajati orožniška pomoč. Zbralo se je 31 orožnikov, ki so bili v stalni pripravljenosti pred novim napadom.

Trije orožniki so v pogonu za neposlušnimi vpoklicanci 2. junija zgodaj zjutraj prišli v Gorico pri Velikem Podlogu. Anton Ivanc, ki se je udeležil že judenburškega upora, je na seniku pripravil puško za strel. To so čuli orožniki, obkolili senik in začeli streljati. Tedaj so iz hiš prihiteli kmetje, preganjali orožnike in jih zasledovali.

Množica oboroženih kmetov je čedalje bolj naraščala. V Velikem Podlogu so uporniki obkolili šolo, v katero so se zatekli orožniki, ki so se po daljšem streljanju vdali. Uporniki so jih razorožili in krenili na pohod po Krškem polju.

Pri Kostanjevici so pretrgali hrbojavne žice. Nato so zavili proti Cerkljam in prišli v Krško vas. V obeh krajih so napadli in razorožili orožnike.

V Brežicah je med oblastniki zavladal preplah, ker je bil tedaj v mestu en sam orožnik. Okrajni glavar je na hitro zbral nekaj meščanov, jih oborožil in jih poslal na most.

Uporniki so iz Krške vasi zavili čez Skopice proti Krškemu. Med potjo so se spopadli z večjo skupino orožnikov in se vrnili na Gorico, kjer so celo noč slavili zmago nad orožniki.

Proti upornikom so 3. junija poslali dve četi srbske vojske iz Zagreba in eno iz Ljubljane. Batajlon je do 6. junija prečesal ozemlje od Kostanjevice do Velikega Obreža pri Dobovi in zadušil širok upor, ki je zajel to področje.

Poleti 1919 sta klerikalna Kmečka zveza in liberalna Samostojna kmečka stranka prirejali številne shode v obeh okrajih, na katerih sta nastopali z radikalnimi gesli, da bi pridobili še vedno revolucionarno razpoložene kmete.

Tako so na primer »kmetje in kmetice« na shodu Kmečke zveze 7. septembra 1919 v Krškem zahtevali odpravo carine na potrošniško blago, najstrožje obdavljenje vojnih dobičkarjev, takojšnje volitve, da bi »prišlo ljudstvo vsaj delno do besede in bi z gospodo dobro pomedlo«, zmanjšanje plač oficirjem in orožnikom, zmanjšanje števila orožnikov, korenito agrarno reformo in odvzem odvečne zemlje, izdajanje orožnih listov, prost lov in ribolov. Na koncu je resolucija zahtevala pomilostitev vseh, ki so bili udeleženi pri dogodkih 3. junija.

Vladimir Fabjančič, doma z Bučke, je prav po spremljanju kmečkega gibanja v krškem okraju 25. avgusta 1919 napisal v »Naprejeku« članek »Kmečko ljudstvo in socialna demokracija«. V uvodu je opozoril, da so se stare in nove stranke v zadnjem času začele vsiljevati kmečkemu ljudstvu. Zatem je nadaljeval:

»Spominjam se, da je bilo letošnjo zimo, ko sem se vrnil iz tujine, na kmetih veliko zanimanje za socializem. Koliko uspehov bi se bilo v tem pogledu s sistematičnim organizatornim delom lahko doseglo! Sedaj je prvotno navdušenje marsikje poleglo, vendar je še čas, da se zamujeno popravi...«

Socialna demokracija ni popravila zamujenega, čeprav je že marca 1919 za kmečko ljudstvo ustanovila Kmečko-delavsko zvezo. Le v redkih krajih je na podeželju sklicevala shode in vzpostavljala krajevne organizacije KDZ. V večji meri je to storila šele leta 1920 po razrepu v JSDS, ko je videla, da je Komunistična stranka Jugoslavije pritegnila k sebi večino delavstva. S tem si je JSDS za volitve v ustavodajno skupščino novembra 1920 pridobila precej kmečkih glasov, po volitvah pa je zopet opustila politično delo med kmeti.

V brežiškem okraju so na teh volitvah po nepopolnih podatkih dobili socialisti 2083 glasov, komunisti 216, klerikalci 1367, liberalna Samostojna kmečka stranka 2415, liberalna JDS 409 in narodni socialisti 159. V krškem okraju pa so komunisti prejeli 1054 glasov, socialisti 1029, klerikalci 2723, SKS 2509, JDS 286 in narodni socialisti 162. Komunisti in socialisti so torej v obeh okrajih po upadu kmečkega revolucionarnega gibanja dobili skupaj še vedno 4382 glasov.

Revolucionarna žarišča, ki so v Posavju in na Krškem polju nastala v spontanem revolucionarnem vrenju po prvi svetovni vojni, so se doigo ohranila kot žerjavica pod pepelom. Oživel so jih komunisti leta 1935, ko so snovali ljudsko fronto na Slovenskem, in jih povezali v kmečko-delavskem gibanju. To je v nekdanjem krškem in brežiškem okraju dobilo široko oporo prav zavoljo močnega revolucionarnega gibanja v letih 1918-1919.

Izvedli so svoje temeljno poslanstvo

Pred kratkim je bila v Mariboru seja odbora XI. SNOUB »Miloša Zidanske«, na kateri so pregledali dosedanje delo odbora in se pogovorili o bodočem delu. Dosedanji odbor bodo razširili tako, da bodo v njem tudi predstavniki borcev »Pohorskega odreda«. Izvolili so nov 19-članski odbor, ki ga bo tudi vnaprej vodil dosedanj izredni prizadeveni predsednik Alojz Vindiš-Dunda, sekretar pa bo Maks Peklar-Ponzi. Zgodovinsko komisijo bo vodil Franta Komel, gospodarsko-finančno

Vinko Plevnik, za propagando pa bo skrbel Stane Lavrič. Tekoče posle bo opravljal 5-članski sekretariat.

V odbor je bil izvoljen tudi predstavnik Odreda tabornikov XI. SNOUB »Miloša Zidanske« Robert Bohanec, ki je starešina tega odreda in načelnik občinske zveze tabornikov Maribor. Odbor XI. SNOUB je namreč že do sedaj izredno uspešno sodeloval s tem odredom. Prav ta neposredna živa vez med borci — partizani in mladinci — taborniki je značilna za dosedanje delo odbora, saj s tako povezavo odbor lahko najbolj uspešno posreduje tradicije NOB naši mladi generaciji. Zato tudi ni slučajno, da so 3 člani odbora XI. SNOUB v odboru taborniškega odreda.

Zgodovinska komisija je že zbrala gradivo o dejavnosti »Pohorskega odreda«, delno tudi za II. pohorski bataljon, medtem ko je za XI. SNOUB Miloša Zidanske že zbrano gradivo do njenega odhoda na Dolenjsko. Odbor predvideva, da bosta knjigi »II. pohorski bataljon in Pohorski odred« ter »O razvoju

in dejavnosti XI. SNOUB Miloša Zidanske« končani do konca leta 1968, ko bo 25. obletnica ustanovitve brigade.

V nadaljevanju se je bilo govora o izpopolnitvi seznama živih in padlih borcev teh enot in o postavljanju spominskih obeležij. Posamezni borci so in še bodo pripravili ustrezne se-

stavke iz časov NOB in jih posredovali vodstvom šol, da seznajajo svoje učence z borbeno preteklostjo pohorskih enot. Odbor bo izdelal tudi koledar spominskih dni.

Beseda je stekla tudi o podelitvi domicila XI. SNOUB »Miloša Zidanske« 6. januarja 1968, ko bo svečana seja skupščine občine Maribor. Ob začetku seje bodo patrle tabornikov s Primoža na Pohorju, z Osankarice in s Peska na Pohorju oddale raport predsedniku občinske skupščine Mirku Zlen-dru. Po seji bo kratek kulturni program, nakar bo na Pohorju partizansko srečanje, ki se ga bo udeležilo nad 100 preživelih borcev pohorskih enot.

To je le v grbem opisano delo odbora XI. SNOUB, kakor tudi njegovi prihodnji načrti. Nobenega dvoma ni, da je odbor po vsem, kar je bilo slišati na seji, doslej uspešno izvedel svoje temeljno poslanstvo, tako pri zbiranju zgodovinskega gradiva pohorskih enot, kakor tudi pri prenašanju tradicij NOB na mladi rod.

Stane Lavrič

Kravate Takstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegence. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

KINO SPORED

- KINO TRIGLAV, LJUBLJANA**
od 6. do 11. 11. 1967 »V primeru nesreče«, francoski film
od 12. do 13. 11. »Kleopatra«, ameriški barvni CS spektakl
14. in 15. 11. »Snežni meteži«, sovjetski barvni CS film
- KINO VEČJE**
8. in 9. 11. 1967 »Olimpiada v Tokiu«, jap. barv. CS športni film
od 10. do 12. 11. »Klic trobente«, ameriški barvni CS western
- KINO ZALOG**
11. in 12. 11. 1967 »Legenda o volku«, ameriški barvni film
- KINO ZADOBROVA**
8. 11. 1967 »Noro morje«, italijanski v.v. film
11. in 12. 11. »Bel konj«, španski barvni film
- KINO SVOBODA, SLOVENSKE BISTRICE**
od 7. do 9. 11. 1967 »Mrtvim vstop prepovedan«, domači črno-beli
od 10. do 12. 11. »Grof Monte Christo«, II. del, amer. CS barvni
- KINO BREŽICE**
10. in 11. 1967 »Zavezanih oči«, ameriški barvni CS film
12. in 13. 11. »Operacija strela«, ameriški barvni CS film
14. in 15. 11. »Trije neusmiljeni«, meh.-špan.-ital. barvni film v CS
- KINO KRKA, NOVO MESTO**
od 10. do 13. 11. 1967 »Poslednji Mehikaneec«, ital.-špan.-nemški barvni CS film
14. in 15. 11. »Lubezen v plamenih«, ameriški barvni kinoteatral
- KINO UNION, CELJE**
11. in 12. 11. 1967 »Mesto brez milosti«, ameriški kinoteatralni film
od 13. do 15. 11. »Skrivnost treh džank«, ital.-nem. barvni
- KINO METROPOL, CELJE**
od 7. do 12. 11. 1967 »V senci kolata«, amer.-ital. barvni film
13. in 14. 11. »Buster, zgleden mož«, amer. kinoteatralni film
- KINO DOM, CELJE**
od 10. do 12. 11. 1967 »Vojak«, jugoslovanski film
od 13. do 15. 11. »Čakalnice smrti«, zahodnonemški film
- KINO POHORJE, SLOVENSKE KONJICE**
8. in 9. 11. 1967 »Serangetis«, nemški barvni film
11. in 12. 11. »Marco Polo«, italijanski barvni film

OPOZORILO

BIVŠIM VOJNIM UJETNIKOM

Opozorjamo vse tiste bivše vojne ujetnike, nekdanje pripadnike stare jugoslovanske vojske ali NOV, ki iz kakršnegakoli vzroka vse doslej še niso uveljavili svoje pravice po 145. členu TZPZ (štetje vojne ujetništva v letih 1941—1945 v pokojniško dobo enotno, tj. v dejanskem trajanju), da je zakoniti rok za vlaganje zadevnih vlog **RAMO SE DO 31. DECEMBRA LETOS**. Vlog, vloženih po tem roku, pristojne oblasti ne bodo več obravnavale, saj je od kontane vojne minilo že več kakor 25 let in je bilo na razpolago dovolj časa, da so prizadeji lahko uveljavili ta svojo pravico.

Vlogo, opremljeno z dokazili, da je vlagatelj v resnici bil v vojnem ujetništvu (priče ali potrdilo Centralnega odbora Rdečega križa v Beogradu — vloga je takse prosta), je treba do navedenega roka vložiti na pristojni komunalni zavod za socialno zavarovanje. Bivši jugoslovanski vojni ujetniki, ki so po odpustu iz vojnega ujetništva služili v okupatorjevi vojski, v vojaških formacijah okupatorjevih pomagačev ali bili kakor drugače sodelavci okupatorja, nimajo pravice do ugodnosti 145. člena TZPZ (člen 143. TZPZ).

Komisija za bivše vojne ujetnike republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

V RADENCIH

SE DOBIMO!

mineralne kopeli

UPRAVIČENE AMBICIJE JESENICANOV

Variante na temo o posebnem muzeju

Na Jesenicah se ogrevajo za ureditev posebnega muzeja revolucije oziroma oddelka delavskega gibanja in Narodnoosvobodilne borbe.

Potreba po posebnem muzeju revolucije na Jesenicah je pričela dozorevati pri nekaterih članih Zveze borcev že pred petnajstimi leti. V tistem času so člani komisije za zgodovino NOV v jeseniškem okolišju pričeli zbirati gradivo za bodoči muzej. Tekle od zbiranja gradiva je bilo vprašanje prostora. Zadevo so rešili na ta način, da so pri tehniškem muzeju Železarnice Jesenice uredili poseben oddelk delavskega gibanja in NOB s stalno razstavo na okrog 80 kvadratnih metrih razstavne površine. Sčasoma je oddelk uredil zbirko dragocenih eksponatov, dokumentov, slik in letakov, ki že omogočajo ureditev večje razstave, kot je obstoječa, in to s področja delavskega gibanja, tako da bi z gradivom že lahko v dostojni obliki predstavili tujim in domačim obiskovalcem zgodovino Jesenic in okolice.

Težnja za stalno razstavo, ki bi prikazovala podobo Zgornjesavske doline, je povsem razumljiva in upravičena. Sedanji pro-

stori ne ustrezajo in bi lahko dejali, da je to muzej v muzeju (saj le redki obiščejo ta kraj). Zato se postavlja vprašanje prostorov, financiranja in profila oddelka delavskega gibanja in NOV.

Kar se tiče prostorov, bi morda kmalu našli zadovoljivo rešitev (skupno financiranje novega objekta ali pa adaptacija Kosove graščine). Toda problem prostorov se po našem mnenju predstavlja v drugačni luči.

Stroški vzdrževanja in obnavljanja sedanjega oddelka delavskega gibanja in NOV, ki je v okviru Tehniškega muzeja Železarnice, padajo v breme Železarnice. Zato nekaj lahko zanesljivo rečemo: ko bo oddelk v novih prostorih, ne bo več sestavni del Železarnice in Železarna ga ne bo več financirala. Za Železarno je to morda res nepomembna vsota, ne bi pa tega mogli reči, če bi oddelk morala financirati občinska skupščina ali pa iskati virov drugod. Samo to ne bi smelo vnesti malodušja v rešene in utemeljene ambicije, da se sčasoma sedanji oddelk preseli na primernejše mesto.

Kakšen naj bo profil oddelka delavskega gibanja in NOV?

Ce že govorimo o človeku proizvajalcu in če ga hočemo kot takega ohraniti in rešiti pozabe, ga moramo ohraniti v celoti v vsej njegovi ustvarjalnosti in borbi za obstoj. Z bogato železarsko in planšarsko tradicijo v Zgornjesavski dolini je obenem povezana tudi bogata tradicija dela delavcev in kmetov za obstoj in svoje pravice. Če smo se že odločili prikazati razvoj železarstva na Gorenjskem z vsemi znanstvenimi raziskavami, smo prav tako dolžni prikazati tudi človeka kot nosilca gospodarskega razvoja in napredka — človeka — domačina in tučarja, rudarja, kmeta in gospodarja, bedo in bogastvo od davnih prednikov do današnjih dni. Prikazati mo-

ramo življenje rudarjev doma in na rudniških njihove navade, rudarske običaje ipd. Dolžni smo prikazati, kako je takrat rudar živel in njegov odnos do tovarniške gospode in duhovščine. Prikazati moramo, kako je dojemal tiskano besedo, prve knjige, časopise. Prešerna, Cankarja, Finžgarja in druge. Poseben poudarek bi morali dati prikazu boja za državljanske in socialne pravice. Lahko bi šli in še naštevati, saj je to del nas in naše preteklosti.

Prikaz borbe v letih okupacije, trpljenja občanov po raznih zaporih in taboriščih, naj bi bila samo skromna oddolžitev in priznanje tistim, ki so v uporabi zgoreli, da bi mi lepše in svobodno živeli. Pri tem ne

Oras
najboljša ta hlip!

smemo pozabiti, da je z Jesenic in njihove okolice 16 španskih borcev, 150 prvoborcev, 1200 partizanov, preko 2000 zaprtih, preganjanih, izseljenih in mučenih občanov. Preko 600 žrtev nacizma in 130 talcev nam dokazuje, da so Jeseničani dostojno sodelovali v borbi proti okupatorju. Pri vseh teh žrtvah pa ne smemo pozabiti dejstva, da so bile Jesenice že v stari Jugoslaviji in med vojno močna postojanka nemstva in pete kolone. S tem se vrednost žrtev samo stopnjuje, saj je bilo na Jesenicah težko delati ali pa se boriti prav zaradi potuhnjenosti tujih, sovražnih in zagriženih nasprotnikov.

Zadeva, ki jo opisujemo, bo v kratkem na dnevnem redu občinskega odbora ZZB NOV Jesenice.

Jože Vidic

VELIKO NAGRADNO ŽREBANJE

Vlagatelji vseh vrst vezanih hranilnih vlog, torej tudi stanovanjski in kmetijski varčevalci, ki ste že ali boste do 31. decembra 1967 vložili najmanj 2000 N-din na odpovedni rok nad eno leto, sodelujete pri velikem žrebanju

KREDITNA BANKA
IN HRANILNICA
LJUBLJANA

KB
LJUBLJANA

- 1 osebni avtomobil Renault R 16
- 1 traktor Zetor 2011
- 1 osebni avtomobil FIAT 850
- 10 športnih oprem po izbiri po 500 N-din
- 10 fotografskih kamer QUARZ
- 10 loncev ECONOM

77 NAGRAD

- 8 motorni čolni LIBIS
- 2 šotora PULA
- 2 motorni žagi STIHL Contra
- 5 magnetofonov Sonet
- 10 jedilnih servisov
- 12 garnitur kuhinjskega orodja
- 10 hranilnih knjižic po 200 N-din

ZVIŠANE OBRESTI

- za navadne vloge 6,25 %
- za vezane vloge z odpovednim rokom nad eno leto 7 %
- za vezane vloge z dvoletnim odpovednim rokom 8 %

Vezane hranilne vloge sprejemajo tudi hranilne blagajne pri delovnih organizacijah in vse pošte, ki poslovno sodelujejo z enotami naše banke

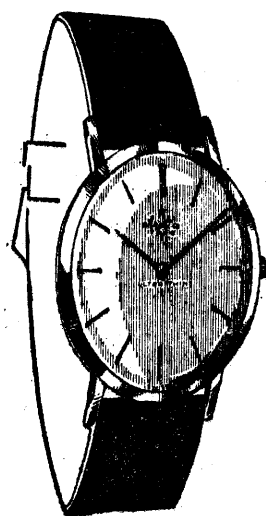
Zaupajte nam svoje denarne posle

Opravimo jih hitro, natančno in zaupno pod najugodnejšimi pogoji

- Zbiramo sredstva občanov in delovnih organizacij za stanovanjsko graditev
- dajemo posojila za nakup, graditev in dograditev ter obnovo stanovanj, komunalnih naprav, garaž in počitniških hišic
- dajemo posojila kmetijskim varčevalcem
- dajemo posojila občanom
- odkupujemo tuja plačilna sredstva in prodajamo tuje valute, čke in kreditna pisma za službena, zasebna in turistična potovanja
- odpiramo zasebne devizne tekoče račune in jih obrestujemo po 4 do 6 %
- odpiramo žiro račune občanom

Brezplačna pojasnila in nasvete s področja bančnega poslovanja posredujemo v vseh naših poslovnih enotah

V Ljubljani: osrednja poslovna enota, Šubičeva 2 • podružnica: Mestna hranilnica ljubljanska, Čopova 3 • Ekspoziture v Ljubljani: Bežigrad, Moste, Stara Ljubljana, Siska, Vič • Podružnice zunaj Ljubljane: Beograd, Domžale, Kamnik, Kočevje, Trbovlje • Ekspoziture zunaj Ljubljane: Crnomelj, Grosuplje, Hrastnik, Litija, Logatec, Medvode, Rakov, Ribnica, Vrhnika, Zagorje

ARETTA
ULTRA THIN

- med elegantnimi in preciznimi urami je najcenejša znamka

Generalno zastopstvo »LA CLESSIDRA«

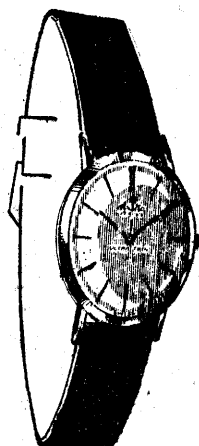
Trst — Piazza S. Antonio Nuovo N. 4-I. nadstropje

IMPORT — EXPORT

Prodaja na veliko in drobno

Velika izbira zlatnine po tovarniških cenah!

Izreden popust — Garancija

Človeka cenijo zgolj po položaju ...

Poročilo o družbenih in materialnih problemih udeležencev NOV, o katerem so 26. oktobra letos razpravljali na seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, je res obširno in izčrpno. V celoti ga sicer ne moremo objaviti, pač pa priobčujemo iz njega tale odlomek:

»Na udeležence NOV, pa tudi na druge delovne ljudi so vplivali družbeni in ekonomski procesi, odvisno od družbene funkcije in delovnega mesta, od stopnje razvitenosti njihove delovne organizacije in delovnega področja. Nekateri so prevzemali manj pomembne funkcije in so se zato morali otresti ustaljenih navad v metodi in pogojih dela, a pri marsikaterem so te spremembe pomenile tudi znižanje njihovega življenjskega standarda. Posamezniki so se laže ali težje prilagajali novim razmeram.

Istčasno s sodobnimi družbenimi procesi se v vrstah udeležencev NOV pojavlja še drug naraven fiziološki proces, ki je pomemben za primerjanje in boljše razumevanje raznih pojavov. Mnogi borci zaradi starosti in slabega zdravja vse bolj odhajajo v pokoj ali pa na lažja dela. Na njihova mesta prihajajo mladi ljudje iz povojne generacije. Znano je, da starost in slabo zdravstveno stanje izživata duševne spremembe in da postajajo taki borci občutljivi za vse tisto, kar se v družbi in okoli njih dogaja, a še najbolj za žaljivo smatranje nepravilno postopanje posameznikov nasproti njim.

Odhod v pokoj je pri delu borcev tako velika sprememba, da se ji le težje prilagajajo. Mnogi od teh, a predvsem tisti, ki so predčasno upokojeni, šolajo še svoje otroke in s pokojnino vse težje krijejo osnovne potrebe. Toda za mnoge od teh je še važnejše vraščanje nadaljnega njihovega položaja v družbi.

Mimo tega se v zadnjih letih še povečuje število relativno mladih in sposobnih ljudi, ki odhajajo predčasno v pokoj iz vojske, iz službe notranjih zadev in z raznih družbeno političnih funkcij. Po odhodu v pokoj se mnogi od teh niso znašli v novih razmerah, a družbeno politične organizacije jih niso organizirano sprejele in jim niso pomagale, da bi se v novih razmerah vključili v politično in družbeno življenje. Zgodilo se je večkrat ravno nasprotno; ni namreč bilo ravno malo primerov, ko so zanemarili in podcenjevali politične sposobnosti in moralno politični ugled teh ljudi. Zaradi tega so nekateri od teh postali politično pasivni, a pri nekaterih se je pojavil tudi občutek, da družbi niso več potrebni.

Tudi v politiki krepitve smeri dovajanja mlajših kadrov v vodstva družbeno političnih organizacij in na razne druge vodilne dolžnosti v našem družbeno političnem mehanizmu so se pojavile težnje pretiranega in nerealnega forsiranja mlajših in izogibanja starejših kadrov, ki so po večini udeleženci

NOV in to ne glede na njihove sposobnosti. Pojavile so se tudi parole »stari« in »mladi« v takem smislu, kot da je nastal nekak prepad med starejšimi in mlajšimi kadri, oziroma, da naj udeleženci NOV brez izjeme opustijo družbeno politične funkcije, da bi tako izpraznili mesta mladim.

Toda ta zadeva se ne more postavljati tako, kot da obstaja določena kategorija »starih« in »mladih«. Pri tem gre za to, da tisti, ki ne morejo več uspešno delati po deset in več ur na dan, gredo na lažje delo, a če izpolnjujejo pogoje za upo-

kajitev, gredo v pokoj normalno kot drugi občani — delavci in uslužbenci. Z druge strani pa naj bodo mladim ljudem dostopne vse, pa tudi najvišje funkcije v družbi, toda ne zato, ker so mladi, marveč po njihovih delovnih, strokovnih in političnih sposobnostih.

Ko odhajajo borci v pokoj, pride večkrat do popolne spremembe odnosov nasproti njim. Povsem nedopustno je, da nekateri pristojni činitelji v občini menjajo odnos do borcev (celo do znanih vodilnih osebnosti), ko gredo v pokoj ali pa, ko zaradi rotacije oziroma zmanjšanih de-

KRISTALNI CVET...

Na površini 350 hektarov se v Kragujevcu razprostira 30 grobnic ustrelenih talcev. Ta spominski park v Kragujevcu še ni popolnoma urejen in bo potem, ko ga bodo uredili, edinstven spominski park na svetu.

Sklad za ureditev spominskega parka v Kragujevcu je skupaj z zvezo arhitektov Jugoslavije razpisal natečaj za idejno rešitev prostora, na katerem so bili ustreljeni starejši občani skupaj z mladino od 8. do 15. leta. Končno je žirija odobrila načrt, po katerem bodo na omenjenem prostoru postavili spomenik beograjskega kiparja Nebojše Delje, ki bo izdelan v obliki razcvetellega kristalnega cveta — kot simbol presekanje mladosti.

Hkrati je upravni odbor sklada predlagal, naj bi v akciji za dokončno ureditev spominskega parka v Kragujevcu sodelovali pionirji in mladina iz vseh osnovnih in srednjih šol Jugoslavije.

Dan ob grobovih in spominih

Tudi letos je ob dnevu mrtvih morje drobnih plamenčkov zagorelo širom po Sloveniji: ob spominskih ploščah in grobnicah ter grobovih smo se zbrali in se poklonili spominu na naše najdražje. Naša topla misel je segla tudi v najbolj skrite kotičke domovine, kjer globoki gozdovi šume nad grobovi neznanih junakov.

Ljubljanci in okoličani so se zbrali na velikih svečanostih v Gramozni jami, v Parku narodnih herojev, ob grobovih talcev in v kostnici koroških borcev na Zalah. Ob grobnici herojev so zapeli člani IPZ, igralce Franček Drogenik pa je recital Borove »Besede«. V Parku talcev na Zalah se je zbrala velika množica ter ob zvokih koračnice godbe LM in zborov »Tine Rožanc« in PTT podjetja obudila spomin na padle za domovino. Tudi na Urhu pri Ljubljani so se poklonili spominu na žrtve belogardističnega divjanja. Šolska mladina ter godba iz Vevč so izvedli kulturni program.

V Mariboru je bila osrednja svečanost pred spomenikom talcev. Zbrani množici je govoril član republiške konference SZDL Tine Varl, svečanost pa so zaključile častne salve pripadnikov JLA.

Celjani so se ob dnevu mrtvih zbrali na treh svečanih prireditvah, ki jih je povsem pripravila mladina: ob grobnici narodnih herojev na Šlandrovem trgu, v Starem piskru in ob grobnici na Golovcu. ZZB NOV Celje je sodelovala tudi v komemoraciji pri grobiščih talcev na Strančah pri Frankolovem. Na grobovih umrlih je govoril predsednik ZB Jaka Štefančič.

Občinski odbor ZZB NOV Gornja Radgona je pripravil žalno svečanost pred spomenikom padlih skupaj z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, poskrbel pa je tudi, da so bili na dan mrtvih lepo okrašeni vsi grobovi padlih v NOB.

Prebivalci Zasavja so se zbrali na osrednji slavnosti v Hrastniku, Trbovljah, Dolu in drugod. Ob osrednjem spomeniku NOV v Hrastniku so šolarji osemletke heroja Rajka izvedli v sodelovanju s pevci in godbeniki »Svoboda« krajski kulturni program. Slovesnost je bila tudi v Dolu, trboveljska mladina pa je položila vence k spomenikom žrtve Orjune. Na pokopališču v Trbovljah je bila komemoracija, v kateri so sodelovali združeni moški pevski zbor »Svoboda«, delavska godba in recitatorji. Prebivalci Orehovalke in Izlake so počastili

lovnih sposobnosti prevzemajo drugo dolžnost. To se odraža v tem, da jih ne vabijo na zbere političnih aktivov, na proslave in manifestacije in pa tudi na drug način, ki je žaljiv za njihovo osebnost, kar vse izgleda tako, kot da vsi taki bolj cenijo določeno funkcijo kot pa človeka in vso njegovo revolucionarno preteklost. Tak odnos v marsičem otežuje borcev, ki odhajajo v pokoj, prilagajanje novim življenjskim razmeram.

Upoštevati je treba, da si je skupnost močno prizadevala urediti zadeve borcev, toda vse zadeve le še niso urejene. Pristojni činitelji, ki so urejali te zadeve, niso nikoli menili in tudi danes ne menijo, da gre pri vsem tem za kakšne privilegije za borce, marveč gre samo za prizadevanje izenačiti jih z drugimi državljani glede delovnega staža, šolanja in podobno. Pravzaprav gre le za določeno kompenzacijo tistega, kar je povzročilo sodelovanje v NOV. Pri upokojevanju borcev je opazno nerazumevanje psihologije naših borcev. Beseda je o tem, da ljudem, ki so vso svojo delovno dobo preživeli v revoluciji in v zelo burni socialistični izgradnji, ki so se vsak dan srečevali s problemi in trošili svoje moči in sposobnosti, ko so jih urejali, ni lahko prilagoditi se razmeram, ki nastajajo, ko gredo v pokoj. Od njih se je vedno zahtevalo in pričakovalo, od njihovih naporov je bilo odvisno marsikaj. Oni ne želijo in nečejo biti samo pasivni opazovalci razvoja naše družbe, marveč nenehno — dokler le morejo — ostati njihni aktivni graditelji.

spomin sežganih vaščanov v Orehovalci. Svečanosti so bile tudi na Lokah, v Zagorju ob spomeniku talcev na pokopališču in ob grobovih ponesrečenih rudarjev ter še v drugih krajih.

Tudi Primorska je počastila spomin svojih padlih revolucionarjev. Zveza združenj borcev NOV občine Piran je skupaj z ZB priredila žalne svečanosti s polaganjem vencev v Ravnu, Padni, Novi vasi, pri sečoveljskem rudniku, v Luciji in v Piranu. V Sežani je bila komemoracija v spomin padlih v sežanski, ilirsko-bistriški in postojnski občini. V Izoli je bila glavna svečanost na Trgu padlih, govoril pa je predsednik občinske ZZB Avgust Brezavšek.

Idrijčani so ponesli vence v Cerkljo in obiskali grobnico na Vojsčici na Vojskem, Ajdovci pa so okrasili vse spomenike v občini ter grobnico padlih na Predmeji. Briški partizani so obiskali zadnje počivališče svojih tovarišev v Steverjanu onstran meje, prebivalci Steverjana pa so prišli na grobove briških partizanov. Na Tolminskem so se občani s cvetjem poklonili spominu padlih v Logu pod Mangartom, na Strmcu in v drugih krajih.

Predstavniki republiškega odbora ZZB NOV Slovenije so med drugim položili venec tudi ob spomeniku žrtvam fašističnega nasilja na otoku Rabu. Ob svečanem polaganju sta bila navzoča tudi tajnik občine in predsednik občinske zveze združenj borcev na Rabu.

Tradicionalno tekmovanje invalidov v Slovenj Gradcu

Konec oktobra tega leta je bilo v Slovenj Gradcu tretje tekmovanje »Pohod XIV. divizije na Stajersko«. Na tem tekmovanju so se pomerili športniki-invalidi v šahu, namiznem tenisu, kegljanju in streljanju. Ze tradicionalnega tekmovanja so se udeležili športniki iz Maribora, Ljubljane in domačini. Celjani že drugo leto ne sodelujejo na tem tekmovanju.

Za tekmovanje je vladalo veliko zanimanje. Vsi športniki so pričeli igrati s tremo, kajti vsaka zamujena

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

priložnost ce je lahko maščevala pri zaključnih rezultatih. V šahu so sodelovale ekipe s po štirimi šahisti. Ekipe iz Slovenj Gradca je zanesljivo zmaga, saj sta brata Šmon nepremagljiva in že več let vodita svojo ekipo v zanesljive zmage. Drugo mesto so dosegli Mariborčani. Ljubljanski šahisti so to pot zatajili zaradi nerazumevanja ekipe, ki je igrala lagodno in nepovezano. V namiznem tenisu so sodelovali po trije igralci. Ekipe iz Maribora je osvojila prvo mesto, drugo mesto pa ekipa Slovenj Gradca. Ljubljanska ekipa je mlada, nima še dovolj tehničnih izkušenj in tako se je morala zadovoljiti s tretjim mestom.

Cepprav so ljubljanski strelci zelo zanesljivi, so na tem tekmovanju imeli nekoliko slabe zadetke. Od 800 možnih zadetkov je Maribor dosegel 611, Ljubljana 601 in Slovenj Gradec 558 krogov. V kegljanju je nastopilo deset mož v borbenih partijah po novem kegljaškem pravilniku. Ta panoga športa ima zelo veliko privržencev. Do zadnjega lučaja ni bilo mogoče ugotoviti, kdo bo zmagoval. Mariborčani so zaigrali v drugem delu igre zelo zanesljivo. Dosegli so 725 podrtih kegljev. Ljubljana 694 in Slovenj Gradec 659. Pred tekmovanjem je bilo nekaj nesporazumov, ki so tudi vplivali na nerazpoloženje igralcev. Organizator ni upošteval propozicije invalidnosti glede amputirancev.

Mariborčani so zasluženo zmaga in osvojili prehodni pokal. Naslednje leto bodo priredili IV. tekmovanje »Pohod XIV. divizije na Stajersko«.

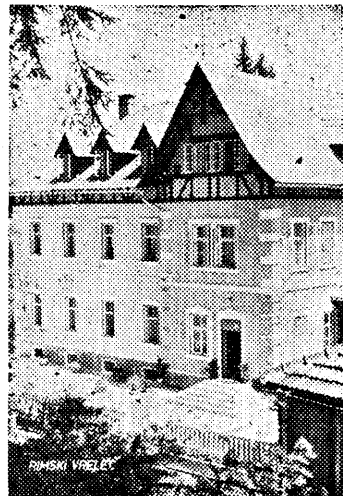
Vinko Bovcon

Preden izbereš svojo vzmetnico me dobro poglej: samo mene kličejo **Jogi**

... kajti vzmetnic je mnogo, jogi pa samo tista, ki jo proizvaja **MEBLO**

ALFA STUDIO - 67 - N.D. 5

Gostinsko podjetje

»Uršlja«

Ravne na Koroškem

priporoča krajevnim organizacijam ZZB NOV, ZVVI in ZROP ter posameznikom obisk Rimskega vrelca v Kotljah na Koroškem. Zdravilna voda — prenočišča — restavracija — čudovita okolica, znana iz del Prežihovega Voranca — muzej. Večje skupine naprošamo, da javijo obisk pisмено ali na telefon 24/2 Ravne ali na upravo podjetja, telefon 9 Ravne. Tudi ta kosček naše zemlje je privlačen in mikaven za našega delovnega človeka.

SAP Ljubljana

ODDELEK ZA TURIZEM

obvešča

vse krajevne organizacije Zveze borcev NOV, vojaške vojne invalide in društva upokojencev,

DA ORGANIZIRAMO AVTOBUSNE IZLETE PO ZNIZANIH CENAH

Nudimo prijetne počitnice v lastnih počitniških domovih.

Za posameznike posojamo osebne avtomobile brez šoferja po zelo ugodnih pogojih.

Spominska plošča Ivo Polančiču-Ubu

V soboto, 28. oktobra letos, so ob 12. uri v Lilekovi ulici 8 v Celju odkrili spominsko ploščo borcu I. štajerskega bataljona Ivo Polančiču-Ubu, rojenemu 9. IX. 1921 v Libelčah, stanujočemu v Mariboru, ki je prišel v Celje kot kurir na dogovor z narodnim herojem Zidanškom, zaradi izdajstva pa je padel v roke gestapovcem, ki so ga na begu ustrelili v Lilekovi ulici. Ivo Polančič in njegov brat Lovro sta živela pri materi, tekstilni delavki, na Koroški cesti v Mariboru. Ze pred vojno sta delala v ilegalnem gibanju kot skojevca in člana KP. Ob izbruhu II. svetovne vojne je padel Lovro v vojno ujetništvo, Ivo pa se je po preganjanju bivše jugoslovanske policije znašel pri materi v Mariboru, kjer je pridno zbiral orožje, šatorska krila, municijo in drugo za pripadnike Pohorske čete, ki se ji je v juliju 1941 tudi sam pridružil. Ob nastajanju partizanskih enot je imel Ivo Polančič važno nalogo kuriranja za povezavo med političnimi organizacijami po terenu na področju Maribora in Celja. Njegova mati je kot stara borka za pravice delavskega razreda bila takoj povezana s prvimi partizani, za katere je prav tako kot sin Ivo zbirala orožje, ga skrivala pri sebi na Koroški cesti in pa v Melju, vse pa načrtno spravljala v roke partizanom. Ko je sin odšel v partizane, se je morala pred gestapovci skriti na Koroškem. Kot borec 1. pohorske čete oziroma pozneje 1. štajerskega bataljona je sodeloval Ivo Polančič v mnogih težkih borbah, npr. v napadu na nemško postojanko v Ribnici na Pohorju, na Klopnem vrhu in v Šoštanju. Po napadu na Šoštanj se je preoblekel v civilno obleko in odšel na zvezo z Zidanškom v slaščičarno RUGO v Celju. Takrat je Zidanšek pripravil nove javke proti Kozjanskemu. Ko so borci 1. štajerskega bataljona krenili na težavno pot iz Griž proti Bizeljskemu, so 29. oktobra 1941 zvedeli v Dramljah, da je bil sestanek med Zidanškom in Polančičem izdan, da se je Zidanšek po izrednem naključju rešil. Polančiča pa so gestapovci v Lilekovi ulici ustrelili, da je kmalu nato v celjski bolnišnici podlegel zadobljenim ranam.

Danes krasijo hišo številka 8 v Lilekovi ulici v Celju spominska plošča, vsa v svežem cvetju in vencih, ki spominjajo mimoidoče, da je bil na tem mestu 29. oktobra 1941 smrtno zadet eden izmed sinov slovenskega naroda, ki je v cvetu mladosti, star komaj dvajset let, daroval svoje življenje v borbi proti zatiralcem našega naroda in v borbi za izbojevanje pravic delavskemu razredu.

Ivanov brat Lovro se je leta 1943 vključil kot borec v Koroški odred, od koder so ga poslali v tečaj na Dolenjsko, s 14. divizijo pa se je vračal na Stajersko. V borbi ranjenega so zajeli Nemci v partizanski bolnišnici, ga odpeljali v Celje in ga 12. februarja 1945 obesili na Frankolovem.

R. U.

Kratek članek s fotografijo v »Borbu« in beograjski »Politiki«, pa skromna vest v »Delu« in »Več«, ki ga prej niti v domači občini ni skoraj nihče poznal, je postal tako rekoč slaven, o njem je govorila vsa občina...

Povedali so mi, da je prej tudi sam maločlovek pripovedoval, kaj vse je doživel. Preveč neverjetno se je slišalo, pa tudi drugače marsikdaj v tistih časih ni bilo dobro, če bi se ponašal s svojimi junastvi.

Zato ni čudno, da je šele tri leta član ZB, da so ga upokojili z 19.000 dinarji pokojnine pred štiri leti in da jih zdaj dobiva samo 30.000, da še vedno ne dobiva invalidnine, čeprav ima noge vse razsekane od drobec mine in

vel, če ne bi imel honorarne zaposlitve kot upravnika samskega doma tovarne »Impol«.

Rojen je bil v Breginju pri Kobaru. Po končani vojni so stariš oddali sina moževim staršem, ki so živeli v Šmarjeti na Dravskem polju. Tam je končal osnovno šolo, nato pa sta ga oče in mati vzela k sebi v Maribor, kjer je bil oče poštni sluga. Se enega brata in sestro je imel. Očetova plača je bila skromna. Zadel je hoditi v gimnazijo, končal je 8 razredov, potem pa oče ni več zmogel stroškov za šolanje. Vmes je prišla tudi prva ljubezen z 10 let starejšo kmeticico. Poročila sta se, toda po treh mesecih je njun zakon razpadel. Ivan se je zaposlil v tekstilni tovarni kot delavec. Kmalu se je znašel na strani

Aprilsko vojno 1941 je dočkal kot baterijski narednik v 32. topniškem polku blizu Hoč. Ofiriji so kmalu pobeželi, ostal je sam z 20 rezervisti. Srbi. Sam je ukazal, naj začne streljati. Dve uri je trajal bobneni ogenj po nemških kolonah, ki so silile čez Dravo, iskali so jih z letali, pa so se za nekaj časa pritajili, potem pa spet nadaljevali. Topovi so bili že skoraj zaveži, ko je zmanjkalo streliva; umrli so jih in se umaknili proti Slovenski Bistrici, od tam pa so odšli proti Rogatici. Iz Rogatica, kjer so ga ujeli, so ga odpeljali v Maribor, od tam pa v Lebnitz pri Gradcu v Avstriji. Kot vojni ujetnik je delal

Tekel je skozi gozd, ki so ga podirali granate, padal v Hlake od granatne veje so ga udarjale ob čelo in lica, kmalu je bil ves obložen in krvav. Ves čas je klical: »Tovariši, ne streljajte! Tako kot nemško in francosko v šoli ter srbohrvatsko v jugoslovanski vojski se je naučil med bežnimi stiki s civilisti kmalu tudi rusko. Toda noč je bila kot tihha stena. Nijer Rusov. Okoli dveh po polju je moralo biti, ko je prišel iz gozda do nekega polja. Tam je

v mesečni zapazil neke sence. So to končno le Rusi? Izkazalo se je, da je samo nekakšno grmovje. Izgubili je smer, ni več vedel, kam gre in kje je. Spet je prišel do neke ceste in šel po njej v upanju, da pride do Rusov, saj je računl, da je že precej daleč v njihovem zaledju. Nenadoma je za seboj zagledal luči nekega avtomobila. Potuhnil se je v krompirišče ob cesti in poslušal. Avto je bil ameriški džip. Takih Nemci niso imeli, toda povsem prepričan se ni bil. Morda pa uporablja železni Nemci zaplenjeno ameriško vozilo?

Prišel je do samotne hiše, jo obšel, trkal po oknih in klical, a vse zaman. Hiša je bila prazna. Nekaj sto metrov dalje je bila druga hiša, spet prazna. Toda tam je opazil na neki deski napis. Prihizal se mu je in preprosto ruske črke. Toda lahko je napis ostal, ko so se Rusi umaknili...

Zato je šel dalje. Kakih dvesto metrov dalje mu je nekdo začel klicati po rusko: »Stoj!«. Šel je dalje v upanju, da se stražar klicel trkal. Toda stražar je molčal, najbrž prestrašen, da je varen in da je pred njim njegov tovariš.

Tako je Lešnik prišel do temne, gmote pod neko jahlano. Ko pa je pogledal bolj natančno, je ugotovil, da je tista gmota sovjetski tank T-34. Nekdo je spet iz kropole zaklical »stoj!« in vprašal, kdo je.

Odgovoril mu je, da je ubežnik iz nemške vojske in Jugoslovian. Tankist je nikhcal mladeša lajnanta v notranjščini tanka; ta je skočil ven v samem perilu, s pištoľo v rokah, da bi pokazal, da ni izdajalec. Lešnik je odločil, oružje. Rusi sta ga preiskala in zložila vse njegove predmete na tank. Počasi se je začel pogovarjati, danilo se je že. Nazadnje mu prižal elizarete in Rusi sta Lešniku vrnila vse njegovo imetje razen orožja. Sledilo mu je, da je mlajši lajtnant izpustil za spomin.

Potem sta mimo prišla dva ruska telefonista, da bi zvezala telefonno vod. Obenem naj bi obeh imela Lešnika v šah. Snovna tema je bila nepravilni vod, mimo se je prijetila kolona na tankih sovjetov. Kmalu je bil na robu gozda, kot nikoli niso mogli domisliti, kako to, da dva sovjetska vojšaka in en nemški skupaj popravljata žico.

Lešnika so naložili na tank, seveda potem, ko je vsem povedal, da je Jugoslovian in ubežnik iz nemške vojske. Snovna tema je bil predmet slovenske razgovora, vsi so želeli vati, ki se je v nemški uniformi peljal na ruskem tanku.

Odložili so ga v nekem goztičku, kjer je bil nekakšen štab ideje armade. Spet je moral pripovedovati postavnemu generalu svojo zgodbo, general pa mu je ponudil vodke. Ni si je upal odkloniti, vaje pa je ni bil in končalo se je tako, da so ga do nezveste pijanega vrgli na neki tovarnjak, ki je peljal v zaledje. Ko se je streznil, so ga vozili z nekim džipom skupaj z nekim drugim ujetnikom, ki je tožil nad svojo usodo in se bal. Vmes so vojaki večkrat grozili, da bodo ujetnike kar pobili, med njimi tudi Lešnika.

Končno so ga pripeljali na neki grič, kjer je bilo začasno taborišče za nemške ujetnike. Zice se ni bilo okoli, samo stražarji so stali bolj na gosto. Njega so takoj izločili in mu ukazali, naj ostane kar pri stražarjih v neki hiši.

Naslednjega dne so ga uradno zaslislali, dva oficirja pa sta ga postavila pred izbira: ali v taborišče za vojne ujetnike ali v Rdečo armado. Sreča je izbrala drugo.

Naslednjega dne so prišli ponj in ga odpeljali v štab I. pribalidske fronte ter mu predlagali, da bi delal v obveščevalni službi. Tudi v to je privolil. Peljali so ga v neko hišo, kjer so bili obveščevalci, prišel je ravno na nekakšen prijem, prav čudno je bilo videti, kako je plesal v nemški uniformi z dekletji v rdečearmejskih uniformah...

Potem je končal šestmesečni tečaj kar pri štabu fronte. Tam so bili različni ljudje: Nemci, Avstrijci, Poljaki, Čehi, neki Španci in celo neki Kitajci, Francozi in kdove kateri še vse. Lešnika so kmalu odkrili kot zelo dragocene, ga, saj je dobro obvladal nemško in francosko. Kmalu je postal staršina skupine, prevajal je predavanja za učence, ki jih niso razumeli, obenem pa svetoval, saj je dobro poznal usstroj nemške vojske, navade vojakov in oficirjev, sistem nadzorstva in vse drugo, kar je sovjetske obveščevalce zelo zanimalo zaradi pošiljanja svojih ljudi v nemško zaledje.

Kmalu je dobil tudi prvo nalogo, se padlom je odsločil v nemško zaledje, preobšel v nemškega podoficirja, opremljen s ponarejenimi ali izposojenimi dokumenti. Kasneje je tako še večkrat odšel v nemško zaledje. Pomagalo mu je, da je dobro znal nemško, celo narečje. Nekoč ga je ujel nemški vojaški orožnik in ga pripeljal na orožniško postajo, kjer je raportiral oficirju, da je ujel sovjetskega vojuna. Oficir je Lešnika zaslislal, iz katere enote je, kdo so poveljniki in kje je ta enota. Lešniku je uspelo prepričati oficirja, da je »pravica, vrnil mu je ponarejene dokumente in ozmerjal orožnika, češ da je norec. To se je zgodilo med enim izmed zadnjih Lešnikovih pohodov, ko je bil skoraj tri tedne v nemškem zaledju v vzhodni Prusiji, kjer je bilo obkoljenih 30 nemških divizij skoraj pol leta.

Končno je dočkal tudi zadnji pohod, ko se je zani nesrečno kotal. Ko se je vračal čez bojno črto, je stopil na skrito mino in obležal hudo ranjen. Komaj je uspel prepričati sovjetske vojske, kdo je, ko se nehali streljati nanj. Pomagale so šele sočne in nič kaj vključne značilne ruske kletvice.

Se v bolnišnici ga je obiskal njegov poveljnik, poveljnik Pincev. Izročil mu je zapiske o stanju v nemškem zaledju in mu pripovedoval, kaj vse je videl. Zelo so se zanimali zanj, mu pošiljali razna darila itd. Najprej je ležal v neki leinogrski bolnišnici, nato pa v mestu Rodniki na Uralu. Jeseni 1945 se je kot vojak Rdeče armade vrnil v Maribor. Se ob berglah ter začel iskati svojce.

Najprej je bil sekretar tovarne »Impol«, kasneje pa je bil uslužbenec v komerciali. Doživel je hudo razočaranje, ki pa ga ni zlomilo.

Konec septembra so ga poklicali v sovjetsko veleposlanstvo. Zani so zvedeli, ko je iskal Pincev, o ranitvi zaradi invalidnine. Sovjetski vojni ataše mu je izročil Red slave II. stopnje in medaljo za domovinsko vojno. Red slave je dobil že med vojno, toda ni ga dvignil, ker ga iz razumljivih razlogov na svojih obveščevalnih pohodih ni mogel nositi s seboj, medalje pa so delili po vojni vsem udeležencem vojne.

MILE PAVLIN

Okroglo in oglate

Testament na hrbtu. Neki mornar iz San Franciscu, zelo zaljubljen v svoje dekle, je sklenil oporočno zapustiti vse svoje premoženje njej. Oporoko je — iztetoval na svojem hrbtu. Testament obsega samo tri besede: »Vse zapuščam Loli.« Čeprav je oporoka kratka in jasna, je oporočnik natelet na neprickakovano oviro: pristojni uradnik in občinski uradu ni hotel overiti »dokumenta«, ker ni bilo na njem lastnoročnega podpisa oporočnika. Mornar ni obupal; zdaj se pred ogledalom vadi v podpisovanju imena na svojem hrbtu. Nedavno je izjavil časnikiarjem, da se bo — tako vsaj upa — v enem letu uspešno podpisati.

Molčati — zlato? Bivši tiskovni šef zahodnonemške vlade von Hase je dejal, ko je govoril o svojih izkušnjah: »Uradni vladni govornik ima na voljo dve možnosti: da govori, pa nič ne pove, ali da molči, pa mnogo pove.«

Dvorilec, dobro napnite oči! Jo, viša Stanković iz Guča pri Čaku tako popljuje v »Ilustrovano politiki« št. 459, kaj se mu je primorilo v Makarski. »Letoval sem v Makarski. Ko sem plaval, sem se neprickakovano znašel za hrbotom neke lepe deklice. Bujni, kodrast lasje so ji padali na ramena. Dohtel sem jo in ji jel dvoriti. Presenetljivo: mlakavno je priklimala z glavjo in se ljubko smejala, ni pa črhnila nobene. Pomislil sem: nedvomno je tujka. Ko sva stopila na obalo, sem presenečen onemel... Namesto lepe deklice je stal pred menoj mladenič z dolgo grivo. Smehljaj se je, ziniti: »Caolo! pomahal in se zgubil med kopalci.«

Moda pred sto leti... Neki angleški modni časopis je ponatisnil oglaš, ki je bil v istem časopisu objavljen pred sto leti: »Izdajujem ženske kopalne obleke iz modre filanele po poslednji modi. Zadoštuje — sedem metrov blaga...« Koliko bližnjak bi napravila danes šivilja iz toliko blaga?

Včerašnje in današnje želje. Angleški pisatelj F. Wilson je poštoil v neki razpravi po radiu: »Nekdaj so meščani sanjali o hišici kie na deželi, danes pa najvztrajnejše sanjajo o — garaži kje v mestu.«

Sodobna tajnost... Zahodnonemški politik Richard Feimann zatirjuje, da je dandanes moč ohraniti tajnost »edinele o tistem, o čemer teče razprava na javnih sejah, kjer nihče nikogar ne posluša...«

»Teško je bilo. Nemogoče je reči, katera bitka je bila najtežja. Morda bi morali posebeo omeniti dvotedenske boje na stanici Presnjegovski pri Pernu,« se spominja Genadij.

Bojeval se je brez odhida, šel iz bitke v bitko, s fronte na fronto, nikoli ni iskal premora. Tudi če bi dobil dopust, kam bi šel? Srbija je bila daleč, vsi prijatelji iz Rusije pa so bili z njim, v njegovi enoti. Iz bitk, ki so jih bojevale njegove enote, je prišel samo takrat, kadar si je moral zdraviti rane. Ranjen je bil večkrat. Posebno

hudo pri Vernem — Alma Ati — v začetku 1920. Zdravil se je v Sempalatinskou. Rana se je ravno začela celiti, ko je po bolnišnici zašumelo: »Beli so povzročili izbruh vstaje v pavlodarskem rajonu!«

Izvidnik Marković je pobegnil iz bolnišnice, ne da bi komu kaj povedal. Z napol zaceljenimi ranami se je pridružil odredu sempalatinskega boljševika Medvedova. Naravnost iz bolnišnice je odšel v bitko, iz nje pa je prišel z novoro rano...

Po treh rani se je zdravil v pavlodarski bolnišnici. Mlado odporno telo tega vojaka, navajeno na naporno življenje, je hitro premagovalo rane. Vseeno se rane še niso zacelile, ko je na zahodu sovjetske republike izbruhnila nova

(Nadalj. na 12. strani)

Rdečearmejec Lešnik

uradno potrdilo sovjetskega veleposlanstva v Beogradu, da je bil pripadnik Rdeče armade in da je bil ranjen pri izvrševanju vojaških nalog. Nekomu se tudi to potrdilo ni zdelo zadosti prepričljivo in je napisal na njegovo prošnjo odgovor v slabi slovensčini, da mora prosilec navesti točno datum, kdaj, kje in kako je bil ranjen, kdo so bili njegovi nadrejeni, kje so zdaj, kje in v katerih bolnišnicah se je zdravil itd. Toda on je bil v Rdeči armadi, njegovi nadrejeni in podrejeni so se po vojni razšli po širni Sovjetski zvezi, tem človeštem oceanu, dokumenti pa ležijo kdove kje, v gorah arhiva.

Pisem o Ivanu Lešniku iz Slovenske Bistrice, zdaj skromnem upokojenca, ki bi zelo težko zi-

naprednih sil, se udeležil stavke in jih dobil od policije. Bil je med tistimi, ki so leta 1938 sturgali in zažgali zastavo s ključastim križem na nemškem konzulatu v Mariboru. Zaprl so ga, čez nekaj časa izpustili, toda službe zanj ni bilo več. Iskal je delo po vsej Jugoslaviji, prosjčali za hrano, nekaj časa delal v predmestni kopalnici v Odžahci Vojvodini, nato v Zemunu, se spet vrnil v Maribor in končno je dobil zaposlitev v svoji stroki. Leta 1939 pa so ga vpoklicali k vojakom. Slušal je pri topničarjih v Zaječaru in dobil čin podnarednika. Ko je odslužil svoj rok, se je vrnil v Maribor in se spet zaposlil. Toda vojna je bila že pred durni, pogosto so ga klicali na orožne vaje.

pri popravljanju železnice. Uprl se je nasilju, udaril nadrejenega; vzdeval je zveze z drugimi ujetniki, stisnil za prtizano... Zaradi upornosti so ga zaprli za 6 tednov, pa jih je prepračil, da je oni, katerega je udaril, to zaslužil. Pomagalo mu je, da je odločno znal nemško, in na rivalstvo med šefi, da se je izmazal. Samo premetasti so ga globlje v Nemčijo, v Koblenz pri Berlinu.

Januarja 1943 so ga klicali v poveljstvo taborišča in mu uradno sporočili, da je Spodnja Stajarska priključena veliki Nemčiji in da je torej postal nemški državljani z vsemi pravicami, pa tudi dolžnostmi, med katere spada služba v nemški vojski. Protestiral je, češ starše ste mi izgnali v Zaječar, kaj je oče od vsega hudega že umrl, jaz pa naj bi vam služil, pa je Nemčiji že močno primanjkovalo vojakov in sprejeli so ga, čeprav mu najbrž niso popolnoma zaupali. Iz taborišča za vojne ujetnike so ga pospremili v vojašnice 5. tankovske divizije v Frankfurtu na Odri. Končal je kratek tečaj telegrafije in konec meseca januarja 1943. Je bil že na ruski fronti, nekeje pri Leningradu.

Kot telefonist in telegrafist je bil največkrat na opazovalnici, takoj za prvo bojno črto, včasih pa tudi pred njo, toda nikoli sam. Ves čas je tuhtal, kako bi jo potegnili k Rusom. Nekajkrat se je že zmenil s civilisti, da bi ga skriti in povežali s partizani, pa je vedno kaj prišlo zmes, njegova želja se ni izpolnila. Velikokrat je dajal napadne podatke o zadetkih, spregledal marsikateri cilj in drugace nagajal, samo da bi več škodoval sovražniku.

Sele 22. avgusta 1943 se mu je posrečilo uiti. Rusi so navajali na Nemce, ki so se začeli umakati, potem pa so dobili pomoč od »vokopal«. Pred nemškimi položaji je peljala cesta, tam je običajni ruski tovarnjak s porcelajni hrane, zadet od granate. Lešnik pa je tical vso noč s tremi ali štiri kolegi v neki luknji, ogleden od eksploziv. Rusko topništvo se je namreč udeležilo 100 metrov daleč, na robu gozda onkraj ceste, in vso noč nabijalo...

Podnovi se bojna črta ni premikala. Lešnik je skoval sklep, da se bo zvečer prebil do ruskih topničarjev. Skril je svojo porceljo in se začel plaziti proti ruskemu kamionu, češ da gre iskati drugo porceljo, ker je svojo izgubil. Na prednji nemški položajih so ga vprašali, kam gre, pa jim je natvezel to, če vnaprej pripravljeno laž. Svartil so ga, da so Rusi blizu in naj se pazi...

Priplazil se je srečno do ceste, kjer je stal kamion, jo v temi pretekel in se plazil dalje skozi pšenico. Kmalu je bil na robu gozda, toda tam ni bilo več ruskih topničarjev. Umaknili so se bili, ko so videli, da so zašli v prvo bojno črto. Kam zdaj? Nazaj nikakor ne, pa čeprav ga je pestila negotovost, kako ga bodo Rusi ponopč sprejeli in spoznali. Prav lahko, da se najde med njimi, ki bodo zaželeli prst na petu. Toda zdaj ni več oklevanja...

Močne postave, toda nizke rasti, ponosnih, mladostnih oči, ki dajejo svežino nagubanemu obrazu, je pripovedoval o sebi brez navdušenja, brez jeze in hvalisanja, kratko in skopo. Kot bi želel reči: kaj bi zdaj o meni pisali, nisem nobena izjema, bil sem tak kot vsi drugi. Toda Genadij Marković sploh ni bil kot vsi drugi. Razen njega so namreč samo še štirje udeleženci državljanske vojne štirikrat dobili

ti dokumente, prebrati vse, kar so o njem že napisali, da bi lahko jugoslovanske bralce vsaj na kratko seznanil s tem izjemnim vojakom revolucije. Zgodba o rdečem konjeniku Markoviću se začne oktobra 1917. Bil je vojak 17. kozaskega sibirskega konjenškega polka. Vojaki bi se bili morali z glasovanjem odločiti za revolucijo ali proti njej. Glasovali za revolucijo je pomenil, da odločijo se za boljševike.

Rdeči konjenik Genadij Marković

največje odlikovanje za junastvo v boju — Red rdeče zvezte.

Njegovi najosnovnejši podatki:

— Rojen je bil 1893. Točno rojstni kraj ni ugotovljen, zdi se pa, da je to vas Markovac v Srbiji.

— Kot srbski vojak je sodeloval v balkanski in I. svetovni vojni.

— S srbsko vojsko se je umikal prek Albanije na Krf.

— S skupino oficirjev in vojakov so ga 1915 poslali prek Francije in Severnega morja v Murmansk in dalje v Rusijo.

— Leta 1916 se je bojeval v ruskih enotah na zahodni fronti.

— Udeleženec oktobrske revolucije leta 1917.

— Živi v Tambovu kot upokojenec.

Sovjetski generali in celo maršal Jeromenko pišejo o njem kot o izjemno smelem rdečearmejcu. In tako sem moral začeti razgovore z Markovićevimi tovariši, pregleda-

se je Genadij nenadoma, drugič v življenju, znašel pred Nikolajem Romanovim, odstavljenim carjem Rusije. Ko je bil odred na fronti pri Jekaterinburgu, je četa, v kateri je bil Genadij skupaj s Todorjem Zivkovićem, ki se je vrnil v Jugoslavijo 1924, dobila nalogo, naj straži priprto carsko družino.

Prvič je Genadij videl carja na zahodni fronti leta 1915. Tedaj je bil vojak Marković

ranjen. Car je nadziral fronto, najbolj pogumnim je osebo delil odlikovanja. Na prvi mladega Srba Markovića je pripel Jurijev križ.

»Če se že moram odločiti, ali sem za to, da kmet dobi zemljo, da delavca ne bodo izkoriščali, da nehaajo z ubijanjem, sem prvi za to, za boljševike.«

Tako so mislili skoraj vsi vojaki 17. polka. Skupaj z nekaterimi skupinami Madžarov in Jugoslovancev so ustanovili 3. internacionalni nadeždinski odred na Uralu. Komandant je bil Madžar, komandir I. čete pa Valentin Marković.

»Valentin je moj pravi brat. Padel je v državljanski vojni,« se spominja Genadij, ki je bil v nadeždinskem internacionalnem odredu v skupini izvidnikov na konjih. Malo kasneje, v začetku leta 1918,

Marković se je že takrat smatral za boljševika. Čeprav ni bil nikoli govornik, je že nastopal na mitingih:

»Če se že moram odločiti, ali sem za to, da kmet dobi zemljo, da delavca ne bodo izkoriščali, da nehaajo z ubijanjem, sem prvi za to, za boljševike.«

Iz nadeždinskega internacionalnega odreda je bil Genadij premeščen med izvidnike slavnega rdečearmejskega orenburškega polka »Stjenka Razin«. Kasneje je ta polk postal še bolj slaven kot »Kasirinski«. To ime je dobil po komandantu Nikolaju Kasirinu. Na konju, pred glavino polka iz divizije legendarnega Čapajeva se je vojskovoval Genadij od Urala do Čeljabinskega. Dan in noč so se tolkli z belimi Čehi in Kolčakovimi polki.

IVAN MIKULIN

Izza kulis fašistične policije

Tiste čase je vladalo v Italiji hudo politično nasilje fašizma. Bocchini je pogosto odhajal poročat samemu Mussoliniju. Dokler ga nisem bliže spoznal, sem si ga predstavljal kot robatega nasilnika. Pozneje pa sem ugotovil, da je sila prijazen, vljuden možakar, prav nič hudoben. Včasih sem šel k njemu v pisarno in se v mislih čudil neredu na njegovi pisalni mizi. Vratarji so me že poznali in me spuščali k njemu brez ceremonij, čeprav so morali prefekti in kvestorji zaradi tega čakati v predstobi. Razen tega so vedeli, da ne prinašam samo sira in vina za njihovega šefa. Ministrstvu za zunanje in notranje zadeve sta si bili zavistni. Jaz bi moral nositi poročila samo na zunanje, pa sem jih tudi na notranje, oziroma Bocchiniju. Nerodno bi bilo namreč, če bi zunanje ministrstvo o ustaših vedelo več kot šef politične policije v državi...

Konec 1936 so vse ustaše zbrali na Liparskih otokih v gradu, le voditelji so ostali drugje. Vseh ustašev je bilo tedaj kakih 250. Spet so imeli posebne uniforme, ki so si jih sami izmislili, podobne pa so bile bolgarskim. Vse stroške za njihovo vzdrževanje in delo pa smo plačevali mi prek računa. Večkrat sem bil navzoč kot tolmáč pri razgovorih med Contijem in ustaškimi poglavarji. Kmalu sem imel toliko dela, da ga sam nisem več zmogel, zato so mi poslali v pomoč nekega Hrvatja iz Vodnjana pri Puli, ki pa je bil rojen v Senju. Kako se je pisal, sem pozabil. Medtem ko jaz nikoli nisem trčil, da sem po narodnosti Italijan, se je ta Hrvat o tem pogosto zaklinjal, pa se je kljub temu meni bolje godilo. Jaz sem namreč skrbel za strogo zaupne zadeve, on pa navadno vsakdanjosti.

Tako sem imel popoln pregled nad delovanjem ustaške emigracije, ušla mi ni nobena malenkost. Lahko sem zasledoval tudi razplet italijanske uradne politike v odnosu do Jugoslavije. V Španiji je že divjala državljanska vojna, ki pa me ni posebno zanimala. Toda tako španski dogodki kot abesinska vojna so zadržali ustaše in Italijo v naklepih proti Jugoslaviji. Zanimivo, je, da ustaši kljub sorodnosti svoje ideologije s falangisti niso hodili v Španijo, da bi se bojevali na Francovi strani, vsaj jaz ne vem za take primere. Najbrž zato ne, ker so jih imeli ves čas pripravljene za poseg v Jugoslavijo.

Italija je namreč pričakovala razsulo v Jugoslaviji. Takrat bi kratko malo poslala v državo svoje ustaške gojence. Drugače pa so gojili nade o »osvoboditvi« Dalmacije ter skupni bolgarsko-italijanski meji na Kosmetu. Z Albanci so namreč kovali podobne naklepe kot z ustaši...

Kako pa je potekalo praktično oskrbovanje ustašev z denarjem? V banki v Pizzi smo enkrat na mesec dvignili vsoto od 80 do 120 tisoč lir. V našem uradu smo imeli brigadirja Cecarinija, ki ni bil uporaben za delo v obveščevalni službi, zato pa smo ga uporabljali kot nosača denarja. Vozil se je v Messino, kjer je izročal denar Miletu Budaku. Nekajkrat pa sem denar nesel tudi jaz in izkoristil pot za obisk Liparov, da bi si tam ogledal svoje »varovance«. Lahko bi sicer denar dvignili tudi v Messini, toda to nam je bilo prepovedano, da ne bi v banki postali pozorni na tako velike dvige in da ne bi odkrili, kje so ustaši.

Ko sem nekoč tako prišel na Lipare, sem spet lahko ugotovil, da me ustaši dobro poznajo, čeprav mi niso delali težav. Živeli so v gradu, kot že rečeno, stražili pa so jih karabinjerji, ki so tožili, da imajo z njimi same neprijetnosti. Ustaši niso smeli zapuščati gradu, denarja pa so imeli dovolj, zato so v okolici nakupovali vino in pili kar doma. Pijani so se pogosto stegli. Včasih so tudi ušli v gradu, pili in se pretepali tudi z domačini, tako da so morali karabinjerji posredovati. Čeprav so bili prebivalci Liparov kot južnjaki sami znani po svoji vročerkovitosti in maščevalnosti, so se kljub temu ustašev zelo bali.

Nekaj denarja, ki so ga dobivali, je vsak ustaš dobil na roke, drugače pa so porabili za skupne stroške kot za kuhinjo, pralnice in podobno. Toda tisto, kar so dobili na roke, je bilo v revnem kraju, kot so Lipari, zelo veliko, saj je bilo tamkaj vino skoraj zastoni, in to so bodoči taborniki, doglavltniki, stožerniki in drugi temeljito izkoristili.

V tistih časih je Pavelić imel v Italiji tako plačo kot nihče izmed ministrov. Nazadnje je prejemal po 120.000 lir mesečno. Leta 1937 je Clano obiskal Jugoslavijo, istega leta pa mu je Stojadinović vrnil obisk. Kot pogoj za sodelovanje je jugoslovanska vlada postavila zahtevo, da Italija razpusti ustaško organizacijo v Italiji. Italijanske oblasti so privolile, toda razpust je bil spet samo navidezen...

Kako je potekala ta ukana? Conti je sestavil proglas na ustaše v italijansčini in me prosil, naj mu ga prevedem v hrvaščino. Temu delu sem se odrekel, ker nisem dobro obvladal tega jezika. Potem so ga prevedli v Rimu na ministrstvu za zunanje zadeve. Zdaj je nastalo vprašanje, kje naj Pavelić podpiše proglas. Conti je predlagal, da bi ga podpisal kar v svojem prebivališču v Cade dei Tirenii, jaz pa sem oporekal, ker sem predvideval, da bo tamkaj, med svojimi pristajali in družinskimi člani, imel občutke moči.

(Nadaljevanje)

● Nikotin spada med hude strupe in hitro deluje. 60 miligramov nikotina usmrti odraslega človeka, hudo zastrupitev pa povzroči lahko tudi manjša količina, npr. 4 miligrami in še manj. Človek se lahko hudo zastrupi tudi s kajenjem. Nikotin je tudi sestavina nekaterih insekticidov (proti mrčesnih) sredstev. Če človek ali žival požre neko določeno količino kakšnega takšnega insekticida ali če z njim poskropi obleko ali kožo, se utegne hudo zastrupiti in celo umreti.

● Kofein, sestavina kave, preide zelo naglo, že po 10 minutah, iz želodca v krvni obtok, s krvjo pa v možgane ter spodbuja delovanje tega organa. Vplivanje kave traja 4 do 6 ur. Skodelica ali dve skodelici kave zmanjšujeta občutje utrujenosti, odpravljata zaspanost, olajšujeta asociiranje (vezanje sorodnih pojmov) in krepi intelektualne zmožnosti. Tako kava pozitivno vpliva tudi na zboljšanje intelektualnega delo-

DROBNE zanimivosti

vanja malce pijanih oseb, vendar ne zmanjšuje količine alkohola v krvi in ne oživlja drugih, od alkohola prizadetih zmožnosti, npr. hitrosti refleksnega reagiranja, natančnosti in usklajevanja gibov, obsežnosti vidnega obzorja, zmožnosti precenitve hitrosti in razdalje itd. Kava ne more zato rešiti v nobenem primeru odstraniti škodljivega delovanja alkohola na voznikove zmožnosti. Če pa je človek hujše pijan, mu utegne kava celo škodovati.

● Pomirjevalna sredstva so ljudje uporabljali že v davnih časih. Vemo, da povzročajo ta sredstva, če jih dlje in v večjih količinah jemljemo, mrtvico, zaspanost. V zadnjih letih pa proizvajajo pomirjevalna zdravila, ki ne povzročajo mrtvice, zaspanosti. Ta zdravila se imenujejo: ataraksici na sredstva. Le-ta zmanjšujejo ak-

PET USODNIH LET ZA ITALIJO

Panorama iz usodnih let

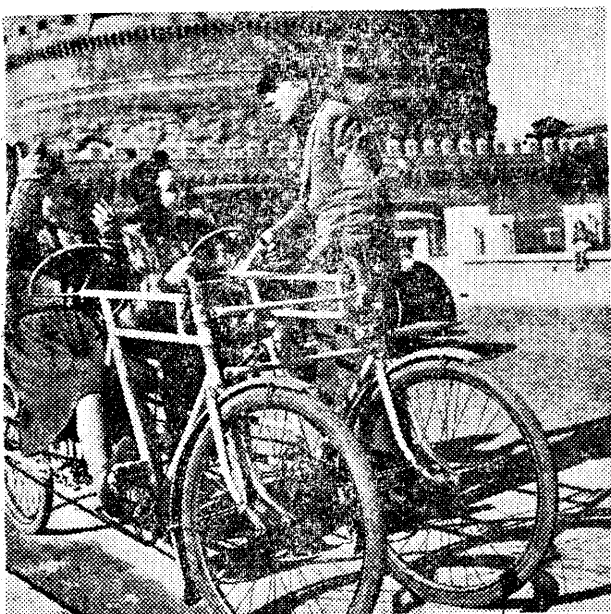
Ob koncu našega podlistka objavljamo nekaj fotografij iz Italije v tistih letih. Za tiste, ki se slabo spominjajo dogodkov, naj obnovimo nekaj datumov: po krizi drugega Bonomijevega kabineta je vlado sestavil Parri, temu pa je potem sledil De Gasperi. 2. junija 1946 so proglasili republiko, za začasnega poglavarja države pa je ustavodajna skupščina imenovala De Nicolo. 18. aprila 1948 so bile prve volitve v parlament in senat. Zmagala je krščansko-demokratska stranka, za predsednika republike pa je bil izvoljen Luigi Einaudi.

V prihodnji številki začnemo objavljati naš novi podlistek:
ESESOVCI — VOJAKI SMRTI

Prevedel in priredil STANE IVANC

VERONSKI PROCES SODI MED NAJBOLJ TRAGIČNE STRANI V ZGODOVINI REPUBLIKE SAJO. NA SMRT SO OBSODILI NEKAJ FASISTIČNIH VODITELJEV, MED NJIMI DE BONA IN MUSSOLINIJEVA ZETA, ZUNANJEGA MINISTRA GROFA CIANA.

KO JE ZARADI VOJNE V ITALIJI PRIMANJKovalo BENICINA, SO SE LJUDJE PREVAŽALI Z VSEMI MOGOČIMI VOZILI: TUDI S TAKOLE ZVARJENIMI BIKIKLI.

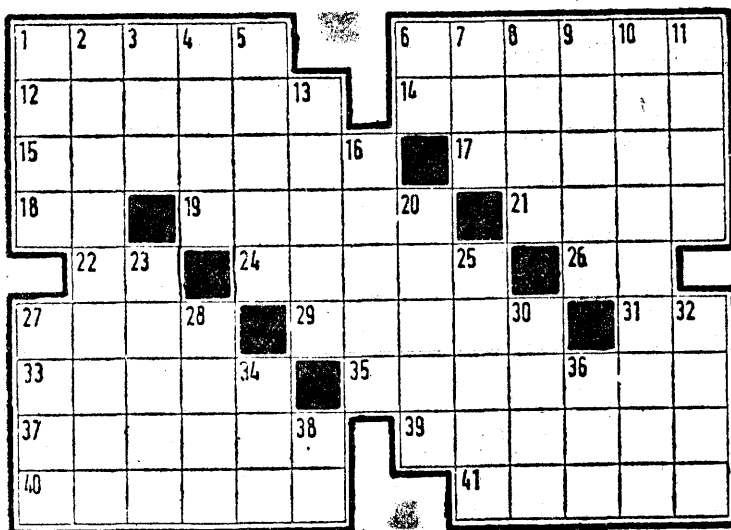

ZA ZASEDENA ITALIJANSKA MESTA SO POSTALI ZNACILNI CESTNI NAPISI IN NAVODILA, NAMENJENA ZA VEZNIŠKIM VOJAKOM. TAKO KOT V NEMCIJI.

SICILSKI BAJTARJI SO SI LETA 1945 ZAČELI PRILASČATI ZEMLJO VELEPOSESTNIKOV, TODA TO NI BILO V SKLADU Z ZAKONOM IN POLICIJA JE PREGANJALA NOVE »GOSPODARJE«, REVEŽI SO OSTALI REVEŽI.

Križanka

VODORAVNO: 1. planinski dom pri Žužemberku, med vojno zatočišče partizanov, zato so ga Itali-

jani bombardirali. Danes je obnovljen in so ob njem grobovi padlih borcev, 2. odprtine za gradnjo vstopnic itd., 12. reka na severozahodu otoka Borneo, 14. primlek zdravniške Sercejeve brigade 1. 1942 (dr. Karel, partizansko ime Tine), 15. vojaški sodnik, 17. nekdanji voditelj »Hrvatke seljaške stranke«, ki je soglašal s pristopom Jugoslavije k »Trojnemu paktu« (Vladko), 18. kratica za »Zvezo narodov«, 19. srednik pri hipnozi, 21. priprava za sejanje moka, 22. kratica za »Adria« aviooprema, 24. država na jugu polotoka Arabija, 26. kratica za »nometni klub«, 27. otroško delo, gledališka predstava, 29. drugo ime za drozga, 31. oranje, 33. priimek generalnega sekretarja KP Italije, naslednika umrlega Palmira Togliattija (Luigi), 35. prihranek, nadomestilo, zadržanost itd., 37. pristanice v državi Honduras (Srednja Amerika), 39. pristanišče na severni obali Nove Gvineje, 40. hlev za rabe, 41. vas nad desnim bregom Save, kjer so bile hude bitke med Nemci in II. grupo odredov (območje med Litijo in Lazami) maja 1942.

NAVPIČNO: 1. otroška božjast, 2. gora pri Titovem Ulicu, kjer je bil obkoljen četniški štab Draže Mihajlovića in kjer so doživeli četniki hud poraz, 3. pogan, 4. mestece na

južni obali Brazilije (država Rio Grande do Sul), 5. grški mitološki orjak, ki je v boju vsakega premagal, kos mu je bil le Herakleje, 6. znamka italijanskih kamionov, 7. ime ameriške filmske igralke Novak, 8. kratica narodnoosvobodilne vojske v II. svetovni vojni (Grčije), 9. izraz, ki sledi besedam: na ta... na svoj... itd., 10. predsednik vlade v stari Jugoslaviji, ki je podpisal pristop Jugoslavije k »Trojnemu paktu« (Draža), 11. domače moško ime, 13. organizator decembrskega upora 1941 v Bohinju, ki so ga Nemci ujeli in zaprli v Begunjah (Tomaž), 16. kdor dela slabe rime, 20. gozdna ptica, 23. slovenski skladatelj, najbolj znana so njegova dela: »Duma«, »Na domači grudi« itd. (Blaž), 25. pristop, 27. pripadnik nekdanjega naroda v naših krajih, 28. športne tekme v stari Grčiji, 30. izdelek ribniške »suhe robe«, 32. del telesa, 34. osebni zaimsek, 36. zgoden, 38. skrajšan veznik.

ORA
najboljša ta hip!

tivnost psihoze pri živčno razvrzanih ljudeh, zmanjšujejo stopnjo razdražljivosti in občutje strahu. Bolnik je, ko vzame tako sredstvo, nekako pomirjen.

● Grozdne pečke vsebujejo po prečno 8 do 10% olja. Iz zrnatih pečka hladno iztisnjeno olje je rumeno kakor zlato, okusno in se uporablja tudi kot jedilno olje. Z nadaljnjim toplim iztisnjenjem pečka se pridobiva oljčno zeleno olje, ki se uporablja za izdelovanje mila, za strojenje kože in za gorilno olje. Jedilno olje iz grozdnih pečka vsebuje velike količine biološko važnih bistvenih maščobnih kislin in vitaminov. To olje spominja po okusu nekoliko kanj na oljivo olje, po kemični sestavi pa je podobno sojinemu olju. V Italiji proizvedejo na leto 12.000 do 14.000 ton takšnega olja.

● Proso, ki je prišlo iz Indije, je verjetno najstarejša evropska kulturna rastlina. Proso je bilo glavno živilo prapredelavcev naše celine, danes pa ga gojijo na zelo obsežnih površinah v Afriki, Aziji in deloma tudi v Severni Ameriki. Kar sta pšenica in riž za predele zmerne in hladnega podnebja, riž za prebivalstvo jugovzhodne Azije, to je proso za Afričane. Proso ne zaostaja v redilnosti za drugimi žiti, je pa z maščobo precej bogatejše ko pšenica in skoraj enakovredno koruzi in ovsu.

(Nadalj. z 11. strani)
vojna proti belim poljskim napadalcem. Vse enote Rdeče armade so dobile poziv v boj...

Tako je bil Genadij Markovič spet v sedlu, na čelu konjenikov, v jurišni vrsti, v 1. polku 15. konjeniške divizije. Na poti do poljske fronte, v zaledju Budjonijeve armade, v kateri so se bojevali slavni rdeči komandanti Aleksa Dundič in Daniel Srdič, so rovarile bele anarhistične tolpe atamana Mahna. Vodnik Markovič je dobil nalogo s svoji-

rhovnega poveljnika Tuhačevskega. Po bitki so Genadij takoj poklicali v štab Tuhačevskega, ki ga je sam sprejel.

»Vi, tovariši Markovič, ste s svojim zgledom pokazali, kako se morajo bojevati rdeči komandirji,« je rekel tedaj Tuhačevski. Potem je trikrat poljubil Markoviča in mu podaril svoj revolver tipa brown-ning.

Tiste čase tolpe nikakor niso nehale vznemirjati ljudstva. Komaj so eno uničili, se je že pojavila nova. Rdeča voj-

»Uporabljali smo taktiko Tuhačevskega, nismo dovolili, da bi se banditi odpeli. Nепrestano smo jim bili za petami. Ko smo jih dohiteli, smo se tri dni tolkli, dokler nismo Karasje in vseh njegovih banditov pobili,« se spominja Genadij Markovič.

Z zmago nad Antonovim leta 1921 bi se moral vojaško popotovanje Markoviča končati. Prva država svetovet si je že priborila pravico do miru. Internacionalisti so se vračali vsak v svojo domovino, toda Markovič se ni vrnil. V

vizij s turkestanke fronte. Eden izmed njih se spominja:

»Peščeni viharji so strahotno zavijali. Pesek je silil v nosnice, ušesa, usta. Oči, pokrite s peskom, niso več služile. Odred pogosto obstane, išče izgubljeno stezo, potem pa spet v galopu naprej...« To je zapisek o bojih 8. konjeniške divizije v puščavi Kara Kum proti razpitemu Džunaid kanu novembra 1927. V zaključnih bojih je polk Genadija Markoviča dobil odločilno vlogo. Sedanj armadni general A. A. Lučinski je poveljeval prvemu, Markovič pa tretjemu eskadronu. Džunaid kan je imel pod svojim poveljstvom več tisoč izvrstnih in izkušenih

k sebi komandant srednjeazijskega vojaškega okrožja.

»Za vas imam nekaj posebnega,« mu je rekel. Zares je bilo malo takih, ki bi lahko opravili predvideno nalogo, med njimi pa je bil Markovič. Dobro je poznal razmere v Srednji Aziji, naučil se je uzbekškega jezika, njegove vojaške izkušnje so bile velike. Kot komandant kombiniranega konjeniškega

Rdeči konjenik Genadij Markovič

mi konjeniki razbiti razbojnice v Ukrajini pri mestu Suhareviču. Tam so Mahna počakali v zasedi in ga porazili.

Po zmagi na zahodni fronti je polk, v katerem je bil vodnik Markovič, odhiti v tambovsko gubernijo, po kateri so puščale tolpe bele atamana Antonova. Tudi tam je preživljal več mesecev dan in noč naporne pohode, bitke, zasede...

»Dogajalo se je, na primer pri Kamenki, da smo se za ta in oni kraj bojevali po več dni. Preženemo tolpo, nato ona nas, pa spet mi nje in tako dalje...«

Za uspešno bojevanje proti Antonovu so Markoviča nagradili. Poslali so ga v divizijsko šolo za komandirje eskadronov. Pa tudi kot gojenec šole se je moral bojevati. Pri staničnik Čajkino je neka tolpa obkolila načelnika štaba fronte Rdeče armade. Ko so vojaki za to zvedeli, so divje navali na sovražnike in jih razgnali na vse strani. V boju je Markovič že poveljeval eskadronu. O njegovem pogumu in sposobnosti v poveljevanju je načelnik štaba fronte obvestil

ska pa je živel težko. Iz dneva v dan so ji zmanjševali obroke hrane: na dan četr funta kruha in dve kocki sladkorja. Toda tudi tem skromnim količinam so se borci odpovedali. Svojo hrano so pošiljali lačnim otrokom.

Deset mesecev so trajali boji proti Antonovu. Ko je bila tolpa popolnoma uničena, so Markovič in še trije vojaki dobili najvišje odlikovanje revolucije, red rdeče zastave. Odlikovanja so jim podelili po boju pri vasi Lavrovka. Zgodilo se je, da je moral Genadij z dvema rdečearmejskoma oditi v bližnjo vas. Iskali so nekega tovariša, ki je bil izginil. Genadij, izkušen izvidnik, je opazil banditsko patruljo. Takoj je telefoniral v svoj štab, od tam pa so poslali manjšo enoto konjenice na pomoč. Vedelo se je, da se tam okoli potika okoli 500 banditov antonovskega atamana Karasja, ki se je zvito izogibal odkritim spopadom.

srednji Aziji se kontrarevolucionarne tolpe še niso umirile. Fevdalci so organizirali svoje basmače-jurišnike, ki so s pomočjo tujih intervencionistov začeli križarsko vojno. Markovič je znova odšel na bojišče, to pot v Turkestan.

Osem let se je bojeval na fronti v Turkestanu. Hude bitke so se začele s pohodom skozi puščavska območja Alajske doline leta 1923. Pri Skobeljevu so uničili tolpo nekega krajevnega fevdalca, ki se je imenoval Maksum. Po boju je dobil nov red rdeče zastave.

Nihče še ni preštel bojev proti basmačem. Ocenjevalci so samo zapisali, da bojev ni bilo ne konca ne kraja, boji sploh niso prenehali. Tako je bilo osem let. Juriš, juriš in spet juriš... Komunisti naprej, hura, za oblast svetovet. Na čelu pa Genadij Markovič. O tem pišejo mnogi komandanti rdečih brigad in di-

konjenikov, ki so se zadrževali okoli izvirka Ata Kuju. Rdeči 84. polk je tri dni zasledoval tega basmača. V območju izvirka Ata Kuju se je začela končna bitka. Markovič o njej pripoveduje:

»V prvem delu spopada se je 1. eskadron znašel v težkem položaju. To sem zapazil in ukazal udariti z zaledja. Napad naših konjenikov je bil silovit. Rdečearmejski so se po mešali z basmači. Bitka je trajala več ur. Lučinski se je prebil iz obroča in pomagal mojemu eskadronu do kraja uničiti bandite...«

Ko je bitka ponehala, so opazili, da Markoviča ni. Ze so se začele širiti govorice, da je padel. Toda ta žalostna slutnja ni dolgo mučila Markovičevih prijateljev. Hrabri komandir je bil samo ranjen. Na bojišču ga je našel sam Lučinski, ga zadel na svoja ramena in ga odnesel na previjališče.

Izkušeni borec se je leto dni zdravil, nato pa ga je poklical

polka bi moral oditi proti afganistanski meji. Akcija je znana kot »garvarski pohod«. Bil je težak, naporen in mučen, toda Markovič ga je končal kot večino svojih pohodov — spet ranjen. Takrat so ga že petič predložili za red rdeče zastave...

To so kratki in dokaj skopi podatki o vojaških poteh rdečega komandirja Genadija Markoviča. Če se ga kdo izmed njegovih rojakov ali znancev iz Rusije spominja, naj spopriči. O junakih, kakršnih je bil Markovič, nikoli ni mogoče vsega povedati...

Ivan Očak

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.